

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
TSIVILÕIGUSE ÕPPETOOL

Kaja Lilloja
PÄRANDI INVENTUUR
Magistritöö

Juhendaja
Mag. iur Urve Liin

Tartu
2012

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. PÄRANDI INVENTUURI MÕISTE, ÕIGUSLIK TÄHENDUS JA INVENTUURI NÕUDE ESITAMINE.....	7
1.1. Pärandi inventuuri mõiste	7
1.2. Pärandi inventuuri õiguslik tähendus	10
1.2.1. Pärija nõudel läbi viidud inventuur	10
1.2.2. Pärandi hoiumeetmete rakendamisel läbi viidud inventuur	13
1.3. Inventuuri nõude esitamine	19
2. INVENTUURI TEGIJALE ESITATAVAD NÕUDED (PÄDEVUS).....	23
2.1. Pädevus varaloendi koostamiseks	23
2.2. Pädevus üleskutsemenetluse läbiviimiseks	31
2.3. Pädevus vara väärtuse hindamiseks.....	32
3. INVENTUURI LÄBIVIIMINE JA LÄBIVIIMISEGA SEOTUD ISIKUTE VASTUTUS	36
3.1. Pärandvara nimekirja koostamise viis	36
3.1.1. Toimingud pärandvara kohta andmete saamiseks	36
3.1.2. Ülesannete jaotus inventuuri läbiviimisega seotud isikute vahel	38
3.1.3. Üleskutsemenetlus	42
3.2. Inventuuri tegija volituste maht andmete kontrollimiseks ja kohtutäituri vastutus.....	47
3.2.1. Inventuuri tegijale pärija poolt esitatud andmete kontrollimine.....	47
3.2.2. Inventuuri tegijale võlausaldajate poolt esitatud andmete kontrollimine.....	49
3.2.3. Kohtutäituri vastutus	52
3.3. Inventuuri läbiviimisega seotud kulud	55
3.4. Notari vastutus	59
KOKKUVÕTE	62
INVENTORY OF THE ESTATE. SUMMARY	65
KASUTATUD KIRJANDUS	70
KASUTATUD NORMATIIVMATERJAL.....	71
KASUTATUD KOHTULAHENDID	72
KASUTATUD MUU MATERJAL.....	74
LISAD	75
Lisa 1. Pärandi inventuuride statistika perioodil 01.01.2011-31.03.2012.....	75
Lisa 2. Kohtulahendid pärandvara hoiumeetmete rakendamise kohta	76
Lisa 3. Inventuuri tegija määramise otsuse näidis.....	77
Lisa 4. Pärandvara nimekirja näidis	78

SISSEJUHATUS

Seoses uue pärimisseaduse jõustumisega 01.01.2009. aastal selgitati sageli õiguskirjanduses, et suurim erinevus võrreldes vana pärimisseadusega seisneb pärandi vastuvõtusüsteemi asendamises loobumissüsteemiga. Kuna pärijate jaoks oli tegemist väga suure ja olulise muudatusega, siis uue pärimisseadusega kaasnevaid teisi muudatusi samaväärselt ei kajastatud. Nii on täiesti teenimatult jäänud tähelepanuta pärandi inventuuri muudatustega kaasnevad tagajärjed, olgugi, et uue pärimisseadusega muudeti oluliselt pärandi inventuuri tegemise korda. Pärandvara koosneb nii pärandaja õigustest kui ka kohustustest. Seetõttu on pärijate jaoks oluline teada, millises ulatuses nad pärandaja võlgade eest vastutavad ja kuidas on neil võimalus oma vastutust piirata.

Olen töötanud vana pärimisseaduse kehtimise ajal notaribüroos ning näinud mitmeid pärijate poolt koostatud pärandvara nimekirju. Mõned nimekirjad olid väga põhjalikud, sisaldades muuhulgas näiteks ka kõigi nugade ja kahvlite loetelu. Samas esines juhtumeid, kus pärija esitas notarile inventuuri nimel all rebitud servaga ruudulisel vihikulehel kinnituse, millel seisis, et: „Pärandajal puudus vara.“.

Uus pärimisseadus andis pärandi inventuuri tegemise õiguse kohtutäiturite ainupädevusse. Töötades praegusel hetkel kohtutäituribüroos., on mul võimalik näha pärandvara nimekirju teise nurga alt – ise nende koostamise protsessis osaledes. Tuleb tunnistada, et tegemist on väga raske ülesandega, kuna seadusandluses ei ole piisavalt täpselt reguleeritud, kuidas kohtutäitur peab pärandvara nimekirja koostama ning milliseid toiminguid tegema.

Selleks, et saada rohkem teada pärandi inventuuri olemusest, selle läbiviimisest ja tagajärgedest, otsustasin kirjutada oma magistritöö käesoleval teemal.

Teema on aktuaalne, kuna kohtutäiturid viivad aastas läbi sadu inventuure olukorras, kus neil puuduvad täpsed juhised. Senini ei ole päris täpselt teada, mida korrektse pärandvara nimekirja koostamine eeldab või milline on selle õiguslik tähendus. Kohtutäituritel ei ole inventuuride läbiviimisel tekkinud ühtset praktikat, seetõttu oleks põhjust õigusteoreetiliselt uurida, kuidas peab inventuuri läbi viima. Hetkel ei ole seda teemat veel Eesti õiguskirjanduses käsitletud.

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida pärandi inventuuri läbiviimisega seotud korralduslikku poolt ja pärandvara nimekirja koostamisel tekkivaid probleeme. Sellest lähtuvalt on püstitatud hüpotees, et pärandi inventuuriga seotud korralduslik pool on hetkel puudulikult reguleeritud.

Esimene suurem probleem on seotud inventuuri tegija isikuga ja talle esitavate nõuetega. Nimelt olen arvamisel, et notar on inventuuri tegijana kohtutäiturist pädevam ning notari kasutamine tagaks kvaliteetsema pärandvara nimekirja valmimise. Probleemi lahendamisel lähtun hüpoteesist, et otsus, määrata kohtutäitur inventuuri tegijaks, ei ole piisavalt läbi mõeldud ning põhjendatud. Esmalt uurin, kas üldse oli vajalik uue pärimisseaduse vastuvõtmisel inventuuri tegijat muuta. Seejärel võrdlen notari ja kohtutäituri pädevust erinevate toimingute tegemiseks, võttes aluseks nende kogemused, õigusalsed teadmised ja asjaolu, et kohtutäituri kaasamine võib muuta pärimismenetluse tervikuna keerulisemaks.

Teine probleem on seotud inventuuri läbiviimisega. Siinkohal lähtun hüpoteesist, et eeskirjad, mille alusel tuleb koostada võimalikult adekvaatne pärandvara nimekiri, on puudulikult reguleeritud. Eesmärk on kinnitada praktikas tekkinud arusaama, et hetkel kehtiv seadusandlus ei reguleeri, kuidas peab inventuuri tegija pärandvara nimekirja koostama. Kas ta peab selleks sõitma pärandaja viimasesse elukohta või saab kõik vajalikud toimingud teha büroos? Inventuuri tegija ülesandeks on koostada võimalikult täpne pärandvara nimekiri, seega on kindlasti vajalik pärijate ja pärandaja võlausaldajate poolt kohtutäiturile esitatud andmeid kontrollida. Seadusandlus aga ei reguleeri, kellel ja millises ulatuses on õigus inventuuri tegijale esitatud andmeid kontrollida. Seega ei ole selge, millest peaks lähtuma kohtutäitur, kui tal on vaja otsustada, kas kanda esitatud andmed pärandvara nimekirja või mitte? Nimetatud küsimuste vastusest sõltub, kas pärandvara nimekirja kantud andmete õigsust kinnitab kohtutäitur, kes nimekirja koostas, notar, kes nimekirja vastu võttis, või pärija, kelle huvides inventuur tehti.

Kolmandaks on problemaatiline pärimisõiguse normide liigitamine materiaali- või menetlusõiguslikeks. Praktikas on eristamine vajalik juhul, kui pärandaja on surnud enne 01.01.2009.a, kuid pärimismenetlus ja pärandi inventuuri viiakse läbi pärast nimetatud kuupäeva. Inventuuri tegemise sätete piiritlemisest materiaali- või menetlusõiguslikuna sõltub, kas inventuuri tegija määramisele ja inventuuri läbiviimisele kohaldatakse uut või vana pärimisseadust. Hetkel ei ole üheselt selge, kas inventuuri läbiviimisega seotud normid on menetlusõiguslikud või mitte, sest uus pärimisseadus ei sisalda piisavalt palju ja täpseid rakendussätteid.

Töö on kirjutatud võrdlev-analüütilise uurimismeetodi alusel, kasutades selleks teoreetilisi materjale koos kohtupraktika empiirilise analüüsiga. Kuna Eestis on teemat käsitlenud vaid kolm autorit (Urve Liin, Ivo Mahhov ja Tiina Mikk), siis lisaks nimetatud autorite teostele on kasutatud materjalidest põhirõhk vanal ja uuel pärimisseadusel, ajakirjas *Juridica* avaldatud

artiklitel ja saksakeelsel õiguskirjandusel. Samuti on kasutatud ühte inglisekeelset allikmaterjali, mis kajastab Austria õigust.

Inventuuri põhimõte on meie pärimisõigusesse jõudnud ilmselt saksa õigusest, mida on mõjutanud Eestis enne vana pärimisseaduse jõustumist kehtinud kord. Nimelt võeti vana pärimisseaduse eelnõu ettevalmistamisel aluseks 1940.-ks aastaks valminud tsiviilseadustiku eelnõu.¹

Selle eeskujuks oli aga Saksa tsiviilseadustik (BGB). 1940.a tsiviilseadustiku eelnõu seletuskirja kohaselt oli inventuuriõigus mõeldud nendele pärijatele, kes ei soovi pärandist loobuda, kuid ei soovi ka oma varast tasuda pärandaja võlgu, mis ületavad pärandvara.²

Eesti NSV Tsiviilkoodeksi³ (edaspidi nimetatud TsK) kehtimise ajal läks pärijatele üle ka pärandil lasuvate võlgade tasumise kohustus (olenemata sellest, kas need tekkisid pärandajal seoses pärandvara soetamisega või mitte).⁴ Samas TsK § 558 kohaselt vastutas pärandi vastuvõtnud pärija pärandaja võlgade eest vaid temale üleläänud pärandvara tegeliku maksumuse piirides.

Arvestades meie pärimisõiguse ja inventuuri soodustuse põhimõtte kujunemist, ei õnnestunud käesoleva töö kirjutamisel leida võrdluseks riiki, kus pärandi inventuuriga seonduv oleks sarnaselt reguleeritud. Eestis kehtib kord, kus pärimismenetluse läbiviimine on kohtute asemel notarite pädevuses ning inventuuri teeb kohtutäitur. Olen võrrelnud Eestis kehtivat korda Saksamaal kehtiva õigusega, kuna uue pärimisseaduse regulatsioon on viinud meid saksa õigusele lähemale. Samas on põgusalt vaadatud ka Austrias kehtivat korda, kuna vana pärimisseaduse kehtimise ajal sarnanes pärandvara nimekirja koostamisega seonduv pigem Austria õigusega.

Käesolev töö on jaotatud kolmeks peatükiks, mis omakorda jagunevad alateemadeks. Esimese peatüki eesmärk on avada pärandi inventuuri vajalikkus. Selleks määratletakse pärandi inventuuri mõiste, uuritakse inventuuri õiguslikku tähendust ja inventuuri nõude esitamise korda. Teine peatükk analüüsib inventuuri tegijale esitatavaid nõudeid ning uurib, kes oleks kõige sobivam isik pärandvara nimekirja koostamiseks. Kolmandas peatükis on vaatluse alla võetud inventuuri läbiviimise protseduur, sellega seotud isikute vastutus ja inventuuri

¹ E. Silvet. Pärimisseaduse eelnõu põhijoontest. – Juridica, 1995, nr 7, lk 282.

² 1940.a tsiviilseadustiku eelnõu seletuskiri. Vabariigi Valitsuse ettepanek 11. XII 1939 (prot. nr. 108, p. III-¹). *Sine loco*, lk 298. (Kättesaadav: Tartu Ülikooli Raamatukogus).

³ Eesti NSV Tsiviilkoodeks. Ametlik tekst muudatuste ja täiendustega seisuga 01.01.1988.a. Tallinn: „Eesti Raamat“, 1988.

⁴ J. Ananjeva, P. Kask, E. Laasik. Eesti NSV Tsiviilkoodeks. Komm vlj. Tallinn: „Eesti Raamat“ 1969, lk 589.

läbiviimisega seotud kulude hüvitamise probleemid. Tööle lisatud Lisad 1 ja 2 sisaldavad statistikat kohtutäiturite poolt perioodil 01.01.2011.a kuni 31.03.2012.a läbiviidud inventuuride kohta ning kohtulahendite loetelu, mida on analüüsitud seoses inventuuri tegija määramise küsimusega pärandvara hoiumeetmete rakendamise käigus nn vanades pärimisasjades. Lisades 3 ja 4 on võimalik tutvuda praktikas kasutatavate inventuuri tegija määramise otsuse ning pärandvara nimekirja näidisega.

1. PÄRANDI INVENTUURI MÕISTE, ÕIGUSLIK TÄHENDUS JA INVENTUURI NÕUDE ESITAMINE

1.1. Pärandi inventuuri mõiste

Seadustes ja õiguskirjanduses kasutatakse pärandi tähistamiseks kahte erinevat terminit – „pärand“ ja „pärandvara“. Pärandi inventuuri mõiste paremaks arusaamiseks on vaja esmalt täpsustada, mille poolest need terminid üksteisest erinevad.

Alates 01.01.2009.a kehtima hakanud pärimisseaduse⁵ (edaspidi nimetatud uus PärS) ja kuni 31.12.2008.a kehtinud pärimisseaduse⁶ (edaspidi nimetatud vana PärS) § 2 kohaselt on pärand pärandaja vara, välja arvatud need pärandaja õigused ja kohustused, mis seadusest tulenevalt või oma olemuselt on lahutamatult seotud pärandaja isikuga. Termin „pärandvara“ definitsiooni seadus ei sisalda.

Oma sisult need sõnad üksteisest tegelikult ei erine, sest mõlemad tähendavad pärandit. Ühe või teise sõna eelistamine sõltub olukorrast.

Erki Silveti selgituste kohaselt kasutatakse sõna „pärand“ juhul, kui tahetakse rõhutada pärandajale kuulunud õiguste ja kohustuste kui kogumi üleminekut (pärandi vastuvõtmine, pärandist loobumine jne).⁷ Käesoleva töö autori arvates ei ole nimetatud käsitlus kõige täpsem. Paremini on oma seisukohta väljendanud Hans Brox, kes on märkinud, et mõistet „pärand“ kasutatakse enamasti siis, kui tegemist on pärandatud vara ja uue õiguskandja suhtega.⁸ Samal seisukohal on ka Urve Liin, kelle täpsustuse kohaselt on Hans Broxi poolt viidatud õiguskandjaks näiteks pärija või annakusaaja.⁹

Õiguskirjanduses ollakse üksmeelel, et sõna „pärandvara“ kasutatakse olukorras, kus rõhk on asetatud pärandi kui vara koosseisule.¹⁰

Erinevalt pärandi mõistest ei ole Eesti õiguses pärandi inventuuri mõistele täpset definitsiooni antud, seetõttu tuleb mõiste sisustamiseks vaadata inventuuri olemuslikke tunnuseid.

⁵ Pärimisseadus. – RT I 2008, 7, 52 ... RT I 2010, 38, 231

⁶ Pärimisseadus. – RT 1996, 38, 752 ... RT I 2007, 67, 413

⁷ E. Silvet, I. Mahhov. Kuidas pärida ja pärandada. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS 1997, lk 11-12.

⁸ H. Brox, W.D. Walker. Erbrecht. 23. Aufl. Köln: Carl Heymanns, 2009, lk 6.

⁹ U. Liin. Pärimisõigus. Tallinn: Kirjatus Ilo 2005, lk 16;

¹⁰ E. Silvet, I. Mahhov (viide 7), lk 12; U. Liin (viide 9), lk 16; H. Brox, W.D. Walker (viide 8), lk. 6.

Inventuuri soodustuse (*beneficium inventarii*) põhimõtet tunti juba Rooma õiguses, mille kohaselt oli pärijal võimalus vastutada üksnes pärandvara aktiva piirides. Selleks pidi pärija tunnistajaid ja notarit kaasates ettenähtud tähtaja jooksul koostama pärandvara nimekirja.¹¹

Tänapäeval on samuti inventuuri eesmärgiks panna kirja kogu pärandvara.¹²

Inventuuri käigus koostatakse pärandvara nimekiri, kuhu kantakse kõik pärandi avanemise ajal olemasolevad päritavad asjad ning õigused ja kohustused. Viimased tuleb kanda nimekirja sõltumata nende sissenõutavaks muutumise ajast.¹³

Uue PärS § 139 lõike 5 (vana PärS § 137 lõike 4) kohaselt peab pärandvara nimekiri kindlasti sisaldama ka vara tähistamiseks ning väärtuse kindlaks tegemiseks vajalikku kirjeldust ja hinnangut.

Pärandvara nimekirja koostamise tulemusel saavad pärijad selge ülevaate pärandvara koosseisust ning neil on lihtsam otsustada, kas esitada avaldus pärandvara pankroti väljakuulutamiseks või mitte. Praktikas pole inventuuri eesmärk siiski alati üheselt mõistetav olnud. Näiteks notarite kogemuste põhjal on pärijad soovinud inventuuri läbiviimist hoopis seetõttu, et nad saaksid otsustada (ilmselt pärandvara nimekirja kantud andmeid arvesse võttes), kas võtta pärand vastu või mitte.¹⁴ Sellise eksliku soovitus on pärijatele andnud ka näiteks sotsiaalminister Janno Pevkur.¹⁵ Uue PärS § 137 lõike 1 ja vana PärS § 135 lõike kohaselt on inventuuri nõude esitamise õigus ainult pärandi vastu võtnud pärijal. Seega ei saa olla pärandi inventuuri eesmärgiks aidata pärijatel lahendada pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise küsimust.

Pärandvara nimekirja koostamisega saavutatakse, et päritud vara on alati eraldatav pärija enda varast ning välistatakse pärandvara segunemine pärija enda varaga. Inventuuri läbiviimise täiendavaks garantiiks on asjaolu, et kogu inventuuri protseduur on allutatud notaripoolsele kontrollile. Inventuuri õiguslik tagajärg kaasneb aga ainult juhul, kui inventuur on läbi viidud kõiki seaduse eeskirju järgides.¹⁶

¹¹ E. Ilus. Rooma eraõiguse alused. Tallinn: AS Kirjastus Ilo, 2001, lk. 185.

¹² U. Liin (viide 9), lk 203.

¹³ T. Mikk. Pärimisõigus. Sisekaitseakadeemia. Tallinn: 2004, lk 65.

¹⁴ Kinnistusraamatuseaduse, pärimisseaduse ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (725 SE III) seletuskirja lisa 2, lk 10 (Notarite Koja märkus uue PärS § 137 muutmise kohta). Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee/ (23.01.2012)

¹⁵ H. Pevkur. Pärandit ei ole vaja karta. – Maksumaksja, 2008, nr 2. Arvutivõrgus: www.maksumaksjad.ee (17.02.2012)

¹⁶ U. Liin (viide 9), lk 203.

Sarnaselt vana PärS § 135 lõike 1 regulatsioonile saab alates 01.07.2010.a uue PärS § 137 lõike 1 alusel esitada notarile inventuuri nõude ainult pärandi vastu võtnud pärija. Lisaks viiakse inventuur läbi juhul, kui kohus on rakendanud pärandvara hoiumeetmeid. Uue PärS § 138 kohaselt on inventuuri tegijaks ainult kohtutäitur. Inventuuri nõude esitamise korda on edaspidi põhjalikumalt käsitletud.¹⁷

Eelneva põhjal võib väita, et Eestis tähendab pärija nõudel tehtud pärandi inventuur teatud kindlate reeglite kohaselt pärandvara nimekirja koostamist, kus on täpselt kirjeldatud pärandi avanemise ajal olemasolevaid päritavaid asju, õigusi, kohustusi ja nende väärtust ning mis tuleb esitada notarile.

Saksa õiguses tähendab pärandi inventuur pärandvara nimekirja koostamist, kus on näidatud kõik pärandi avanemise ajal olemas olnud pärandi esemed ja pärandil lasuvad kohustused, ning mille esitamist pärandikohtule loetakse inventuuri tegemiseks.¹⁸ Nii nagu Eesti õiguses tähendab inventuur sellist pärandvara nimekirja, mille koostamisel kaasab pärija pädeva ametiasutuse, pädeva ametiisiku või notari.¹⁹ Bürgerliches Gesetzbuch²⁰ (edaspidi nimetatud GBG) § 2003 lg 1 kohaselt saab pärandikohus pärija avalduse alusel kas ise inventuuri teha või anda selle ülesande täitmine pädevale ametiasutusele, ametnikule või notarile.

Kui pärandvara nimekirja koostamisel vajalikke ametiisikuid ei kaasatud, siis ei ole pärija eraviisiliselt koostatud nimekirjal õiguslikke tagajärgi.²¹

Erinevalt Eestist ei allu Saksamaal kogu inventuuriga seotud protseduur mitte notari kontrollile, vaid kontrollivaks organiks on BGB §-de 1993 ja 1994 lg 1 esimese lause kohaselt pärandikohus.

Teise erinevusena tuleb välja tuua asjaolu, et kui Eesti õiguse kohaselt saab inventuuri nõude esitada vaid pärija, siis Saksamaal saab pärandikohus pärandi võlausaldaja avalduse alusel määrata pärijale BGB § 1994 lg 1 järgi tähtaja inventuuri tegemiseks. Saksa õiguskirjanduses

¹⁷ *Infra*, lk 19.

¹⁸ R. Hausmann, G. Hohloch (Hrsg). Handbuch des Erbrechts. Berlin: Erich Schmidt, 2008, lk 1509.

¹⁹ M. Siegmann. § 23. – S. Scherer (Hrsg). Münchener Anwaltshandbuch Erbrecht, 3. Aufl. 2010. Arvutivõrgus: www.beck-online.de (17.02.2012)

²⁰ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). In der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002. (BGBl. I lk. 42, 2909, 2003 I lk. 738). Viimati muudetud 15.03.2012.a. Arvutivõrgus: www.gesetze-im-internet.de (01.05.2012)

²¹ W. Küpper. MünchKomm § 2002. – G. Schlichting (Redakteur). Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 9 Erbrecht. 5. Aufl. München: C. H. Beck, 2010. Arvutivõrgus: www.beck-online.de (17.02.2012)

on selgitatud, et kui pärija kohtu poolt määratud tähtaja jooksul inventuuri ei tee, siis vastutab ta kõigi pärandvaraga seotud kohustuste eest piiramatult.²²

Pärandi võlausaldaja võib saksa õiguskirjanduses avaldatud seisukohtade kohaselt olla inventuurist huvitatud eelkõige seetõttu, et saada pärandvara koosseisu kohta ülevaadet ning seejärel otsustada, kas ja millistele esemetele ta sissenõude pöörab, või kas esitada hoopis avaldus pärandvara valitsemiseks või pärandvara pankroti väljakuulutamiseks.²³ Hans Brox on lisanud, et pärandvara nimekirja alusel on pärandi võlausaldajal hiljem lihtsam piiratud vastutusega pärija suhtes tõendada pärandvaras toimunud muudatust ja põhjendada tema vastu suunatud hüvitusnõuet.²⁴

Austrias on inventuuri sisuks täieliku pärandvara nimekirja koostamine, kuhu kantakse koos inventuuri tegija hinnanguga kõik pärandi avanemise hetkel pärandaja valduses olnud vallasja kinnisasjad ning tema võlakohustused.²⁵ Inventuuri eesmärk on teha võlausaldajate jaoks kindlaks pärandvara koosseisu kuuluva vara ulatus.²⁶ Pärandvara nimekirja peab koostama notar kohtu volinikuna, kuid kogu protseduur on allutatud kohtu kontrollile.²⁷ Austria õiguskirjanduse kohaselt kaasneb inventuuri tegemisega pärija vastutuse piiramine, sõltumata sellest, kas inventuur viiakse läbi ametikohustuste tõttu või vastava avalduse alusel.²⁸

1.2. Pärandi inventuuri õiguslik tähendus

1.2.1. Pärija nõudel läbi viidud inventuur

Pärandi inventuuri õiguslik tähendus sõltub sellest, kas inventuur viiakse läbi pärija poolt notarile esitatud nõude alusel või kohtu poolt määratud pärandi hoiumeetmete rakendamise käigus.

Pärija nõudel läbi viidud pärandi inventuuri õiguslik tähendus Eesti õiguses seisneb selles, et inventuur piirab pärija vastutust.

²² H. Rohlffing. *Erbrecht in der anwaltlichen Praxis*. 2. Aufl. Bonn: Deutscher Anwaltverlag, 1999, lk 235; G. Schlichting. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 9 *Erbrecht*. 4. Aufl. München: C. H. Beck, 2004, lk 460.

²³ C. T. Ebenroth. *Erbrecht*. München: Beck, 1992, lk 744; H. Brox, W.D. Walker, lk 373.

²⁴ H. Brox, W.D. Walker (viide 8), lk 373.

²⁵ M. Gruber, S. Kalss, K. Müller, M. Schauer. *Erbrecht und Vermögensnachfolge*. Wien: Springer-Verlag, 2010, lk 328.

²⁶ M. Gruber, S. Kalss, K. Müller, M. Schauer (viide 25), lk 326.

²⁷ M. Loewenthal, F. Schwank. *Austria*. – L. Garb, J. Wood (koost.) *International Succession*. 3rd ed. Oxford: University Press, 2010, lk 42.

²⁸ M. Gruber, S. Kalss, K. Müller, M. Schauer (viide 25), lk 331.

Nii nagu Eestis, peetakse Saksamaal samuti pärandvara võlausaldajate huve enam kaitset väärivaks kui pärija huve. Seetõttu lähtutakse pärandvara võlausaldaja kasuks pärija piiramatust vastutuse põhimõttest.²⁹

Pärandvara nimekiri, mis on koostatud BGB kohaselt, ei ole pärija vastutuse piiramise vahendiks.³⁰ Pärija poolt õigeaegselt koostatud pärandvara nimekiri annab vaid pärija ja võlausaldaja vahelises suhtes eelduse, et pärandi avanemise ajal ei olnud olemas muid esemeid, kui ainult need, mis on pärandvara nimekirjas ära näidatud.³¹ Seega Eestis ja Saksamaal ei ole inventuuril samasugune õiguslik tähendus.

Kuigi Eestis on inventuur pärija vastutuse piiramise vahendiks, muutusid uue pärimisseaduse vastuvõtmisega oluliselt pärija vastutuse ulatus ning vastutuse piiramise eeldused.

Vana PärS § 135 lõike 1 kohaselt vabanes pärija inventuuri korral pärandaja võlgade tasumise kohustustest oma vara arvel, aga uue PärS § 143 lõige 1 seob pärija vastutuse pärandvaraga seotud kohustuste eest hoopis pärandvara väärtusega. Seega juhul, kui pärandaja kohustuste täitmise hetkeks on pärandvara väärtus võrreldes pärandi vastuvõtmise hetke väärtusega vähenenud, tuleb pärijal puudujääv osa tasuda oma vara arvelt.

Arvan, et muudatus on põhjendatud, kuna seaduses ei ole sätestatud kindlat tähtaega, mille jooksul peab pärija pärandaja kohustused täitma. Seetõttu võivad pärandaja võlausaldajad jääda oma nõude täitmist põhjendamatult kauaks ootama. Eelpool nimetatud muudatuse tõttu on aga pärijate huvides vältida pärandvara väärtuse vähenemist ning seega täita pärandaja kohustused võimalikult kiiresti.

Pärija vastutuse piiramiseks ei piisa ainult inventuuri nõude esitamisest. Uue pärimisseaduse eelnõu seletuskirja kohaselt on ühe eeldusena vajalik inventuuri tegelik läbiviimine, mitte lihtsalt selle nõudmine.³²

Lisaks peab pärija otsustama, kas ta esitab pärast inventuuri tegemist pärandvara suhtes pankrotiavalduse või mitte. Inventuuri läbiviimine ilma pankrotiavaldust esitamata kaitseb pärijat võimalike tulevikus esitatavate nõuete eest üksnes juhul, kui pärija on pärast inventuuri tegemist täitnud kõik pärandvara nimekirja kantud kohustused uue PärS § 142 lõikes 1 toodud järjekorras ning pärast kõigi kohustuste täitmist jääb positiivset vara üle.

²⁹ H. Brox, W.D. Walker (viide 8), lk 362.

³⁰ M. Bonefeld, L. Kroiss, M. Tanck. Der Erbprozess. 2. Aufl. Angelbachtal: Zerb, 2005, lk 650.

³¹ W. Schlüter. Erbrecht. 14. Aufl. München: C. H. Beck, 2000, lk 414.

³² Pärimisseaduse eelnõu (56 SE I) seletuskiri. Arvutivõrgus www.riigikogu.ee (18.12.2011)

Kui pärandvara nimekirja kantud kohustuste täitmisel ilmneb, et pärandvarast ei piisa kõigi nõuete rahuldamiseks (pärandvara on kohustustega ülekoormatud), siis kaitseb inventuur pärijat uue PärS § 130 lõike 3, § 131 lõike 3 ja § 142 lõike 6 kohaselt ainult juhul, kui pärija või pärandvara hooldaja on viivitamatult esitanud kohtule avalduse pärandvara pankroti väljakuulutamiseks.

Sellise lahendusega on meie pärimisõigus astunud sammu lähemale saksa õigusele, kuna BGB § 1975 kohaselt on pärija vastutust võimalik piirata pärandvara väärtusega vaid pärandvara valitsemise või pärandvara pankrotiga.

Uue pärimisseaduse seletuskirjast ei selgu, miks pärija vastutuse piiramiseks ei piisa enam ainult inventuuri tegemisest, vaid peab kindlasti esitama ka avalduse pankroti väljakuulutamiseks.

Saksa õiguskirjanduse kohaselt tagab pärandvara pankrot võlgadega ülekoormatud ja maksejõuetu pärandi korral pärandi võlausaldajate nõuete ühetaolise rahuldamise. Kuigi pankrotimenetluses on esimesel kohal võlausaldajate huvid, teenib pankrot ka pärija huve, sest võimaldab talle pärandaja võlausaldajate ees vastuste piiramist.³³

Pärandvara pankroti avalduse esitamise kohustus lisandus meie pärimisseadusesse alles uue pärimisseaduse vastuvõtmisel, vana pärimisseadus nimetatud kohustust ei sisaldanud. Samas ei ole meie pärimisõiguses uus nähtus, et pärija on kohustatud pärast inventuuri tegemist kohustustega ülekoormatud pärandvara korral esitama pankrotiavalduse. Perioodil 01.07.1997.a kuni 31.12.2003.a tulenes pankrotiseaduse³⁴ (edaspidi nimetatud PankrS) § 10 lõikest 1 pärijale kohustus esitada pankrotiavaldus, kui ta pärandit vastu võttes nõudis inventuuri ning inventuuri tulemusena selgus, et pärandvarast ei jätku pärandaja kõigi võlgade tasumiseks.

Pankrotiseadusest tulenenud pankrotiavalduse esitamise kohustuslikkust kinnitab ka Tallinna Ringkonnakohtu otsus tsiviilasjas nr 2-04-1823. Nimelt asus kohus seisukohale, et pärija pidi tasuma pärandaja võla oma vara arvel vana PärS § 130 lõike 3 alusel, kuna ta ei täitnud pärast inventuuri tegemist PankrS § 10 lõikes 1 sätestatud imperatiivset kohustust ja ei esitanud pärandvara suhtes pankrotiavaldust. Pärandvara eraldamist ei toimunud.³⁵

³³ D. Leipold. Erbrecht. Ein Lehrbuch mit Fällen und Kontrollfragen, 17. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2009, lk 280.

³⁴ Pankrotiseadus. – RT 1992, 31, 403 ... RT I 2002, 44, 284

³⁵ TlnRnKo 2-04-1823, 28.06.2007, lk 8.

Perioodil 01.01.2004.a kuni 31.12.2008.a oli pärijal üksnes õigus esitada pärandvara suhtes pankrotiavaldus, mitte kohustus. Vastava õiguse aluseks oli uue pankrotiseaduse³⁶ § 9 lg 2, mille kohaselt võis võlgniku surma korral esitada pankrotiavalduse tema vara suhtes ka võlgniku pärija, testamenditäitja või pärandvara hooldaja. Muudatusel oli oluline tähendus pärandi inventuuri jaoks, kuna pankrotiavalduse esitamine ei olnud erinevalt varasemast enam inventuuri õiguslike tagajärgede saavutamise eelduseks. Ometi ei ole uue pankrotiseaduse eelnõu seletuskirjas³⁷ selgitatud, miks nimetatud muudatus vajalik oli.

Arvan, et muudatuste põhjuseks võis olla küsimus sellest, kas inventuur on pärandvara suhtes pankrotiavalduse esitamise eelduseks või mitte. Kuni 31.12.2003.a kehtinud PankrS § 10 lõike 1 sõnastus võimaldas tõepoolest esitada pankrotiavalduse vaid pärast inventuuri tegemist, kuid alates 01.01.2004.a kehtima hakanud PankrS § 9 lõike 2 kohaselt ei ole inventuuri tegemine vajalik. Seetõttu on pärijal õigus esitada pankrotiavaldus ka inventuuri tegemise ajal.

Olen arvamusel, et pankrotiavalduse esitamise eeldustest inventuuri tegemise nõude kaotamine on hea lahendus. Pärijat ei ole vaja inventuuri tegemisega põhjendamatult koormata, kui on niigi selge, et pärand on võlgadega ülekoormatud ning et kõigi võlausaldajate nõuete rahuldamiseks pärandvara ei jätku. Sel juhul saab pärija hoida kokku inventuuri tegemisega kaasnevat raha ja aega ning esitada kohtule kohe pankrotiavalduse, mille esitamiseks oleks ta kohustatud pärast inventuuri tegemist uue PärS § 142 lõike 6 kohaselt. Ka Saksamaal ei ole Insolvenzordnung³⁸ (edaspidi nimetatud InsO) § 317 kohaselt pärija õigus pankrotiavalduse esitamiseks piiratud eelneva inventuuri tegemise kohustusega.

Eelnevat arvestades on pärandi inventuuri õiguslikuks tagajärjeks küll pärija vastutuse piiramine, kuid seoses uue pärimisseaduse vastuvõtmisega ei piisa vastutuse piiramiseks enam ainult inventuuri nõudmisest ja selle läbiviimisest, vaid pärandvara ebapiisavuse korral on vaja esitada ka avaldus pankroti väljakuulutamiseks.

1.2.2. Pärandi hoiumeetmete rakendamisel läbi viidud inventuur

Pärandi hoidu puudutavas regulatsioonis sisalduv kohustus, et pärandvara hoiumeetmete rakendamise käigus tuleb läbi viia pärandi inventuur, lisandus meie pärimisõigusesse alles 01.01.2009.a seoses uue pärimisseaduse vastuvõtmisega. Küsitav on aga selliselt läbiviidava

³⁶ Pankrotiseadus. – RT I 2003, 17, 95 ... RT I, 29.06.2011, 14

³⁷ Seletuskiri pankrotiseaduse eelnõule (1085 SE I). Arvutivõrgus www.riigikogu.ee (08.04.2012)

³⁸ Insolvenzordnung. Vom 5. Oktober 1994. (BGBl. I lk. 2866). Viimati muudetud 20.12.2011.a. Arvutivõrgus: www.gesetze-im-internet.de (08.04.2012)

inventuuri õiguslik tähendus, kuna sellel ei pruugi olla samad õiguslikud tagajärjed, mis pärija nõudel läbi viidud inventuuril. Tegemist on üsna märkimisväärse muudatusega Eesti pärimisõiguses, seega tekib paratamatult ka küsimus, et kui vana pärimisseaduse kehtivuse ajal pidi kohtule esitatava pärandvara nimekirja koostama pärandi hooldaja, siis miks uue pärimisseadusega on see kohustus pandud hoopis kohtutäiturile.

Vana PärS § 112 lg 3 punkti 1 kohaselt oli pärandvara hooldaja kohustatud kohtu määratud tähtaja jooksul esitama kohtule pärandvara nimekirja, kuid sellel polnud sama tähendust, mis pärandi inventuuri raames notarile esitatud pärandvara nimekirjal. Seega kohtule esitatud pärandvara nimekirjaga pärija piiratud vastutust ei kaasnenud. Erandina oli pärandvara hoiumeetmete rakendamise käigus võimalik pärija vastutust piirata ainult sel juhul, kui kohus oli vana PärS § 114 lõike 1 alusel eraldanud pärandaja vara pärija varast ning nimetanud pärandvara valitsemiseks hooldaja. Vana PärS § 114 lõigete 2 ja 3 kohaselt täideti eraldatud pärandvara arvel pärandvaral lasuvad kohustused ning pärandvara eraldamist nõudnud isik ei saanud taotleda oma nõude rahuldamist pärija vara arvel.

Ivo Mahhovi selgituste kohaselt välistas selline pärija vastutuse piiramine olukorrad, kus nõudeõigusega isik oleks pärandvara eraldamise nõudega koormanud kohut „igaks juhuks“. Kui ta esitas oma nõude kergekäeliselt ja mõtlematult, võis ta oma nõudeõigusest ilma jääda ning pärija vabanes kohustusest tasuda pärandi väärtust ületavad võlad oma vara arvelt ka sellisel juhul, kui ta oli pärandi vastu võtnud ilma inventuuriõigusega.³⁹

Kuigi Saksamaal saab pärandikohus BGB § 1960 lõike 2 alusel kohustada pärandvara hooldajat kohtule pärandvara nimekirja esitamiseks, on oluline teada, et pärandvara hooldus ja pärandvara valitsemine ei oma seal samasugust tähendust kui meil. Eestis määrab kohus pärandvarale hooldaja uue PärS § 112 lõike 1 alusel üksnes pärandvara valitsemise korral, mistõttu on pärandvara valitsemine kohtu poolt pärandvara suhtes rakendatavaks hoiumeetmeks. Saksamaal seisneb BGB § 1960 lg 1 kohaselt pärandvara hoiumeetmete kasutamine üksnes pärandvarale hooldaja määramises, kui pärija ei ole teada või kui ei ole kindel, kas ta võttis pärandi vastu. Pärandvara valitsemine Saksamaal hoiumeetmete hulka ei kuulu.

³⁹ I. Mahhov. Pärimise käik uues pärimisseaduse eelnõus – Juridica 1995, nr 7, lk 289.

Pärandvara hooldaja ülesanne on selgitada välja pärija. Samuti peab ta võtma enda valdusesse pärandvara ning valitsema seda selliselt, nagu näeb ette eestkosteõigus eestkostealuse vara suhtes.⁴⁰

Pärandvara valitsemine on Saksamaal pärija vastutuse piiramise vahendiks, kuna valitsemisega eraldatakse pärandvara teadaoleva pärija isiklikust varast.⁴¹

Enne uue pärimisseaduse vastuvõtmist erines Eesti pärimisõigus saksa õigusest veel selle poolest, et vana pärimisseadus nägi pärandvara valitsemisel pärandvara eraldamise ette ainult erandina. Seevastu saksa õiguskirjanduse kohaselt kehtib Saksamaal varade eraldamise põhimõtte pärandvara valitsemise korral alati.⁴²

Erinevalt vanast pärimisseadusest ei sisalda uus pärimisseadus pärandvara eraldamise sätteid, mistõttu ainult pärandvara valitsemise kaudu pärija vastutust piirata ei ole enam võimalik. Kohus saab vara eraldamise asemel uue PärS § 111 lõike 5 alusel rakendada pärandvara hoiumeetmeid ka pärast seda, kui pärijad on pärandi vastu võtnud. Pärandvara valitsemise määramisel tuleb uue PärS § 112 lõike 1 alusel kindlasti teha ka inventuur, kuid pärija piiratud vastutust ei pruugi sellega alati kaasneda.

Minu arvates ei saa ainult põhjendusega, et pärandvara nimekirja koostamisel kasutatakse pärija nõudel läbiviidava inventuuriga sama reeglistikku ja inventuuri tegijat, omistada hoiumeetmete käigus koostatud pärandvara nimekirjale klassikalist inventuuri tagajärge.

Selleks, et inventuuriga kaasneks pärija piiratud vastutus, on oluline pärija poolt inventuuri nõude esitamine. Uue PärS § 137 lg 1 järgi saab pärija esitada sellise nõude üksnes notarile ning kui kohus määrab inventuuri tegemise uue PärS § 112 lõike 1 alusel, siis pärija esitatud inventuuri nõue puudub.

Pärija poolt inventuuri nõude esitamise vajalikkusele viitab ka uue PärS-i § 139 lg 7, mille kohaselt kehtivad kaaspärijate korral ühe pärija nõudel tehtud inventuuri tagajärjed vaid nende pärijate suhtes, kes on nõudnud pärandi inventuuri.

Samasugune põhimõtte kehtib ka Saksamaal. Nimelt ei ole pärijal olukorras, kus pärandikohtus on juba olemas BGB §-dega 2002 ja 2003 kooskõlas olev pärandvara nimekiri, vaja uut inventuuri teha. Selle asemel peab ta BGB § 2004 kohaselt esitama kohtule enne inventuuri tähtaja lõppemist avalduse, et pärandvara nimekiri loetaks tema poolt esitatuks.

⁴⁰ H. Brox, W. D. Walker (viide 8), lk 357.

⁴¹ D. Leipold (viide 33), lk 275.

⁴² H. Brox, W.D. Walker (viide 8), lk 378.

Eestis kehtiva õiguse kohaselt peab kohtu poolt pärandavara hoiumeetmete käigus määratud inventuuri läbi viima samade reeglite järgi, mis pärija nõudel tehtud inventuuri, kuna hoiumeetmete rakendamisest hoolimata on pärijal uue PärS § 137 lõike 1 alusel õigus esitada notarile inventuuri nõue. Sellisel juhul omandab uue PärS § 139 lõike 6 kohaselt hoiumeetmete käigus tehtud inventuur tagasiulatuvalt inventuuri klassikalise tähenduse, st pärija poolt esitatud nõue toob kaasa inventuuri materiaalsoiguslikud tagajärjed. Juhul, kui inventuuri teeks hoiumeetmete rakendamise käigus näiteks pärandvara hooldaja, siis pärija hilisem inventuuri nõude esitamine ei saaks kaasa tuua inventuuri õiguslikku tagajärge, kuna see pole läbi viidud uue PärS §-des 138 – 141 sätestatud nõudeid järgides.

Seega jõudsin järeldusele, et uue pärimisseaduse kohaselt hoiumeetmete käigus tehtaval inventuuril ei ole pärija nõude puudumise tõttu automaatselt sama õiguslikku tähendust, mis on pärija poolt notarile esitatud nõude alusel läbi viidud inventuuril. Kohtutäituri kasutamine inventuuri tegemiseks kohtu poolt koos pärandi hooldaja määramisega on vajalik seetõttu, et inventuur omandaks õiguslikud tagajärjed juhul, kui pärija esitab hiljem notarile inventuuri nõude.

Lisaks hoiumeetmete rakendamise käigus läbi viidava inventuuri õigusliku tähenduse küsimusele on selline oluline pärimisõiguse muutmine toonud kaasa ka ühe praktilise probleemi. Nimelt on uue pärimisseaduse vastuvõtmisega tekkinud probleem, kas inventuuri läbiviimise korda reguleerivad õigusnormid tuleb liigitada materiaalso- või menetlusõiguslikeks normideks. Lisaks materiaalsoiguse normidele vaja piisavalt täpseid ning toimivaid menetlusnorme selleks, et korraldada, pärandi üleminek pärijale.⁴³ Eristamine on aga oluline, kuna sellest sõltub pärandi hoiumeetmete rakendamise raames inventuuri läbiviija määramine olukorras, kus pärandaja on surnud enne 01.01.2009.a, kuid menetlus on algatatud pärast nimetatud kuupäeva. Kuna uude pärimisseadusesse lisati veel teisi uusi menetlusnorme, siis tekkis praktikas nn vanade pärimisasjade menetlemisel sageli küsimus, kas kohaldama peab uut või vana pärimisseadust.

Seepärast täiendati alates 01.07.2010.a uue PärS §-i 180 redaktsiooni teise lausega. Varasema, s.o. alates 01.01.2009.a kuni 30.06.2010.a kehtinud redaktsiooni kohaselt oli kirjas, et pärimisele kohaldatakse pärandi avanemise ajal kehtinud õigust, kui uue pärimisseaduse rakendussätetest ei tulene teisti. Sellele lisati lause, mille kohaselt pärimisele kohaldatava

⁴³ U. Liin. Pärandi üleminek pärijale: vastuvõtusüsteem versus loobumissüsteem. – Juridica, 2003, nr 1, lk 56.

õiguse ulatus määratakse rahvusvahelise eraõiguse seaduse⁴⁴ (edaspidi nimetatud REÕS) § 26 järgi.

Õiguskirjanduse kohaselt on rahvusvahelise eraõiguse normid tõepoolest materiaalõiguse normid.⁴⁵ Samas ei lahendanud uue pärimisseaduse rakendussätetesse REÕS-le viite lisamine minu arvates küsimust, kas inventuuri läbiviimist reguleerivad normid tuleb lugeda materiaa- või menetlusõiguslikuks, sest REÕS § 26 punkt 5 määratleb materiaalõigusliku küsimusena ainult pärija vastutuse ulatuse. Pärandi hoiumeetmete rakendamine, inventuuri läbiviimise kord ja inventuuri tegija isiku küsimus on pärimisõiguses täiesti iseseisvad teemad, mida ei tohiks samastada pärija vastutuse ulatusega ning seeläbi REÕS § 26 lõike 5 alusel lugeda materiaaõiguslikuks.

Materiaal- ja menetlusõiguse piiritlemise teemat on karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku näitel analüüsinud Jaan Sootak. Tema arvates võib materiaa- ja menetlusõigust piiritleda ka kui sisu ja vormi. Materiaalõigus on küsimuse lahendamine sisuliselt, kui kõne all on õigus ja ebaõigus, karistatav ja mittekaristatav tegu. Seevastu menetlusõigus peab vastama küsimusele, kuidas riiklik karistusähvardus ellu viia, sest materiaaõigus ütleb, kuidas olema peab, kuid ei hooli sellest, kuidas see ellu viiakse.⁴⁶

Võttes aluseks Jaan Sootaki käsitlemise materiaa- ja menetlusnormide piiritlemisest karistusõiguses ning kasutades samu põhimõtteid pärimisõiguses, jõudsin järeldusele, et pärija vastutuse ulatust tuleb tõepoolest pidada materiaaõiguslikuks. Sellega määratletakse, kas pärija vastutab pärandaja kohustuste eest piiramatult või piiratult. Samas on pärandi inventuuri läbiviimisega seotud sätted ja inventuuri tegija küsimus selgelt menetlusõiguslikud, sest need reguleerivad, kuidas saab materiaaõigust ellu viia (kes ja mida peab tegema, et pärija vastutaks piiratult). Lisaks tuleb inventuuri läbiviimisega seonduvat pidada menetlusõiguslikuks ka seetõttu, et üksnes inventuuri läbiviimine ei too automaatselt kaasa pärijale materiaaõiguslikke tagajärgi – vastutuse piiramise eelduseks on vajalik ka pärija nõude esitamine. Samuti tuleb silmas pidada asjaolu, et inventuuri õiguslik tagajärg ei sõltu sellest, kas inventuuri viib uue pärimisseaduse kohaselt läbi kohtutäitur või vana pärimisseaduse kohaselt pärija või keegi kolmas isik.

Riigi Teatajas elektrooniliselt kättesaadavaid kohtulahendeid analüüsisides selgus, et perioodil 01.01.2009.a kuni 31.03.2012.a oli kohtutes vähemalt 29 menetlust, kus kohus rakendas enne

⁴⁴ Rahvusvahelise eraõiguse seadus. – RT I 2002, 35, 217 ... RT I 2009, 59, 385.

⁴⁵ I. Nurmela, L. Allmann, B. Punison jt. Rahvusvaheline eraõigus. Tallinn: Juura, 2008, lk 40.

⁴⁶ J. Sootak. Karistusseaduse mõistest: omad, manulised ja lapulised. – Juridica, 2011, nr 1, lk 61.

01.01.2009.a avanenud pärandi suhtes hoiumeetmeid (lisaks ei olnud kolmel juhul võimalik kohtuotsusest ega Ametlikest Teadaannetest pärandi avanemise aega kindlaks teha). Neist 28-l juhul määras kohus inventuuri tegijaks kohtutäituri ja ühel juhul mitte.⁴⁷

Viru Maakohus põhjendas oma 29.10.2009.a tehtud otsust tsiviilasjas nr 2-09-19873 inventuuri tegijaks kohtutäituri mittemääramist sellega, et pärandi avanemise ajal kehtinud vana pärimisseadus ei näinud ette pärandvara inventuuri tegemiseks kohtutäituri määramist. Lisaks märkis kohus, et pärandvara inventuuri korraldas notar pärija või pärija esindaja nõudel ning pärandvara hooldaja ei ole õigustatud esitama nõuet pärandvara inventuuri teostamiseks.⁴⁸

Seega keeldus kohus rahuldamast avaldaja nõuet määrata inventuuri läbiviimiseks kohtutäitur just seetõttu, et kohtu arvates ei tulnud antud juhul kohaldamisele mitte uus vaid hoopis vana pärimisseadus.

Arvan, et õigesti on lahendanud olukorra need kohtunikud, kes on vaatamata pärandi avanemisele vana pärimisseaduse kehtimise ajal siiski hoiumeetmete rakendamisel koos pärandi hooldaja nimetamisega määranud inventuuri tegijaks kohtutäituri, ja seda kahel põhjusel.

Esiteks on pärandi hoiumeetmete rakendamine puhtalt menetlusõiguslik küsimus. Inventuuri läbiviimise kord ning inventuuri tegija isikuga seotud õigusnormid on samuti menetlusõiguslikud. Vana pärimisseadus kehtib ainult pärimisasja materiaalõiguslikul poolel, kuid menetlusõiguslikes küsimustes peaks toimima uue pärimisseaduse ja selles toodud menetlusreeglite järgi.⁴⁹ Näiteks pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise ja pärimisregistri pidamise kord § 36 lõike 1 kohaselt peavad ka notarid kohaldama enne 01.01.2009.a algatatud pärimisasjas, kus pärandvara inventuuri ei ole määratud, inventuuri tegija ja inventuuri läbiviimise suhtes uut pärimisseadust.

Seetõttu ei saa nõustuda Ivo Mahhoviga, kelle arvates tuleb vanades pärimisasjades teha inventuur vana pärimisseaduse järgi ka uue pärimisseaduse kehtimise ajal, kuna inventuuril on vanas ja uues pärimisseaduses erinev materiaalõiguslik tähendus.⁵⁰

⁴⁷ Kohtulahendite loetelu on käesoleva töö Lisas 2.

⁴⁸ VMKm 29.10.2009, 2-09-10873, lk 3.

⁴⁹ I. Mahhov, T. Puri. – Vabade õiguselukutsete ja maksejõuetusõiguse ekspertnõukogu foorum. (Toimkonnaülesed teemad „Pärimisõiguse ja perekonnaõiguse reform“ ning alateema „Nn „vanade“ pärimisasjade menetlemine pärast 01.01.2009 (§180 jj)“). Arvutivõrgus: <http://ekspertkogu.just.ee/foorum/index.php?topic=90.0> (02.02.2012).

⁵⁰ I. Mahhov, T. Puri (viide 49).

Teiseks on uue PärS § 112 lõike 1 tähenduses pärandvara hooldaja nimetamine lahutamatult seotud inventuuri tegemisega. Uue PärS § 112 lõike 1 kohaselt nimetab kohus pärandvara valitsemiseks pärandaja hooldaja, kellele ta võib anda korraldusi vara valdamiseks, kasutamiseks ja käsutamiseks. Koos pärandi hooldaja nimetamisega määrab kohus pärandi inventuuri tegijaks kohtutäituri, kohaldades vastavalt uue PärS §-e 138-141. Seega ei võimalda uus pärimisseadus tekkida olukorral, kus kohus on määranud pärandvara valitsemise ilma inventuuri tegemiseta.

Eelnevat arvestades jõudsin järeldusele, et inventuuri läbiviimise korda ja inventuuri tegija määramist reguleerivatele õigusnormidele ei ole võimalik omistada materiaalsoiguslikku tähendust. Kui pärand on avanenud enne 01.01.2009.a, kuid pärimismenetlus on algatatud pärast nimetatud tähtaega, siis uue PärS §-i 138 kohaselt peaks inventuuri tegijaks olema kohtutäitur. Uue pärimisseaduse rakendussätetesse tuleks kindlasti lisada täiendavad paragrahvid, mille kohaselt pärandi hoiumeetmete rakendamine, inventuuri tegija määramine ja inventuuri läbiviimine on menetlusõiguslikud normid.

1.3. Inventuuri nõude esitamine

Inventuuri nõude esitamist reguleerivaid sätteid on uue pärimisseaduse vastuvõtmisega, ja ka hiljem, oluliselt muudetud. Tähtsamad muudatused on seotud inventuuri nõude esitamiseks õigustatud isiku ja nõude esitamise tähtajaga.

Pärimisõiguse mõtte kohaselt sai enne 01.01.2009.a inventuuri nõuda üksnes see pärima õigustatud isik, kes oli juba otsustanud pärandi vastu võtta, kuid soovis seejuures oma vastutust pärandil lasuvate kohustuste eest piirata. Sellest tulenevalt tuli inventuuri nõue esitada notarile pärandi vastuvõtmise avalduses. Inventuuri ei olnud õigus nõuda sellel pärijal, kes ei olnud veel otsustanud, kas võtta pärand vastu või mitte.⁵¹

Seoses üleminekuga vastuvõtusüsteemilt loobumissüsteemile vajas vana PärS-i § 135 muutmist, sest uue pärimisseaduse kohaselt ei ole vaja pärandi vastuvõtmiseks enam notarile pärandi vastuvõtmise avaldust esitada. Samas ei toodud uues pärimisseaduses perioodil 01.01.2009.a kuni 30.06.2010.a selgelt välja, et inventuuri nõude esitamiseks õigustatud isik on vaid pärija. Uue PärS § 137 lõike 1 kohaselt võis inventuuri nõude esitada notarile koos pärimismenetluse algatamise avalduse või pärandi vastuvõtmise avaldusega, seega oli võimalus inventuuri nõue esitada lisaks pärijale uue PärS § 166 lg 1 kohaselt ka pärandaja võlausaldajal, annakusaajal või muul pärandvara suhtes õigusi omaval isikul.

⁵¹ U. Liin (viide 9), lk 202.

Seadusandja arvates ei olnud õige olukord, kus ekslikult käsitleti inventuuri kui pärandvara kohta info saamise vahendit.⁵² Seetõttu täpsustati uue PärS § 137 lõike 1 sõnastust ning alates 01.07.2010.a võib inventuuri nõude notarile esitada ainult pärandi vastu võtnud pärija. Pärandaja võlausaldajatel puudub alates 01.07.2010.a inventuuri nõude esitamise õigus ning arvan, et selleks pole ka vajadust. Meil kehtiva regulatsiooni kohaselt saab võlausaldaja, annakusaaja või muu pärandvara suhtes nõuet omav isik esitada kohtule uue PärS § 110 lõike 1 ja § 111 lõike 3 alusel taotluse pärandvara suhtes hoiumeetmete rakendamiseks (eelkõige pärandvara valitsemiseks). Seejärel määrab kohus juba ise uue PärS § 112 lõike 1 alusel inventuuri. Praktikas kasutavad sellist võimalust sageli korteriühistud, et vältida pärandajale kuulunud korteriomandiga seotud kommunaalteenuste võlgnevuse liiga suureks kasvamist.

Saksamaal on samuti inventuuri tegemise õigus pärijal, kuid erinevalt Eestist on lisaks pärandaja võlausaldajal õigus BGB § 1994 lg 1 alusel esitada pärandikohtule avaldus, misjärel pärandikohus annab pärijale tähtaja inventuuri tegemiseks.

Saksa õiguse kohaselt on nimetatud avalduse esitamise õigus kõikidel võlausaldajatel, sealhulgas ka nendel, kelle nõuete aluseks on sundosa, annak või mõni muu testamendist tulenev korraldus. Saksa õiguskirjanduse kohaselt on vaieldav ainult selliste võlausaldajate avalduse esitamise õigus, kes ise on kaaspärijad. Seda põhjusel, et kaaspärija ei saa iseenda ees piiramatut vastutust kaasa tuua, küll aga on see võimalik teiste pärandaja võlausaldajate ees. Kaaspärija kui võlausaldaja avalduse esitamise õiguse vastu räägib ka asjaolu, et ta ei saa teistelt kaaspärijatelt inventuuri tegemist nõuda, kuna pärijana on ta hoopis ise BGB § 1993 alusel õigustatud inventuuri tegema.⁵³

Võrreldavatest õiguskordadest on näiteks Austrias võimalik inventuuri läbi viia ka sundosa saamiseks õigustatud isiku avalduse alusel.⁵⁴ Eestis oli sundosa saamiseks õigustatud isikul õigus esitada inventuuri nõue kuni 01.07.2010.a. Nimelt kuulus vana pärimisseaduse järgi sundosa saamiseks õigustatud isik pärijate ringi ning seega sai ta inventuuri nõude esitada pärijana. Uue pärimisseaduse kohaselt ei ole sundosa saamiseks õigustatud isik enam pärija.⁵⁵ Alates 01.01.2009.a jõustunud uue PärS § 173 lõige 2 andis inventuuri nõude esitamise õiguse ka sundosa saajale, kuid 01.07.2010.a jõustunud uue pärimisseaduse muudatustega võeti talt see õigus jälle ära.

⁵² Kinnistusraamatuseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (725 SE III) seletuskiri, lk 16. Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee (23.01.2012)

⁵³ C.T. Ebenroth (viide 23), lk 745.

⁵⁴ F. Haunschildt. Österreich. – R. Süß (Hrsg). Erbrecht in Europa. 2. Aufl. Angelbachtal: Zerb, 2008, lk 1124.

⁵⁵ Seletuskiri eelnõule 56 SE I (viide 32), lk 20.

Uue pärimisseaduse seletuskirja kohaselt peeti algsest silmas vajadust kaitsta sundosa saaja kui eelduslikult nõrgema osapoole huve, kuid seaduse rakendamisel selgus, et selline võimalus tekitas pigem segadust nii sundosa kui ka inventuuri tähenduse osas. Seadusandja arvates ei ole inventuuri läbiviimine sundosa saaja nõudel põhjendatud ega aita kaasa sundosa saaja õiguste kaitsele, kuna sundosa saaja tunnistus ei ole täitedokument ka juhul, kui sellele on märgitud sundosa rahaline väärtus.⁵⁶

Uue pärimisseadusega muudeti oluliselt ka inventuuri nõude esitamise tähtaega.

Ivo Mahhov on selgitanud, et vana pärimisseaduse kohaselt tuli otsus, kas võtta pärand vastu inventuuriõigusega või mitte, langetada koos pärandi vastuvõtmisega. Pärast pärandi vastuvõtmist ilma inventuuriõigusega ei saanud pärija võlgade ilmnemisel oma otsust enam muuta.⁵⁷

Otsuse langetamine inventuuri nõudmise kohta enne pärandi vastuvõtmist oli ilmselt vajalik seetõttu, et vana PärS § 135 lõike 1 kohaselt oli pärijal võimalik inventuuri nõuet esitada vaid pärandi vastuvõtmisel. Seepärast pidi pärija pärandi vastuvõtmise avalduse esitamise hetkeks juba olema otsustanud, kas ta kasutab inventuurisoodustust või ei.

Seadusandja arvates oli selline olukord ebarahuldav, kuna seadus sundis hoolikat pärijat igal juhul inventuuri nõudma – seda ka siis, kui tegelikult puudus inventuuriks vajadus. Samuti muutis selline olukord kaitsetuks pärija, kes pärandi vastu võtnuna sai ootamatult teada pärandvara vastu suunatud ja selle väärtust ületavatest nõuetest, mille olemasolu ta pärandit vastu võttes ei saanud eeldada.⁵⁸

Muudatuste tulemusena ei ole hetkel kehtivas pärimisseaduses sätestatud kindlat tähtaega, mille möödumisel enam inventuuri nõuda ei saa. Pärijale on uue PärS § 137 lõikega 2 võimaldatud inventuuri nõude esitamine kolme kuu jooksul pärast seda, kui ta sai teada või oleks pidanud teada saama asjaoludest, millest võib järeldada, et pärandvarast ei piisa pärandaja võlausaldajate nõuete rahuldamiseks.

Inventuuri nõude esitamise tähtaja muutmisega seoses on Urve Liin väga õigesti juhtinud tähelepanu kahele asjaolule, millega ma nõustun.

Esiteks on uue PärS § 137 lõike 2 lisamisega jäänud pärimisõigusest välja väga oluline inventuurisoodustuse aluspõhimõte: sundida pärijat võimalikult kiiresti looma selgus

⁵⁶ Seletuskiri eelnõule 725 SE III (viide 14), lk 17.

⁵⁷ I. Mahhov (viide 39), lk 289.

⁵⁸ Seletuskiri eelnõule 56 SE I (viide 32), 4 jagu.

pärandvara koosseisus ning välistada sellega pärandvara ja pärija isikliku vara segunemine. Kuna inventuurinõude esitamine on ajaliselt piiramata, võib pärija põhimõtteliselt nõuda inventuuri ka aastate pärast. Pärandvara kindlakstegemine ebamõistlikult pika ajalise nihkega tekitab paratamatult suuri probleeme, millesarnaseid on meil lähiajaloos tulnud kogeda näiteks omandi- ja maareformiga seoses. Teiseks ei ole Saksa õigust, kus inventuuri nõude esitamise tähtaeg ei ole kindlaks määratud, eeskujuks võttes arvestatud, et erinevalt Eesti õigusest, ei too Saksa õiguses inventuuri tegemine iseenesest kaasa pärija vastutuse piiramist.⁵⁹

Kokkuvõtvalt saab öelda, et erinevalt teistest võrreldavatest õiguskordadest – Austriast ja Saksamaast, on Eestis inventuuri nõude esitamise õigus ainult pärandi vastu võtnud pärijal. Võlausaldajad meil otseselt inventuuri nõuet notarile esitada ei saa, kuid neil on võimalus esitada kohtule taotlus pärandvara hoiumeetmete rakendamiseks ning pärandvara valitsemise määramisel tehakse ka inventuur. Oluliseks muudatuseks Eesti õiguses on see, et inventuuri nõude esitamise aeg ei ole enam seaduses täpselt piiritletud ning seetõttu võib pärija esitada nõude ka kolme kuu jooksul pärast seda, kui ta sai teada, et pärandvarast ei piisa kõigi pärandvaraga seotud kohustuste täitmiseks.

⁵⁹ U. Liin. Uus pärimismenetlus – kuidas edasi? – Juridica 2009, nr 1, lk 30.

2. INVENTUURI TEGIJALE ESITATAVAD NÕUDED (PÄDEVUS)

2.1. Pädevus varaloendi koostamiseks

Adekvaatse pärandvara nimekirja koostamine on väga raske ülesanne.⁶⁰ Seetõttu on oluline, et pärandvara nimekirja koostaks pädev isik, kuna vana PärS § 137 lõike 4 ja uue PärS § 139 lõike 5 kohaselt tuleb nimekirja kanda kõik pärandi avanemise ajal olemasolevad ja päritavad õigused ja kohustused.

Arvan, et vana pärimisseaduse regulatsioon ei olnud inventuuri tegijale esitatavate nõuete osas piisav, kuna tekkisid mitmed küsimused ja probleemid. Uus pärimisseadus on varasemaid kitsaskohti lahendanud ainult osaliselt.

Notarite jaoks on positiivne muudatus, et uue pärimisseaduse jõustumisel anti pärandi inventuuride tegemine kohtutäiturite ainupädevusse, kuna varasema pärimisseaduse kohaselt ei olnud inventuuri tegija valimine notarile lihtne ülesanne.

Nimelt määras vana PärS § 137 lg 1 kohaselt notar inventuuri tegijaks pärija, annakusaaja, testamenditäitja või mõne teise isiku, kes soovib pärandist kasu saada. Eelnimetatud isikutel ei olnud õigust kaaluka põhjusega inventuuri tegemisest keelduda. Notar võis teha inventuuri tegemise ülesandeks ka teisele isikule, kes nõustus inventuuri tegema.

Lisaks on õiguskirjanduses toodud välja, et inventuuri tegija kandidaadi määramisel pidi notar esitatud kandidaati usaldama ja sobivaks pidama.⁶¹ Teisalt on õiguskirjanduses toetatud seisukohta, et kui pärandaja oli määranud testamenditäitja, siis oli loomulik, et inventuuri viis läbi testamenditäitja.⁶²

Arvan, et notari usaldus inventuuri tegija suhtes oli oluline tingimus, sest inventuur toimub notari kontrolli all ning notar otsustab, kas ta võtab koostatud pärandvara nimekirja vastu või mitte. Lisaks väljastas notar inventuuri tegijale pärimisseadusest tulenevate notariaaltoimingute tegemise korra⁶³ punkti 35 kohaselt dokumendi, mille alusel oli inventuuri läbiviival isikul õigus saada pärandvara kohta teavet krediidasutustelt, samuti muult isikult, kelle valduses oli pärandvara või kellel oli pärandvara kohta andmeid. Kuna ligipääsu pärandvaraga seotud andmetele andis notar, siis pidi ta inventuuri tegijat määrares

⁶⁰ T. Mikk (viide 13), lk. 65.

⁶¹ E. Silvet, I. Mahhov (viide 7), lk. 64.

⁶² U. Liin (viide 9), lk. 203.

⁶³ Jusiitsministri 20.12.1996.a määrus nr 34. Pärimisseadusest tulenevate notariaaltoiminute tegemise kord. RT 97, 10, 68.

olema veendunud, et nimetatud isik kasutab talle antud õigusi üksnes eesmärgipäraselt ning koostab saadud andmete alusel adekvaatse pärandvara nimekirja.

Samas olen seisukohal, et kui notaril oli valida mitme kandidaadi vahel ning nende hulgas oli ka testamenditäitja, siis esimese valikuna oleks inventuuri tegijaks pidanud määrama testamenditäitja (muidugi eeldusel, et notar testamenditäitjat usaldas). Seda põhjusel, et tegemist oli olukorraga, kus testaator avaldas ise oma elusoleku ajal soovi kasutada testamenditäitjat ning tõenäoliselt nimetas ta vana PärS § 78 lõike 1 alusel selleks isiku, keda ta kõige rohkem usaldas ning sobivaks pidas.

Veelgi keerulisemaks osutus notari jaoks inventuuri tegija valimine juhul, kui ta usaldas mitut isikut või vastupidi, ei usaldanud kedagi. Taoliste olukordade lahendamiseks seadusandluses regulatsioon puudus, samas oli notar kohustatud mingi otsuse vastu võtma.

Inventuuri tegijale esitatavate seaduses sätestatud nõuete vajalikkust näitab ka kohtusse jõudnud juhtum, kus notar määras kaks inventuuri tegijat, kes pidid kumbki tegema iseseisva inventuuri. Kuigi notarile esitatud pärandvara nimekirjad erinesid üksteisest nii pärandvara koosseisu kui ka väärtuse osas, võttis notar mõlemad pärandvara nimekirjad vastu.⁶⁴

Olen seisukohal, et notar ei oleks pidanud kahte erinevat inventuuri tegijat määrama. Jättes vana PärS § 137 lõike 6 alusel hiljem esitatud inventuuri nõude rahuldamata ja inventuuri määramata, oleks notar saanud välistada võimaluse, et esitatakse erinevad pärandvara nimekirjad. Sel juhul ei oleks tekkinud ka küsimust, kumb pärandvara nimekiri vastu võtta ja kumb mitte. Erinevate pärandvara nimekirjade koostamisega kaasneb ka probleem, et seaduses puudub õiguslik alus, mille kohaselt üks inventuuri tegija saaks esitada hagi teise inventuuri tegija vastu enda koostatud pärandvara nimekirja õigsuse tunnustamist ja teise pärandvara nimekirja ebaõigsuse tunnustamist nõudes.

Eelpool kirjeldatud kohtuvaidluses sai kohus hagi menetleda vaid seetõttu, et juhtumi asjaolude kohaselt oli pooltel vaidlustamiseks õigustatud huvi. Nimelt sai üks inventuuri tegija ema pärijana esitada hagi teise inventuuri tegija kui isa pärija vastu, et kohus tuvastaks, kummale pärandajale vaidlusalused esemed kuulusid. Seega kohus ei lahendanud mitte inventuuri tegijate vaid pärijate vahelist vaidlust.⁶⁵

Muudatus, et uue PärS § 138 kohaselt on inventuuri tegijaks üksnes kohtutäitur, lahendab eelkirjeldatud probleemi inventuuri tegija määramisel. Notaril ei ole enam vaja pärija esitatud

⁶⁴ TMKo 2-05-2207, 05.07.2006.a.

⁶⁵ TMKo (viide 54).

kandidaatide sobivust hinnata ning kaaluda, keda määrata inventuuri tegijaks, kui pärandaja oli määranud testamenditäitja.

Samas ei ole minu arvates pärimisseaduse uus regulatsioon inventuuri tegija osas õnnestunud lahendus ja seda kahel põhjusel.

Esiteks on uue pärimisseadusega liialt laiendatud inventuuri tegijaks määratavate kohtutäiturite ringi.

Uue pärimisseaduse esialgse redaktsiooni kohaselt, mis kehtis perioodil 01.01.2009.a kuni 01.07.2010.a, oli uue PärS §-i 138 sõnastuse kohaselt inventuuri tegija valik piiratud. Notar sai määrata inventuuri tegijaks ainult selle kohtutäituri, kelle tööpiirkonnas pärand avanes⁶⁶. Pärandi avanemisel välisriigis määras notar inventuuri tegijaks kohtutäituri, kelle tööpiirkonnas asus pärandvara hulka kuuluv kinnisasi. Eestis asuva kinnisasja puudumisel määras notar kohtutäituri omal äranägemisel. Kuid alates 01.07.2010.a jõustunud uue PärS § 138 muudatuse kohaselt ei ole inventuuri tegemise õigus enam seotud kohtutäituri tööpiirkonnaga, seega võib notar määrata kohtutäituri ka väljastpoolt pärandi avanemise koha tööpiirkonda.

Seadusandja arvates ei pruukinud varasem kohtutäituri valiku kitsendamine olla iga kord põhjendatud ning võis olla ebamõistlik.⁶⁷ Uue pärimisseaduse eelnõu seletuskiri ei selgita, milles väidetav ebamõistlikkus seisnes. Tõsi, ka vana pärimisseadus ei sätestanud kohustust, et inventuuri tegijaks määratud isik peab olema seotud pärandi avanemise kohaga, kuid võibolla peeti silmas hoopis asjaolu, et alates 28.12.2007.a kaotati vana PärS § 117 lõikest 1 nõue, mille kohaselt tuli esitada avaldus pärandi vastuvõtmiseks pärandi avanemise koha notarile. Seega kohtutäituri valimisel tööpiirkonna järgi tekkis olukord, kus avalduse pärandi vastuvõtmiseks võis pärija esitada ükskõik millisele notarile, kuid inventuuri võis läbi viia vaid pärandi avanemise koha tööpiirkonna kohtutäitur.

Minu arvates ei oleks viimane põhjendus asjakohane. Erinevalt kohtutäiturist ei ole notari ülesandeks mitte pärandvara koosseisu, vaid pärima õigustatud isikute väljaselgitamine.⁶⁸ Selle ülesande täitmisel pole tingimata vajalik, et pärijaid otsiks pärandi avanemise tööpiirkonna notar. Kuigi uue PärS § 141 lõike 2 kohaselt on notari kohustuseks ka pärandvara nimekiri vastu võtta, ei oma notari jaoks tähtsust, millises tööpiirkonnas

⁶⁶ Uue PärS § 3 lõike 3 ja vana PärS § 3 lõike 3 kohaselt on pärandi avanemise koht pärandaja viimane elukoht.

⁶⁷ Seletuskiri eelnõule 725 SE III (viide 52), lk 17.

⁶⁸ Riigikogu õiguskomisjoni 04.12.2007.a istungi protokoll nr 32, punkt 1. Arvutivõrgus www.riigikogu.ee (23.01.2012)

inventuuri tegev kohtutäitur tegutseb. Seda eelkõige põhjusel, et notaril on võimalus esitada kohtutäiturile inventuuri määramise otsus ja inventuuri tegemiseks vajalikud talle teada olevad andmed pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise ja pärimisregistri pidamise kord⁶⁹ § 17 lõike 1 alusel ka digitaalselt allkirjastatuna, mitte ainult paberkandjal. Kohtutäiturimäärustiku⁷⁰ § 26⁴ kohaselt aga esitatakse pärandvara nimekiri notarile ainult digitaalallkirjastatult e-posti teel ning pärandvara nimekirja lisadokumendid skaneeritakse ja lisatakse manusena pärandvara nimekirja sisaldavale e-kirjale.

Inventuuri tegija nimetamist reguleerivast sättest kohtutäituri tööpiirkonna nõude kaotamisel oleks pidanud arvestama ka kohtutäituritele kehtestatud tööpiirkondade eesmärgiga.

Tööpiirkonnad on kehtestatud võlgniku huvides, et neil oleks mugavam suhelda kohtutäituriga oma elu- või asukoha lähedal.⁷¹ Seda kinnitab ka täitemenetluse seadustik⁷² (edaspidi nimetatud TMS) § 4 lõige 1, mille kohaselt saab sissenõudja algatada võlgniku suhtes täitemenetluse üksnes selle kohtutäituri juures, kelle tööpiirkonnas on võlgniku elu- või asukoht või kus asub võlgniku vara. Kui inventuuri nõude esitaja ei ela pärandi avanemise kohas, siis tema jaoks ei ole tõepoolest vajalik, et inventuuri viiks läbi kohtutäitur, kelle tööpiirkonnas oli pärandi avanemise koht. Vastupidi, temal oleks lihtsam suhelda oma elukohajärgse tööpiirkonna kohtutäituriga. Samas ei tohiks unustada, et inventuuris ei ole keske tähendusega mitte pärija ja kohtutäituri omavaheline suhtlemine, vaid hoopis kohtutäituri poolt tehtavad toimingud pärandaja vara ja kohustuste väljaselgitamisel. Pärandaja elukoha järgse tööpiirkonna kohtutäituril kulub vara ülevaatamiseks ilmselgelt kõige vähem aega ja lisakulutusi (nt sõidukulu pärandaja elukohta).

Saksamaal on inventuuri tegemine seotud pärandikohtuga. Saksa õiguskirjanduse kohaselt on pädev pärandikohus, mille piirkonnas oli pärandaja viimane elukoht.⁷³ Seega ei saa sealgi pärandvara nimekirja või avaldust pärijale inventuuri tegemise tähtaja andmiseks esitada ükskõik millisele pärandikohtule.

Eelneva põhjal jõudsin järeldusele, et uue PärS §-st 138 kohtutäituri tööpiirkonna kaotamise nõue ei olnud õige otsus ning pärandi inventuuri peaks läbi viima kohtutäitur, kelle tööpiirkonnas asub pärandi avanemise koht või põhiline pärandvara.

⁶⁹ Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise ja pärimisregistri pidamise kord. – RTL 2008, 101, 1435 ... RT I 2010, 53, 341

⁷⁰ Kohtutäiturimäärustik. – RT 2009, 98, 1456 ... RT I, 30.12.2011, 61.

⁷¹ A. Alekand. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura 2010, lk 77.

⁷² Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005, 27, 198 ... RT I, 21.03.2011, 35.

⁷³ W. Zimmermann. Erbschein und Erbscheinsverfahren. Berlin: Erich Schmidt, 2004, lk 99.

Teise uue pärimisseaduse puudusena tuleks nimetada seda, et minu arvates ei ole kohtutäitur inventuuri tegemiseks ainuõige ametiisik, sest notar sobib selle ülesande täitmiseks paremini.

Uue pärimisseaduse eelnõu seletuskiri ei selgita, miks saab inventuuri tegijaks olla ainult kohtutäitur.⁷⁴

Küsimust arutati Riigikogu õiguskomisjoni 04.12.2007.a istungil. Justiitsministeeriumi arvates ei olnud vana pärimisseaduse ja uue pärimisseaduse eelnõu esialgse versiooni kohaselt reguleeritud, kes võib inventuuri läbi viia. Samuti ei olnud Justiitsministeerium rahul praktikaga, kus inventuuri teeb notari kaasabil pärija ise või advokaat.⁷⁵

Minu arvates ei ole Justiitsministeeriumi põhjendus õige. Vana PärS § 137 lõige 1 sätestas selgelt isikute ringi, kelle notar võis inventuuri tegijaks määrata (sealhulgas pärija ja ka muu isiku, kes oli nõus inventuuri tegema). Tekkinud praktika oli seega seadusega kooskõlas. Vana pärimisseaduse regulatsioon inventuuri tegija määramise osas tekitas hoopis teisi probleeme, mida analüüsisin käesolevas peatükis juba eelnevalt.⁷⁶

Justiitsministeerium oli seisukohal, et kohtutäituritele oli vaja anda inventuuri läbiviimise õigus eelkõige huvide konflikti vältimiseks, mis seisneb sundosa saaja nõudeõiguse suuruse määramise vajaduses.⁷⁷

Tuleb tunnistada, et kui uue pärimisseaduse kohaselt saaksid inventuuri läbi viia pärijad, oleks huvide konflikt tõepoolest olemas. Seda põhjusel, et vana PärS § 104 kohaselt oli sundosa saaja üks pärijatest (kellel oli õigus pärida sundosa), kuid uue PärS § 104 lõiked 1 ja 3 annavad sundosa saajale üksnes õiguse nõuda pärijatelt sundosa, mis on suunatud raha maksmisele uue PärS §-s 105 sätestatud suuruses. Kui kehtiks vana PärS § 137 lõige 1 ning inventuuri tegijaks saaks endiselt olla ka pärija, siis ise inventuuri tehes oleks tema huvides näidata pärandvara koosseisu väiksemas ulatuses, kui see tegelikult on. Nii oleks pärijal võimalik vähendada tema vastu suunatud sundosa saaja rahalise nõude suurust, kuna viimane on seotud pärandvara väärtusega. See on ilmselgelt vastuolus sundosasaaja huvidega, kuna suurema pärandvara koosseisu korral on ka tema nõue pärija vastu suurem.

Olen Justiitsministeeriumi seisukohaga nõus, et inventuuri peaks tegema kogenud ametiisik. Seda esmalt seetõttu, et vältida pärija ja sundosasaaja vahelist huvide konflikti ning ühtlasi paraneks ametiisiku kaasamisega inventuuri kvaliteet (varasemalt viisid praktikas tihtipeale

⁷⁴ Seletuskiri eelnõule 56 SE I (viide 32)

⁷⁵ Riigikogu õiguskomisjoni protokoll (viide 58), punkt 1.

⁷⁶ *Supra*, lk 23-24.

⁷⁷ Riigikogu õiguskomisjoni protokoll (viide 58), punkt 1.

inventuuri läbi isikud, kellel puudus juriidiline haridus ja seega ka ettekujutus inventuuri tegemiseks).

Samas ei jaga ma Justiitsministeeriumi arvamust selles osas, et ainuõige ametiisik inventuuri läbiviimiseks on kohtutäitur. Uue pärimisseaduse eelnõu muudatusettepanekute arutamisel ei ole õiguskomisjon notari kaasamise võimalust üldse analüüsinud, kuigi notariaadiseadus⁷⁸ (edaspidi nimetatud NotS) § 2 lõigete 1 ja 4 kohaselt on ka notar erapooletu ja sõltumatu ametiisik. Seega pärija ja sundosasaaja huvide konflikti vältimise näitel ei taga kohtutäituri kaasamine kuidagi tõhusamalt olukorra lahendamist.

Kohtutäituritele inventuuri läbiviimise õiguse andmise arutlemisel on õiguskomisjonis toodud näiteks statistilised andmed, mille kohaselt teevad kohtutäituriid aastas üle kolmveerand miljoni täitetoimingu. Kui arvestada aastas 10 000 pärimisasjaga (millest inventuur tehakse 10-15% juhtudest), siis moodustaksid pärandvara inventuurid kohtutäiturite töömahust alla 1%.⁷⁹

Pärimisregistri andmetel algatati 2011.a jooksul 9114 ning 2012.a esimeses kvartalis 2352 pärimismenetlust.⁸⁰ Autori poolt tehtud statistika⁸¹ kohaselt viidi 2011.a jooksul läbi 498 inventuuri ja 2012.a esimeses kvartalis 123 inventuuri. Seega moodustavad inventuurid tõepoolest ainult murdosa kohtutäiturite töömahust.

Samas ei ole minu arvates põhjendatud lähtuda ametiisikutele ülesannete jagamisel ainult töömahu statistilistest näitajatest – pigem peaks vaatama tervikuna valdkonda, milles soovitakse muudatusi teha. Kui vaadata kogu tänast pärimismenetlust tervikuna, siis inventuuri tegijatena kohtutäiturite kaasamine muudab pärimismenetluse liiga keeruliseks.

Pärijatel oleks lihtsam, kui nad saaksid kõik avaldused ja dokumendid esitada vaid ühe ametnikuga suheldes. Hetkel peavad nad uue PärS § 137 lg 1 kohaselt esitama inventuuri nõude notarile, kuid nimekirja teada olevast pärandvarast ja pärandvaraga seotud kohustusest uue PärS § 139 lõike 1 alusel hoopis kohtutäiturile. Samas pärandvara nimekirja ei saa pärijad mitte kohtutäiturilt, vaid pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise ja pärimisregistri pidamise kord § 17 lg 2 alusel notarilt. Kui inventuuri viiks läbi näiteks sama notar, kelle juures on uue PärS § 166 lõike 1 alusel algatatud pärimismenetlus, siis oleks pärijatel arusaadav, et ka kõik inventuuriga seotud dokumendid tuleb esitada notarile.

⁷⁸ Notariaadiseadus. – RT I 2000, 104, 684 ... RT I, 30.12.2010, 8

⁷⁹ Riigikogu õiguskomisjoni protokoll (viide 58), punkt 1.

⁸⁰ Pärimisregistri juhataja Laine Varendi 09.04.2012.a e-mail vastusena autori teabenõudele. (Autori valduses).

⁸¹ 2011.a jooksul ja 2012.a esimese kvartalis kohtutäiturite poolt väljaandes Ametlikud Teadaanded avaldatud üleskutsemenetluse teadete põhjal. Kokkuvõte Lisa 1.

Olen oma töökogemuse põhjal jõudnud pärijatega suheldes järeldusele, et paljud pärijad ei saa aru inventuuri tasu maksmise süsteemist, kuna nad peavad maksma kaks korda – esimesel korral notarile pärimismenetluse eest ja teisel korral kohtutäiturile inventuuri eest. Nende arvates sisaldab notarile makstud summa ka juba tasu inventuuri läbiviimise eest. Olukorda selgitades on nad tihti pahased, sest polnud osanud arvestada kohtutäiturile makstava tasuga, mis nende jaoks on ootamatu lisakulu. Kohtutäituri seadus⁸² (edaspidi nimetatud KTS) § 49 lõike 3 kohaselt muutub inventuuri tasu sissenõutavaks alles pärandvara nimekirja esitamisest notarile. Seega kohtutäiturilt inventuuri tasu arve saamisel ei pea pärija enam kohtutäituriga rohkem kokku puutuma ning pärast pärandvara nimekirja valmimist saadud inventuuri tasu arve jäetakse sageli maksmata. Juhul, kui inventuuri tegija ei oleks mitte kohtutäitur, vaid notar, siis ei tekiks paljudel pärijatel ekslikku arusaama inventuuri tasu maksmise kohta, sest kõik tasud tulekski maksta ainult notarile.

Inventuuri tegija valikukriteeriumiks peaks olema vastava ametiisiku sobivus. Inventuuri tegijal peavad olema põhjalikud õigusosalased teadmised, kuna pärandvara nimekirja koostamisel ainult pärimisõigust reguleerivatest normidest lähtumine ei ole piisav. Seda põhjusel, et inventuuri tegija peab oskama eristada, millised õigused ja kohustused on lahutamatult seotud pärandaja isikuga ning seega pärandvara hulka ei kuulu, ja millised mitte. Kui pärandaja on olnud abielus, siis tuleb pärandvara nimekirja koostamisel arvestada ka abikaasade varaliste suhetega. Eriti oluline on, lähtuvalt abikaasade vahel kehtinud vararežiimist ja esemete omandamise viisist, hinnata, millised esemed kuuluvad pärandvara hulka ning millised mitte. Ühisvararežiimi korral tuleb üle vaadata ka pärandaja üleelanud abikaasa nimele registreeritud vara. Kui pärandaja oli lahutatud ja ühisvara on jagamata, siis tuleb kindlasti kontrollida ka lahutatud eksabikaasa nimele registreeritud vara ja selle kuulumist ühisvara hulka.

Arvan, et kohtutäiturid ei ole pärandvara nimekirja koostamiseks piisavalt pädevad, kuna kohtutäituritele esitatavad haridusnõuded ei ole võrreldavad notaritele esitatavate haridusnõuetega. Nimelt näeb KTS § 17 lõige 1 näeb ette, et kohtutäituriks võib nimetada isiku, kes lisaks muudele seaduses sätestatud nõuetele on omandanud riiklikult tunnustatud bakalaureusekraadi või läbinud riiklikult tunnustatud rakenduskõrgharidusõppe õiguse õppesuunal või omandanud vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse⁸³ (edaspidi nimetatud HaS) § 28 lõike 2² tähenduses. KTS § 104 kohaselt ei kehti nimetatud haridusnõue nendele kohtutäituritele, kes on ametisse nimetatud enne 1. juulit 2002.a.

⁸² Kohtutäituri seadus. – RT I 2009, 68, 463 ... RT I, 21.03.2011, 16

⁸³ Eesti Vabariigi haridusseadus. – RT 1992, 12, 192 ... RT I 2010, 41, 240.

Enne 2001. aastal täitevosakondades toimunud täitemenetluse reformi oli kohtutäituriks võimalik saada ka isikutel, kellel puudus igasugune juriidiline ettevalmistus.⁸⁴

Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja kodulehe andmetel on seisuga 31.03.2012.a ametis olevatest kohtutäituriest õiguslase kõrgharidusega kohtutäitureid vaid 37,5 %.⁸⁵ Anneli Alekand on selgitanud, et seadusandja on kohtutäiturite kvalifikatsiooni osas pidanud praktilist kogemust teoreetilisi teadmisi asendavaks.⁸⁶

Seevastu notariks saamise eelduseks on NotS § 6 lõike 1 kohaselt kohtunikule esitatavatele haridusnõuetele vastamine, mis kohtute seaduse⁸⁷ § 47 lg 1 p 1 kohaselt seisneb õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrikraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni HaS § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni omandamises. Nõukogude õiguse kehtimise ajal oli Eesti NSV seaduse „Riikliku notariaadi kohta“⁸⁸ § 5 kohaselt Eesti NSV seadusandluses ettenähtud üksikute juhtudel võimalik määrata riikliku notari ametikohale isik, kellel ei olnud kõrgemat juriidilist haridust. Käesoleval ajal aga ilma juriidilise hariduseta notareid enam olla ei saa, sest erinevalt kohtutäituriest ei ole notaritele loodud erandit, mis oleks võimaldanud jätkata tööd notaril, kes oli ametisse nimetatud enne notariaadireformi, kuid kellel puudus õiguslane kõrgharidus.

Lisaks toimus aastatel 2001-2002 notarite taseme tõstmiseks ja puuduste avastamiseks kohustuslik atesteerimine.⁸⁹

Kuna kõikidel täna ametis olevatel notaritel peab olema juriidiline kõrgharidus, kuid kohtutäituritel mitte, siis arvan, et notarid on inventuuri läbiviimiseks õiguslaste teadmiste poolest pädevamad ametiisikud kui kohtutäiturid. Kui pärandvara nimekirja koostamine oleks notarite ülesanne, siis väheneks kindlasti võimalus, et üldiste õiguslaste teadmiste puudulikkuse tõttu on pärandvara nimekirjas märgitud pärandvara koosseis ebaõigesti. Samuti oleks inventuuri nõude esitanud pärijal olukord arusaadavam ning tasu inventuuri eest tuleb maksta vaid üks kord.

⁸⁴ A. Alekand. Formaliseerituse printsiibi sisu ja ulatus täitemenetluses. – Juridica, 2003, nr 5, lk 335.

⁸⁵ Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja kodulehe andmetel tegutseb seisuga 31.03.2012.a Eestis 48 kohtutäiturit, kellest õiguslase kõrghariduse on omandanud vaid 18 kohtutäiturit. Arvutivõrgus www.kpkoda.ee/content/avaliku-poole-lingid/kontaktinfo-0 (28.01.2012)

⁸⁶ A. Alekand (viide 71), lk 25.

⁸⁷ Kohtute seadus. – RT I 2002, 64, 390 ... RT I, 28.12.2011, 48.

⁸⁸ Eesti NSV seadus „Riikliku notariaadi kohta“. Ametlik tekst seisuga 25.05.1979.a. Notari käsiraamat, normatiivaktide kogumik. 2. tr. Tallinn: „Eesti Raamat“, 1986.

⁸⁹ L. Vahre. Eesti notariaadi ajalugu 1918-2003. Tallinn: Juura, 2008, lk 200.

2.2. Pädevus üleskutsemenetluse läbiviimiseks

Pärandaja võlausaldajate huvide kaitseks peaks inventuuri tegija olema piisavalt kogenud, et üleskutsemenetlust korrektselt läbi viia. Vastasel korral võib tekkida olukord, kus nad ei saa pärandi inventuurist ja nõuete esitamise kohustusest õigeaegselt teada ning neil ei õnnestu oma nõuet hiljem maksmata panna.

Üleskutsemenetluse läbiviimiseks oleks kõige pädevamad olnud kohtud ja pankrotihaldurid, kuna juba enne uue pärimisseaduse jõustumist 01.01.2009.a sarnanes PankrS §-i 33 kohaselt avaldatud pankrotiteade ja selle alusel võlausaldajate nõuete esitamine pärandaja võlausaldajate leidmiseks kasutatava üleskutsemenetlusega. Seevastu kohtutäituritel puudusid enne 01.01.2009.a vajalikud kogemused isikute otsimiseks avaliku üleskutsega, kuna täitemenetluses üleskutsemenetluse sarnast korda ette nähtud ei ole. Eelnev kinnitab väidet, kohtutäiturid inventuuri tegijatena ei ole kõige õnnestunud lahendus.

Praktikas on esinenud juhtumeid, kus kohtutäiturid rikuvad üleskutsemenetluse läbiviimise korda. Näiteks tuvastas Justiitsministeerium 2010.a aastal kohtutäiturite üle järelevalvet teostades, et mõned kohtutäiturid ei ole kinni pidanud uue PärS § 141 lõikest 2 tulenevast korrast, jättes avaldamata üleskutsemenetluse teate väljaandes Ametlikud Teadaanded.⁹⁰

Notaritele lisandus kohustus viia pärija väljaselgitamiseks läbi üleskutsemenetlus samuti alles uue pärimisseaduse jõustumisel. Uue PärS § 169 lõike 1 kohaselt on üleskutsemenetlus vajalik juhul, kui pärija ei ole teada või kui tema elukoha kohta puuduvad usaldusväärsed andmed. Samas ei ole notarite jaoks tegemist täiesti uue kohustusega, sest kuni 31.12.2008.a kehtinud pärimisõiguse kohaselt oli notaritel võimalus kutsuda pärijaid avaliku teatega pärima. Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord ja pärimisregistri kannete vorm⁹¹ § 6 lõike 3 kohaselt avaldas notar väljaandes Ametlikud Teadaanded teate pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise tähtaja kohta, kui pärima õigustatud isikute või nende elukoha kohta puudusid usaldusväärsed andmed. Tähtaja möödumisel anti pärimisõiguse tunnistus välja notarile vastava avalduse esitanud pärijatele.⁹² Hetkel kehtiv pärimisseadus reguleerib küll täpsemalt pärijate leidmiseks notarite poolt läbiviidavat üleskutsemenetlust, kuid oma olemuselt sarnaneb see varasema pärimisele kutsumise teate

⁹⁰ Justiitsministeeriumi 2010.a järelevalve aruanne. Tallinn: Justiitsministeerium 2011, lk 9. Arvutivõrgus www.just.ee/52227 (07.02.2012)

⁹¹ Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord ja pärimisregistri kannete vorm. – RTL 2002, 19, 244 ... RTL 2007, 10, 163.

⁹² E. Grünberg. Pärandi vastuvõtmine ja selle vormistamine. – Juridica, 2001, nr 10, lk 704.

avaldamisega. Seega võiks eeldada, et notarid on üleskutsemenetluse läbiviimiseks pädevamad kui kohtutäiturid.

Saksamaal tegeleb üleskutsemenetlusega pärandikohus.⁹³ Samuti on seal pärandikohtu pädevuses pärimistunnistuse väljastamine ning sellega kaasnevate toimingute tegemine⁹⁴. Saksa õigust eeskujuks võiks ka Eestis üleskutsemenetluse viia läbi sama ametiisik, kes annab välja pärimistunnistuse, ehk siis notar.

Eestis on lisaks üleskutsemenetluse nõuetekohaseks läbiviimiseks inventuuri tegija pädevus oluline ka tähtaegselt esitatud nõuete hindamisel. Notaritel on oma ametist tulenevalt kohustus kontrollida, kas talle esitatud dokumendid vastavad seadustes sätestatud nõuetele või mitte. Näiteks uue PärS § 171 lõike 6 kohaselt tõestab notar pärimistunnistuse, kui pärija pärimisõigus või selle ulatus on piisavalt tõendatud. Samas on küsitav, kas kohtutäituritel on õigus neile üleskutsemenetluses esitatud andmeid kontrollida. Kohtutäiturite pädevust esitatud andmete hindamisel käsitlen hiljem põhjalikumalt.⁹⁵

Arvestades eelnevat olen seisukohal, et üleskutsemenetluse läbiviimiseks on notarid kogenumad ametiisikud kui kohtutäiturid. Samuti ei kaasne notari tehtud inventuuri korral küsimust, kas ta on pädev hindama talle esitatud nõudeid või mitte.

2.3. Pädevus vara väärtuse hindamiseks

Pärandvara nimekirja koostamisel on oluline, et inventuuri tegijal oleks kogemus vara hindamiseks, kuna uue PärS § 139 lõike 5 kohaselt kantakse pärandvara nimekirja päritavate asjade, õiguste ja kohustuste väärtuse kindlakstegemiseks vajalik kirjeldus ning hinnang. Käesoleval ajal on üheks suurimaks praktikas esinevaks probleemiks just pärandvara hulka kuuluvatele esemetele ja õigustele väärtuse määramine ja seda põhjusel, et väärtuse määramise aluseks võetav ajahetk ei ole seaduses reguleeritud.

Ühest küljest võiks aluseks võtta pärandaja surma päeva, sest loobumissüsteemi kohaselt läheb pärijale kui pärandaja üldõigusjärglasele sellel päeval kogu pärandaja vara üle ning kohtutäiturimäärustik § 26³ lõike 1 järgi tuleb selle päeva seisuga kanda vara ka pärandvara nimekirja. Teisest küljest oleks mõeldamatu, et kui inventuuri nõue esitatakse alles aastaid hiljem, siis peaks inventuuri tegija hakkama välja selgitama, milline oli iga üksiku eseme väärtus näiteks neli aastat tagasi.

⁹³ D. Leipold (viide 33), lk 278.

⁹⁴ W. Zimmermann (viide 73), lk 97.

⁹⁵ *Infra*, lk 47.

Samas vaatamata võimalikult pikale ajalisele nihkele olen seisukohal, et väärtuse määramisel peaks siiski aluseks võtma pärandi avanemise päeva, sest pärandvara nimekirja koostamise eesmärk on saada ülevaade kogu pärandi avanemise hetkel olemas olnud ja pärijale üle läinud vara koosseisust. Selle eesmärgi saavutamiseks ja lisaks veel uue PärS § 143 lõike 1 kohaselt on pärija vastutuse piiramiseks vaja kindlaks teha, millise väärtusega vara pärija pärandi avanemise hetkel omandas. Nimetatud järeldust kinnitab samuti uue PärS § 106 lõige 1, mis ütleb, et sundosa suuruse kindlakstegemisel võetakse aluseks pärandi hulka kuuluv vara pärandi avanemise päeva seisuga. Kuna sundosa nõue ise on suunatud raha maksmisele ning uue PärS § 105 lõike 1 järgi on sundosa suurus seotud pärandiosa väärtusega, siis võib järeldada, et pärandvara nimekirja kantavate esemete väärtuse määramisel on olulise tähtsusega pärandi avanemise, mitte pärandvara nimekirja koostamise aeg.

Arvamus, et kohtutäituritel on vara hindamisel suuremad kogemused kui notaritel, on kerge tekkima. Üheks põhjuseks on võibolla asjaolu, et täitemenetluse käigus on kohtutäituritel TMS § 52 lõike 1 alusel õigus pöörata sissenõue võlgniku varale, arestides ja müües võlgniku vallas- ja kinnisasju. Selline arvamus on aga ekslik, sest igapäevaselt kohtutäiturid vara hindamisega siiski kokku ei puutu.

Nimelt sätestab TMS § 74 vara hindamise korra, mille kohaselt on kohtutäituril arestimisel kohustus vara hinnata, kuid hind määratakse võlgniku ja sissenõudja kokkuleppel. Kohtutäitur määrab ise hinna ainult sellisel juhul, kui võlgnik ja sissenõudja ei saavuta asja hindamises kokkulepet, samuti kui vähemalt üks nendest ei viibi arestimise juures. Kui asja hindamine osutub keeruliseks, siis on kohtutäituril võimalus lasta vara hinnata eksperdil. Sellisel juhul tasub eksperdi kaasamise kulud TMS § 37 lõike 1 ja § 38 lõike 1 alusel võlgnik.

Pärandi inventuuri läbiviimisel aga ei saa kohtutäitur eelnevalt kirjeldatud vara hindamise korrale tugineda (sh sätetele, mis puudutavad vara hindamise ja täitekulude tegemise korda), sest pärandi inventuur ei ole täitemenetlus, mida tuleks läbi viia täitemenetluse seadustiku sätete kohaselt. KTS § 6 lg 1 punkti 3 järgi peab kohtutäitur pärandi inventuuri korral tegema ametitoiminguid uue pärimisseaduse alusel. Sellises olukorras peab kohtutäitur hindama vara iseseisvalt, sest puudub seaduslik alus, mis võimaldaks sarnaselt täitemenetlusega lugeda teatud isikute kokkuleppe vara väärtuse määramise osas kohtutäiturile siduvaks. Selline kokkulepe oleks ka vastuolus pärandi inventuuri eesmärgiga. Kohtutäituril ei ole küll keelatud kasutada pärandi hulka kuuluvate esemete hindamisel eksperti, kuid sellisel juhul peab ta eksperdi kaasamise kulud tasuma ise, sest pärijatelt eksperdi tasu sissenõudmiseks alus

puudub. Kohtutäituri poolt inventuuri käigus tehtud lisakulude tasumine on laiem teema, mistõttu käsitlen seda küsimust hiljem põhjalikumalt.⁹⁶

Lisaks on kohtutäituritel puudulikud kogemused sellise vara hindamisel, mis TMS § 66 lõike 1 kohaselt on mittearestitavad asjad. Näiteks olen pidanud kokku puutama olukorraga, kus pärandvara koosseisu kuulusid ka mitmed ikoonid (nende arestimine on keelatud), mille väärtuse määramine osutus väga suureks probleemiks.

Kuna pärandvara nimekirja koostamise käigus on vara väärtuse väljaselgitamine keeruline ja aeganõudev tegevus (eriti olukorras, kus inventuuri nõue on esitatud aastaid hiljem), siis ei pruugi kõik kohtutäituri olla piisavalt motiveeritud seda ülesannet korrektselt täitma.

Võrreldes tasuvamate täitetoimingutega tegemisega (nt trahvinõuete sissenõudmine, enampakkumiste korraldamine, hagi tagamise korras tehtavad täitetoimingud jne) nõuab inventuuri nõuetekohane läbiviimine liiga palju aega, mille eest saadav kohtutäituri tasu ei ole piisavaks motivatsiooniks. Kui näiteks pärandajale kuuluva vara hulgas on õiguste kogumaht 64 000 eurot, siis kohtutäituri tasu selle inventuuri läbiviimise eest on KTS § 49 lõike 2 kohaselt 64 eurot. Peaaegu sama raha (2 x 37,76 eurot, kokku 75,53 eurot) saab kohtutäitur KTS §-de 34 ja 35 lõike 1 kohaselt kõigest kahe Politsei- ja Piirivalveameti poolt miinimumsummas tehtud hoiustrahvi sissenõudmise eest. Hoiustrahvide menetlemine on võrreldes inventuuri läbiviimisega aga lihtsam ja kiirem. Kui pärandajal puudus vara või oli seda minimaalselt, siis on pärandi inventuuri eest saadava miinimumtasu 35 euro saamiseks vaja sisse nõuda ainult üks Politsei- ja Piirivalveameti poolt miinimumsummas tehtud hoiustrahv.

Samuti kui kohtutäituri, puutuvad ka notarid kokku vara hindamisega. Teatud juhtudel peavad notarid tehingu väärtuse määrama ise. Notari tasu seadus⁹⁷ (edaspidi nimetatud NotTS) § 3 lõike 3 kohaselt on nimetatud juhuks olukord, kus notariaaltoimingut taotlevad isikud on avaldanud asja või õiguse hinna väiksemana sellise asja või õiguse harilikust väärtusest.

Austrias on inventuuri tegijaks küll kohtuvolinik, kuid pärandvara hulka kuuluvaid esemeid ta ise hindama ei pea. Hindamiseks kasutatakse kohtulikult sertifitseeritud eksperdi abi.⁹⁸

⁹⁶ *Infra*, lk 55.

⁹⁷ Notari tasu seadus. – RT I 1996, 23, 456 ... RT I, 14.03.2011, 47.

⁹⁸ F. Haunschmidt (viide 54), lk 1124.

Eelnevat arvestades arvan, et kuigi kohtutäiturid puutuvad oma igapäevases töös vara hindamisega rohkem kokku kui notarid, siis inventuuri käigus ei ole kohtutäituritel notarite ees vara väärtuse hindamiseks vajalike kogemuste osas suuri eeliseid. Kuna pärandvara nimekirja koostamisel ei saa kohtutäiturid tugineda vara hindamist reguleerivatele sätetele, mis tulenevad täitemenetluse seadustikust, siis on nad vara väärtuse määramise osas notaritega võrdses olukorras – kumbki ei ole hindamisekspert. Siiski olen arvamusel, et inventuuri tegijaks võiks olla notar, sest õiguslaste teadmiste poolest on notar pädevam lahendama hindamise käigus tekkivaid küsimusi (näiteks otsustamine, milline ajahetk võtta vara väärtuse määramise aluseks, milline abikaasade ühisvara hulka kuuluv ese pärandvarasse ei kuulu jne).

3. INVENTUURI LÄBIVIIMINE JA LÄBIVIIMISEGA SEOTUD ISIKUTE VASTUTUS

3.1. Pärandvara nimekirja koostamise viis

3.1.1. Toimingud pärandvara kohta andmete saamiseks

Võimalikult adekvaatse pärandvara nimekirja koostamiseks on vaja järgida kindlaid reegleid, mis sätestavad inventuuri läbiviimise täpse korra.

Seadusandja arvates oli varasem pärimisseaduse regulatsioon inventuuri teostamise kohta väga üldine, sisaldades lünki ja küsitavusi. Eelkõige polnud pärijale selge, milliseid toiminguid ta peab tegema, et vältida oma varaga seotud vastutusriske.⁹⁹

Nõustun siinkohal seadusandja arvamusel, kuna vana PärS § 137 lg 4 nimetas ainult pärandvara nimekirja koostamise kohustuse ning sätestas vaid, et nimekirja tuleb kanda kõik pärandi avanemise ajal olemasolevad päritavad asjad ning õigused ja kohustused. Samas ei sisaldanud vana pärimisseadus mitte ühtegi juhust selle kohta, kuidas peab inventuuri tegija pärandvara nimekirja koostama ning millised toimingud sellega kaasnevad.

Kuigi eelpool nimetatud muudatuste lisamine seadusandlusesse oli hädavajalik, ei lahenda minu arvates uus pärimisseadus olukorda piisavalt ja läbimõeldult.

Nimelt kohustab uue PärS § 139 lõige 1 pärijat esitama inventuuri tegijale nimekirja talle teada olevast pärandvarast ja pärandvaraga seotud kohustusest. Samuti pandi notarile uue PärS § 139 lõikega 2 kohustus esitada inventuuri tegijale talle teadaolevad andmed, mis on vajalikud inventuuri tegemiseks. Seevastu kohtutäiturile endale, kui inventuuri tegijale, tehti üksnes kohustuseks üleskutsemenetlus läbi viia. Uuest pärimisseadusest tulenevate kohustuste täitmiseks lisati pärandi inventuuri tegemise kord kohtutäiturimäärustikku¹⁰⁰ peatüki 2¹ näol alles 22.08.2010.a. Seega perioodil 01.01.2009.a kuni 21.08.2010.a ei olnud ka kohtutäituritel täpsemat eeskujut, kuidas tuleb inventuur läbi viia ja millised toiminguid teha.

Olen seisukohal, et hoolimata uue pärimisseaduse vastuvõtmisest ning kohtutäiturimäärustikku inventuuri tegemise korra lisamisest on hetkel pärandvara nimekirja koostamiseks mõeldud eeskirjad puudulikult reguleeritud. Nimelt ei ole selge, kas kohtutäitur peab minema pärandajale kuulunud vara üle vaatama või piisab sellest, kui ta koostab

⁹⁹ Seletuskiri eelnõule 56 SE I (viide 32), lk 25.

¹⁰⁰ Kohtutäiturimäärustik. – RTL 2009, 98, 1456 ... RT I 17, 01, 2012, 9.

pärandvara nimekirja büroost lahkumata notari, pärija ja võlausaldajate esitatud andmete alusel.

Kui pooldada kohtutäiturimäärustiku tõlgendamist selliselt, et kohtutäituril ei ole sõnaselgelt reguleeritud kohustust pärandvara ise üle vaadata, siis ei oleks inventuuri tegemiseks kohtutäiturit vaja üldse kaasata – pärijate ja võlausaldajate esitatud andmete alusel saaks pärandvara nimekirja koostada ka notar.

Pärandajale kuulunud vara ülevaatamise kohustust uus pärimisseadus ja kohtutäiturimäärustik küll otsesõnu ei sisalda, kuid selle vajaduse saab tuletada kohtutäiturimäärustiku § 26² lg 1 punktist 2 tulenevast kohtutäituri kohustusest kontrollida pärija esitatud andmeid pärandvara kohta. Kuigi kohtutäituril on lihtne teha päringuid erinevates registrites registreerimisele kuuluva vara kohta, siis kindlasti peaks päringute tegemisega kaasnema ka vara ülevaatamine – muul viisil pole ilmselt võimalik nende olemasolus ja seisukorras veenduda. Lisaks võib nii leida ka pärandajale kuulunud vara, mida pärijad kas ekslikult või pahatahtlikult ei ole kohtutäiturile esitatud vara nimekirja kandnud.

Minu arvates on pärandaja vara ülevaatamine oluline kohustus eelkõige põhjusel, et inventuuri eesmärki saab täita ainult juhul, kui kohtutäitur teeb ka ise vara koosseisu kindlaks, mitte ei tugine ainult talle esitatud andmetele.

Sama mõte sisaldub ka saksa õiguskirjanduses, mille kohaselt notari koostatud pärandvara nimekiri peab põhinema tema enda tähelepanekutele ja mitte ainult pärija esitatud informatsioonile.¹⁰¹

Võrreldes Eestis praegu kehtivat korda ajaloolises plaanis nõukogude õiguse ja käesoleval ajal kehtiva saksa õigusega, siis selgub, et notarite kohustus koostada pärandvara nimekiri pole sugugi uus nähtus. Nimelt oli Eesti NSV seadus „Riikliku notariaadi kohta“ § 37 kohaselt vara üleskirjutamine pärandvara hoidmiseks notari kohustus. Protseduuri täpsed üksikasjad olid kirja pandud „Juhend notariaaltoimingute teostamise korra kohta riiklikes notariaalkontorites“¹⁰² kolmanda osa teises peatükis.

Vara ülevaatamist peaks kohtutäitur teostama kindlasti manukate juuresolekul, sest pärandvara nimekirja hilisema vaidlustamise korral võib kohtutäituril tekkida vajadus tõendada kohtus pärandvara ülevaatamisel toimunut.

¹⁰¹ M. Bonefeld, L. Kroiss, M. Tanck (viide 30), lk 651.

¹⁰² Juhend notariaaltoimingute teostamise korra kohta riiklikes notariaalkontorites. Ametlik tekst seisuga 21.04.1976.a. Notari käsiraamat. Normatiivaktide kogumik. 2. tr. Tallinn: „Eesti Raamat“, 1986.

Manukal on sellisel juhul tõendi funktsioon, kuna manuka ülesanne on toimingute jälgimine ja hilisema vaidlustamise korral läbiviidu üksikasjade kohta kinnituse andmine. Seega peab manukas olema erapooletu.¹⁰³

Manukate kaasamise nõue oli ka näiteks nõukogude õiguse kehtimise ajal, mil pärandvara üleskirjutamine toimus „Juhend notariaaltoimingute teostamise korra kohta riiklikes notariaalkontorites“ punkti 81 kohaselt asjast huvitatud isikute ja vähemalt kahe manuka osavõtul.

Austrias on Außerstreitgesetz¹⁰⁴ § 146 lõikest 1 tulenevalt kohtuvolinikul pärandajale kuulunud vara üleskirjutamisel samuti kohustus kaasata usaldusisikutena kaks täisealist isikut, pärandaja perekonnaliikmed, korterikaaslased või naabrid.

Eeltoodu põhjal jõudsin järeldusele, et Eestis tuleks pärandvara nimekirja koostamist reguleerivaid sätteid kindlasti täiendada ja lisada uude pärimisseadusesse uus paragrahv, millest tuleneks selgesõnaliselt inventuuri tegija kohustus pärandvara üle vaadata. Uues pärimisseaduses sisaldub üleskutsemenetluse näol juhis, kuidas pärandaja kohustusi kindlaks teha. Selle eeskujul võiks samasugune paragrahv sätestada ka pärandvara kindlakstegemise korda ning arvan, et lisatav säte peaks sisalduma just pärimisseaduses, mitte kohtutäituri või notari tööd reguleerivad määrused. Pärandvara väljaselgitamise korda reguleeriv säte võiks olla sõnastatud järgmiselt: “Pärandajale kuulunud vara kindlakstegemiseks ja pärija esitatud pärandvaraga seotud andmete kontrollimiseks on inventuuri tegija kohustatud pärandajale kuulunud vara kahe manuka juuresolekul üle vaatama.”.

3.1.2. Ülesannete jaotus inventuuri läbiviimisega seotud isikute vahel

Inventuuriga seotud isikute vahel pärandvara nimekirja koostamiseks vajalike ülesannete jaotus ei ole minu arvates piisavalt põhjendatud, kuna hetkel kehtiv seadusandlus muudab inventuuri läbiviimise menetluse liialt keeruliseks.

Uue PärS § 139 lõike 1 kohaselt on pärija kohustatud esitama inventuuri tegijale nimekirja talle teada olevast pärandvarast ja pärandvaraga seotud kohustusest. Arvan, et nimetatud kohustus on pärijale koormav, kuna pärija ei pruugi alati kõikide pärandvara hulka kuuluvate esemete olemasolust teadlik olla, samuti ei pruugi ta teada, kelle valduses võib pärandvara olla (eriti olukorras, kus pärandaja ja pärijad ei ela koos ning suhtlevad omavahel harva).

¹⁰³ A. Alekand (viide 71), lk 36.

¹⁰⁴ Außerstreitgesetz. (BGBl. I Nr. 111/2003). Viimati muudetud BGBl. I Nr. 111/2010. Arvutivõrgus www.jusline.at (01.05.2012)

Lisaks teeb pärija nimetatud kohustuse täitmisega ära suure osa kohtutäituri tööst. Inventuuri tegemise eest kohtutäiturile makstava tasu suurus sellest aga ei vähene.

Pärijate esitatud nimekirjad võivad tekitada hoopis segadust, sest tihti peale kantakse sinna teadmatuselt ka asju, mis tegelikult pärandajale ei kuulunud. Näiteks nägin kohtutäituri büroos töötades pärija poolt esitatud pärandvara nimekirja, kuhu muuhulgas oli kantud ka vara, mis asus küll pärandajale kuulunud kinnistul, kuid ei kuulunud pärandajale. Pärijad ei teadnud, et pärandaja oli ainult aktsionär ning vara tegelik omanik oli aktsiaselts, kelle peamine majandustegevus toimus pärandajale kuulunud kinnistul.

Pärijat ei ole vaja koormata kohustusega, koostada talle teada olevast pärandvarast nimekiri, ka seetõttu, et kohtutäituril on nagunii inventuuri eesmärki arvestades kohustus minna pärandaja vara üle vaatama. See võimaldab kohtutäituril kogu registritesse mittekantava vara ise üles kirjutada. Pärijate ja kohtutäituri poolt tehtav topelt töö ei ole minu arvates otstarbekas ega ökonoomne. Uue PärS § 139 lõike 3 kohaselt on kohtutäituril õigus nõuda pärijalt teavet pärandvara kohta, seega ei ole ohtu, et pärijad saavad pärandvara varjata. Kui pärija kohtutäituri nõudmisel pärandvara kohta teavet ei anna, siis uue PärS § 144 kohaselt vastutab ta pärandaja kohustuste eest ka oma varaga. Pigem peaks uus pärimisseadus pärandavara nimekirja koostamise kohustuse asemel sisaldama pärijatele kohustust abistada igakülgselt inventuuri tegijat pärandvara ülevaatamisel, sest ainult pärijatega koostöös saab valmida korrektne pärandvara nimekiri. Inventuuri tegija abistamine peaks eelkõige seisnema selles, et pärija võimaldab kohtutäiturile ligipääsu pärandaja eluruumidesse ning vajadusel andma täiendavat infot pärandaja hobide või muude oluliste asjaolude kohta. Pärandaja hobide teadmine võimaldab kohtutäituril otsida ka neid pärandajale kuulunud esemeid, mis ei asu pärandaja elukohas ning mille olemasolust ei pruugi pärijad teadlikud olla (näiteks kalamehest pärandajale võis kuuluda paat, mida hoitakse mõne veekogu ääres). Samuti on lisainfo teadmine vajalik, et välistada pärandvara nimekirja kandmisest need esemed, mis asuvad küll pärandaja eluruumides, kuid mis tegelikult pärandajale ei kuulu (näiteks laenatud või renditud esemed).

Pärandaja õiguste ja kohustuste kindlakstegemisel on kohustused ka notaril. Nimelt peab notar uue PärS § 167 lõike 3 kohaselt tegema pärimismenetluse läbiviimisel järelepärimised kõigile Eesti Vabariigis tegutsevatele krediitiasutustele. Lisaks tehtavate päringute tegemise korra on justiitsminister kehtestanud määrusega. Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise ja pärimisregistri pidamise kord § 10 lõigete 1 ja 2 kohaselt on notari ülesanne teha päringud abieluvararegistrisse, liiklusregistrisse, Eesti väärtpaberite

keskregistrisse, kinnistusregistrisse, rahvastikuregistrisse, pensionikeskusesse ja kohtute registriosakondade keskandmebaasi. Loetletud päringud (välja arvatud päring pensionikeskusesse) tuleb esitada mitte ainult pärandajale kuulunud vara vaid ka pärandaja üleelanud abikaasa õiguste ja kohustuste kohta juhul, kui abikaasade vahel kehtis ühisvararežiim. Nimetatud päringute vastused esitab notar koos inventuuri määramise otsusega kohtutäiturile pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise ja pärimisregistri pidamise kord § 17 lõike 1 alusel.

Eeltoodu kohaselt ei peagi uue pärimisseaduse sõna ja mõtte kohaselt kohtutäitur tegema kõiki pärandvara väljaselgitamiseks vajalikke päringuid ise, vaid saab kasutada notari abi ning vähendada nii oma kulusid ja kokku hoida aega. Kui vana pärimisseaduse puhul oli reeglina inventuuri läbiviijaks keegi pärijatest, siis oli igati mõistlik, et notar teda pärandvara kohta käivate andmete väljaselgitamisel abistas.¹⁰⁵

Lisaks on seadusandja tekitanud minu arvates kummalise olukorra, kus kohtutäitur ja notar peavad vastastikku üksteise tegevust kontrollima.

Nimelt kohtutäiturimäärustiku § 26² lõike 2 kohaselt on kohtutäitur kohustatud kontrollima, kas uue PärS-i §-s 167 nimetatud päringutele ja järelepärimistele on vastused saabunud. Kui notar ei ole saatnud andmeid päringute ja nende saabunud vastuste kohta, siis kohtutäitur ei pea puuduolevaid päringuid ise tegema, vaid on kohustatud hoopis notari poole pöörduma ja selgitama välja päringute või nende vastuste saatmata jätmise põhjuse. Notar omakorda on kohustatud kontrollima talle uue PärS § 141 lõike 2 alusel kohtutäituri poolt esitatavat pärandvara nimekirja.

Jääb arusaamatuks, miks on vaja inventuuri tegemise protsess sellise topelt vastastikuse kontrolli regulatsiooniga keeruliseks ajada. Krediidiasutustele järelepärimiste tegemise õigus tuleneb kohtutäituril uue PärS § 139 lõikest 3 ning kohtutäituril on võimalus oma ametist tulenevalt ise vajalikesse registritesse päringuid teha.

Nõustun Urve Liini arvamusega, et kui uue pärimisseaduse kohaselt on inventuuri tegijaks alati ja üksnes kohtutäitur, kellel endal on juba oma ametist tulenevalt võimalik ise vajalikke järelepärimisi teha, siis ei tundu notari abi kasutamine enam eriti mõistliku lahendusena.¹⁰⁶

Notaritele uue PärS § 167 lõigetega 2 ja 3 pandud kohustuslike ülesannete vajalikkuse on kahtluse alla seadnud ka Ivo Mahhov. Tema arvates on notarile pandud kohustuslikus korras,

¹⁰⁵ U. Liin (viide 59), lk 36.

¹⁰⁶ U. Liin (viide 59), lk 36.

sõltumata tegelikust vajadusest, ülesanded, mis on seotud pärandvara koosseisu, sealhulgas kohustuste väljaselgitamisega. Taoline kohustuslik pärandvara väljaselgitamine ja notari kaasamine pärandaja võlaküsimuste lahendamisse on meie õigusruumis uus nähtus. Uue pärimisseaduse ettevalmistamisel ja selle aruteludes Riigikogu õiguskomisjonis ei ole selgitatud ega arutletud, kas ja millises ulatuses see tegelikult vajalik on ning kuivõrd peaks sellega tegelema just notar.¹⁰⁷

Vana pärimisseaduse kehtimise ajal oli notaril eelpool nimetatud päringute tegemine vajalik põhjusel, et kuni 31.12.2008.a kehtinud NotTS § 20 lõike 1 ja § 29 lg 1 punkti 2 kohaselt olenes pärimisõiguse tunnistusel märgitud pärandvara väärtusest pärimistunnistuse eest võetava notari tasu suurus. Notar pidi NotTS § 3 lõike 3 kohaselt pärandvarale ise määrama väärtuse ainult juhul, kui pärijad väärtust ei määranud või nende määratud väärtus ei vastanud asja harilikule väärtusele. Seoses uue pärimisseaduse jõustumisega 01.01.2009.a muudeti pärimistunnistuse väljaandmiseks notari tasu määramise korda ning hetkel kehtiva NotTS redaktsiooni § 31 punkti 33 kohaselt ei ole notari tasu enam seotud pärandvara väärtusega. Seega puudub notaril pärimistunnistuse väljaandmisega seondult vajadus pärandvara koosseisu kindlakstegemiseks. Nii vana PärS § 120 kui ka uue PärS § 121 kohaselt on pärimisõigustatud isikul õigus saada notarilt andmeid pärandvara koosseisu kohta, seega oleks notaril eelpool nimetatud päringute tegemise vajadus ainult siis, kui pärija talle andmete saamiseks nõude esitab. Hetkel kehtiva seadusandluse kohaselt peab notar tegema pärandajale kuulunud vara kohta järelepärimised igal juhul, ka siis, kui pärimisõigustatud isikud temalt pärandvara kohta andmeid küsinud ei ole.

Eelnevast nähtub, et seadusandja on pärandvara nimekirja tegemisel suure osa ülesannetest pannud eelkõige pärija ja notari õlgadele. Ainsad toimingud, mida kohtutäiturimäärustiku § 26² lõike 1 kohaselt teeb inventuuri käigus ainult kohtutäitur, on ülekutsemenetluse läbiviimine, Maksu- ja Tolliametile pärandaja kohustuste ja nõuete kohta päringu tegemine, uue PärS §-dest 131-133 tulenevate kohustuste väljaselgitamine¹⁰⁸ ning muude pärimismenetluse läbiviimisel inventuuriga seotud tähtsust omavate andmete väljaselgitamine. Seadusandja ei ole täpsustanud, millised on „muud inventuuri jaoks tähtsust omavad asjaolud“, samuti puudub ka seletuskiri kohtutäiturimäärustiku muutmise kohta.

¹⁰⁷ I. Mahhov. Notari koht uuenevas pärimismenetluses. – Juridica, 2008, nr 7, lk 484.

¹⁰⁸ Uue PärS §-de 131-133 kohaselt on sellisteks kohustusteks pärandaja matuse kulud, pärandaja surmani temaga koos elanud ja temalt ülalpidamist saanud perekonnaliikmete ülalpidamise kulud ning testamendi või pärimislepingu järgsed kohustused.

Inventuuri eesmärgist lähtuvalt võiks kohtutäiturimäärustiku § 26² lg 1 punkti 6 kohaselt olla tegemist kohustusega selgitada välja isikud, kelle valduses on pärandvara või kellel on pärandvara kohta andmeid. Seejärel saab kohtutäitur nõuda neilt uue PärS § 139 lõike 3 alusel teavet pärandvara kohta. Arvan, et pärandvara ülevaatamise kohustus, mis sõnaselgelt vastavatest õigusnormidest ei tulene, nimetatud sätte alla ei kuulu, sest see kaasneb pärija esitatud andmete kontrollimise kohustusega.

Eelneva põhjal olen seisukohal, et kui inventuuri tegijaks on kohtutäitur, siis vajavad pärandvara nimekirja koostamist reguleerivad sätted muutmist osas, millega nähakse ette inventuuriga seotud isikute ülesanded. Pärija kohustus esitada inventuuri tegijale nimekiri talle teada olevast varast tuleks uuest pärimisseadusest välja jätta. Selle asemel peaks inventuuri tegija kasutama uue PärS § 139 lõikest 3 tulenevat pärijalt informatsiooni andmise kohustust. Notarid ei peaks tegema pärandvara nimekirja koostamiseks vajalikke päringuid mitte alati, nagu kehtiv õigus ette näeb, vaid ainult pärija nõudel, kuna kohtutäituritel on võimalik ise kõik vajalikud järelepärimised teha. Samuti võiks seadusandja õigusselguse huvides selgemalt lahti kirjutada kohtutäiturimäärustiku § 26² lg 1 punktis 6 sisalduva sätte, mille kohaselt peab kohtutäitur välja selgitama „muud inventuuri jaoks tähtsust omavad asjaolud“.

3.1.3. Üleskutsemenetlus

Inventuuri käigus pärandaja võlgade väljaselgitamiseks läbiviidava üleskutsemenetluse regulatsioon on võrreldes varasema õigusega uues pärimisseaduses täiesti uus nähtus. Loomulikult tuli varasema õiguse kohaselt inventuuri tegijal muu pärandvara hulgas välja selgitada ka pärandaja võlad, kuid kuidas seda teha, ei olnud pärimisseaduses endas reguleeritud. Seevastu uue PärS § 140 näeb ette pärandaja kohustuste kindlakstegemiseks üleskutsemenetluse läbiviimise. Nimetatud sätte eesmärgiks on tagada olukord, kus inventuuri käigus koostatavasse pärandvara nimekirja saaksid kindlasti kirja pandud pärandaja kõikide võlausaldajate nõuded.

Vaatamata täiesti mõistetavale ja õigesti püstitatud eesmärgile, olen arvamusel, et praegu kehtivad pärandi inventuuri käigus läbiviidava üleskutsemenetluse sätted ei võimalda koostada inventuuri tegijal võimalikult adekvaatset pärandvara nimekirja, sest kõik võlausaldajad ei pruugi esitada oma nõuet õigeaegselt.

Nõuete mittetähtaegse esitamise põhjuseid võibolla mitu. Neist esimene on seotud üleskutsemenetluse teate avaldamise kohaga. Nimelt oli inventuuri tegijal kuni 30.06.2010.a

kehtinud uue PärS-i § 140 lg 2 sõnastuse kohaselt kohustus avaldada üleskutsemenetluse teade¹⁰⁹ väljaandes Ametlikud Teadaanded ning lisaks ka üleriigilise levikuga päevalehes. Alates 01.07.2010.a on aga inventuuri tegijal kohustus avaldada üleskutsemenetluse teade üksnes väljaandes Ametlikud Teadaanded.

Justiitsministeeriumi seisukoha järgi piisab pärandaja võlausaldajate leidmiseks vaid üleskutsemenetluse teate avaldamisest Ametlikes Teadaannetes ning üleriigilises päevalehes avaldamine on pärandaja võlausaldajate jaoks kahjulik, kuna see koormab liigselt pärandvara.¹¹⁰

Olen vastupidisel seisukohal ning arvan, et üleskutsemenetluse teate avaldamine üleriigilise levikuga päevalehes on võlausaldajatele pigem kasulik kui kahjulik, sest uue pärimisseaduse kohaselt peaksid pärandaja võlausaldajad pärandi inventuuri toimumisest kindlasti teada saama. See võimaldab neil otsustada, kas esitada oma nõue üleskutsemenetluses või mitte. Kui võlausaldaja ei ole oma nõuet või õigust üleskutsemenetluses tähtaegselt esitanud ning kohtutäitur ei saanud sellest ka muul viisil teada, siis ei ole võimalik nõuet pärandvara nimekirjas kajastada, sest keegi, siinjuures on oluline toonitada, et ka pärija, ei tea nõude olemasolust.

Tiina Mikk on öelnud, et tulenevalt üldõigusjärgluse põhimõttest läheb pärijale üle ka pärandvara nimekirja kandmata kohustus, sest kohustus ei lõpe ainuüksi seetõttu, et see ei kajastu pärandvara nimekirjas.¹¹¹

Nõustun nimetatud seisukohaga, sest pärandvara nimekiri ei ole tõepoolest nõude tekkimise aluseks ega lõpeta nõuet. Siiski võib üleskutsemenetluses nõude tähtaegselt esitamata jätmine viia olukorrani, kus võlausaldajal ei pruugi olla võimalik enam pärijalt oma nõude rahuldamist saavutada ja seda vaatamata sellele, et pärandi avanemise aja pärandvara väärtuse piires vastutuse põhimõttest lähtuvalt oleks tal selleks õigus. Seda põhjusel, et uue PärS § 143 lõike 3 alusel vastutab pärija pärast inventuuri tegemist üleskutsemenetluses tähtaegselt esitamata nõuete täitmise eest üksnes ulatuses, milles ta on temale nõudest teatamise hetkel veel pärandvara arvel rikastunud.

¹⁰⁹ Uue PärS § 140 lõike 2 kohaselt peab teade sisaldama vähemalt järgmisi andmeid: 1) teade pärandaja surmast ja sellest, et nõutakse inventuuri; 2) üleskutse pärandvara suhtes nõudeid ja õigusi omavatele isikutele teatada inventuuri tegijale oma nõuetest ja õigustest 1 kuu jooksul teate avaldamisest arvates; 3) nõudest või õigusest tähtaegselt teatamata jätmise tagajärjed.

¹¹⁰ Seletuskiri eelnõule 725 SE III (viide 52), lk 17.

¹¹¹ T. Mikk (viide 13), lk 64.

Seega on nõude hilisemaks täitmiseks vajalik, et pärijale üleläänud vara on veel säilinud.¹¹² Kui pärandvara säilinud ei ole, ei saa võlausaldaja pärijalt nõude täitmist nõuda. Võrreldes varasema pärimisõigusega on selline pärija vastutuse täiendav piiramine täiesti uus põhimõte, millega seatakse pärandaja võlausaldajad endisega võrreldes märksa halvemasse olukorda. Seda muidugi juhul, kui nad ei jälgi tähelepanelikult, kas nende võlgnik ei ole äkki vahepeal ära surnud, ega märka Ametlikes Teadaannetes avaldatavat oma surnud võlgniku pärandvara suhtes käivat üleskutsemenetlust. Võlausaldaja kohustus jälgida oma võlgniku elus olekut, õigemini tema surma, oli tuttav ka nõukogude õigusele.

Vana pärimisseaduse vastuvõtmisega sooviti muuta ENSV TsK §-s 559 sätestatud korda, mille kohaselt oli pärandaja kreditoridel õigus esitada oma pretensioonid pärandi vastuvõtnud pärijatele kuue kuu jooksul pärandi avanemise päevast. Pretensioonid pidi esitama sõltumata nõuete tähtaja saabumisest ning nimetatud tähtaja mittejärgimine tõi kaasa kreditoridele kuuluva nõudeõiguse kaotuse.

Ivo Mahhov on kirjutanud 1995. aastal vana pärimisseaduse eelnõud tutvustavas artiklis, et vana pärimisseadus sellist kreditoride õiguste piiramist ette ei näinud. Sel ajal oldi seisukohal, et pole põhjendatud panna kreditorile kohustust jälgida, kas võlgnik elab, juhul, kui võla tasumise tähtaeg ei ole veel saabunud. Vana pärimisseaduse eelnõu koostajate arvates võis lühendatud nõuete esitamise tähtaegade kehtestamine viia inventuuriõigusega pärandi vastuvõtmisel pärijatepoolsele tahtlikule kohustuste varjamisele lootuses, et nõudeid ei esitata õigeaegselt. Seega vana pärimisseaduse kohaselt ei tarvitsenud võlausaldajal võlgniku surma korral mitte midagi ette võtta ning ta võis esitada oma nõude pärija vastu alles nõude tähtaja saabumisel.¹¹³

Uude pärimisseadusesse üleskutsemenetluse põhimõtte sissetoomine on viinud meid tagasi tsiviilkoodeksis sätestatud korra juurde, mida vana pärimisseadusega muuta sooviti. Pärandaja võlausaldajad (ka need, kelle nõue ei ole veel sissenõutav) peavad taas jälgima, kas nende võlgnikud on elus või mitte ning surma korral jälgima ka aktiivselt väljaandes Ametlikud Teadaanded avaldatud üleskutsemenetluse teateid, et neil oleks võimalus õigeaegselt oma nõue esitada. Muudatus muutis meie pärimisõiguse sarnasemaks saksa õigusega, kus üleskutsemenetluses nõuete mittetähtaegselt esitamisel on samasugune tähendus.

Nimelt teeb Saksamaal pärandikohus üleskutsemenetluse teates antud nõuetest teatamise tähtaja saabumisel nn välistamise otsuse. Sellise otsusega ei välistata küll täielikult neid

¹¹² Seletuskiri eelnõule 56 SE I (viide 32), lk 28.

¹¹³ I. Mahhov (viide 39), lk 291.

pärandaja võlausaldajaid, kes oma nõudest õigeaegselt ei teatanud, kuid pärija saab nõude täitmisest keelduda, kui pärand on ammendatud mittevälisatud võlausaldajate nõuete rahuldamisega.¹¹⁴

Seega saab Saksamaal lähtuda pärija sellest, et peale üleskutsemenetluses esitatud nõuete teisi nõudeid ei eksisteeri. Kui teadaolevate võlausaldajate nõuete rahuldamisest on vara üle jäänud, siis ülejäägi osas vastutab pärija välistatud võlausaldaja ees vastavalt alusetu rikastumise sätetele. Kui pärija ei ole enam rikastunud ning ta ei olnud võlausaldaja nõudest teadlik, siis ta ei vastuta.¹¹⁵

Arvan, et nii Eestis kui ka Saksamaal on võlausaldajale üleskutsemenetluses nõuete esitamata jätmise tagajärg vajalik ja põhjendatud. Kui pärija on teinud kõik endast oleneva (Eestis nõudnud pärandi inventuuri ja Saksamaal taotlenud üleskutsemenetluse läbiviimist), et pärandvara hulka kuuluvaid pärandaja kohustusi teada, siis peaks olema talle seadusega tagatud kindlustunne, et pärast kõigi teadaolevate nõuete rahuldamist võib ta alles jäänud vara kasutada ja käsutada vastavalt oma äranägemisele. Hans Brox on näiteks seisukohal, et selline tagajärg kaitseb pärijat, kuna pärast välistamisotsuse tegemist ei ähvarda pärijat enam oht, et tundmatud võlausaldajad pöörduvad oma nõuetega tema isikliku vara poole.¹¹⁶ Kuna tegemist on pärandaja võlausaldajate õiguste olulise piiramisega, siis olen seisukohal, et üleskutsemenetluse teate avaldamine ja nõuete esitamise tähtaeg peaks olema korraldatud selliselt, et kõigil võlausaldajatel oleks piisavalt võimalusi üleskutsemenetlusest teadasaamiseks.

Hetkel kehtivat uue pärimisseaduse regulatsiooni arvestades olen veendunud, et üleskutsemenetluse teate avaldamisest ainult väljaandes Ametlikud Teadaanded ei piisa, kuna paljud võlausaldajad, kelle nõue ei ole veel sissenõutav, ei jälgi pidevalt oma võlgniku elusolekut. Kui teade avaldataks ka vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes, siis on suurem võimalus, et ka Ametlikke Teadaandeid mittelugev võlausaldaja saaks üleskutsemenetlusest teada ning õigeaegselt oma nõude esitada. Kuna ajalehes kuulutamine on kulukas, siis piisaks minu arvates ka sellest, kui üleriigilise levikuga päevalehes avaldatakse piiratud mahus teade, mis sisaldab vaid minimaalset infot üleskutsemenetluse kohta (teade pärandaja surmast ja üleskutse võlausaldajatele oma nõuete esitamiseks kohtutäiturile ühe kuu jooksul) ning viidet, et täispikk teade on avaldatud väljaandes Ametlikud Teadaanded. Vastasel korral kasutaksid paljud kohtutäiturid üleskutsemenetluse

¹¹⁴ D. Leipold (viide 33), lk 278.

¹¹⁵ H. Brox, W. D. Walker (viide 8), lk 371.

¹¹⁶ H. Brox, W. D. Walker (viide 8), lk 370.

teate avaldamiseks ajalehte Kuldne Börs (milles kuulutamine on kõige odavam ja mida kasutati enne 01.07.2010.a jõustunud seadusemuudatust), kuid pärandaja võlausaldajad vaevalt aimavad sealt võlgniku surmaga seotud teateid otsida.

Saksamaal tehakse pärandaja võlausaldajatele üleskutse nõuete esitamiseks teatavaks kohtu teadetetahvilil, elektroonilises Liiduteatajas (*der Bundesanzeiger*) ning päevalehes.¹¹⁷ Siiski on saksa õiguskirjanduses mainitud, et üleskutsemenetlus on pärandaja võlausaldajatele ohtlik just seetõttu, et võlausaldajate väljakutsumise menetluse avalikkus on piiratud ning kõik välismaised võlausaldajad ei saa tihti üleskutsemenetluse kohta teavet.¹¹⁸

Lisaks sellele, et kõik pärandaja võlausaldajad ei pruugi üleskutsemenetlusest teada saada, on Eestis üleskutsemenetlusega seoses võimalikult täpse pärandvara nimekirja koostamise takistuseks ka võlausaldajatele nõuete esitamiseks antud tähtaeg, mis minu arvates on liiga lühike.

Saksamaal määrab üleskutsemenetluses nõuete esitamise tähtaja kohus, mis FamFG¹¹⁹ § 458 lõike 2 kohaselt on kuni 6 kuud.

Seevastu Eestis on võlausaldajatel uue PärS § 140 lg 1 punkti 2 kohaselt võimalik oma nõudest või õigusest kohtutäiturile teatada vaid ühe kuu jooksul arvates üleskutse avaldamisest, mis võrreldes Saksamaaga on ilmselgelt liiga lühike tähtaeg. Näiteks pankrotimenetluses on võlausaldajatel nõuete esitamise tähtajaks PankrS § 93 lõike 1 kohaselt kaks kuud alates pankrotiteate ilmunisest väljaandes Ametlikud Teadaanded.

Kohtutäituril on võimalus saada infot pärandaja võlausaldajate kohta, kelle nõue ei ole tagatud avalikku registrisse kantud pandiga, ainult üleskutsemenetluse kaudu ning pärijatelt, kes ei pruukinud kõigi pärandaja tegemistega (eelkõige kohustustega) kursis olla. Seevastu pankrotimenetluses on võlgnik (juriidilise isiku korral esindaja) elus ja pankrotihaldur saab temalt PankrS § 85 lõike 1 alusel võlausaldajate kohta infot nõuda. Võlausaldajate nõuete kindlakstegemisel on siin pankrotihalduril selge eelis.

Pankrotimenetluses on halduril kohustus lisaks pankrotiteatele teavitada kõiki teadaolevaid võlausaldajaid.¹²⁰ Seega on võlausaldajatel pankrotimenetluses tugevam positsioon kui

¹¹⁷ D.Leipold (viide 33), lk 278.

¹¹⁸ H. Lange, K. Kuchinke. Lehrbuch des Erbrechts. 4. Aufl. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1995, lk 1152.

¹¹⁹ Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit. Vom 17.12.2008 (BGBl I S. 2586, 2587). Viimati mudetud 15.03.2012. Arvutivõrgus www.gesetze-im-internet.de (01.05.2012)

¹²⁰ P. Varul. Nõuetest pankrotimenetluses. – Juridica, 2004, nr 2, lk 96.

pärimismenetluses, sest võlgniku pankrotistumise korral ei pea nad nõude esitamise kohustusest teadasaamiseks kindlasti Ametlikke Teadaandeid lugema.

Arvestades eelnevat olen arvamisel, et pärandi inventuuri käigus läbiviidavas üleskutsemenetluses peaks üleskutsemenetluse teate avaldama lisaks väljaandele Ametlikud Teadaanded ka vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes. Lisaks peaks võimaldama pärandaja võlausaldajatele esitada oma nõuded pankrotimenetluse eeskujul vähemalt kahe kuu jooksul.

3.2. Inventuuri tegija volituste maht andmete kontrollimiseks ja kohtutäituri vastutus

3.2.1. Inventuuri tegijale pärija poolt esitatud andmete kontrollimine

Kohtutäiturimäärustik § 26² lg 1 p 2 paneb kohtutäiturile kohustuse kontrollida pärija esitatud andmeid. Seega on lubatud, et kohtutäitur kannab pärandvara nimekirja ka need esemed, mis pärija esitatud nimekirjas ei sisaldu, kuid mille olemasolu tuvastab kohtutäitur vaadates üle pärandajale kuulunud vara. Samuti saab kohtutäitur jätta pärandvara nimekirja kandmata sellised pärija esitatud nimekirjas sisalduvad esemed, mis ilmselgelt ei kuulunud pärandajale.

Probleemid tekivad aga olukordades, kus notar on määranud inventuuri läbiviimise mitme pärija nõudel. Uue PärS-i § 139 lõike 1 kohaselt on sellisel juhul mõlemad pärijad kohustatud esitama kohtutäiturile nimekirja talle teada olevast pärandvarast ja pärandvaraga seotud kohustustest, seega esitatud nimekirjade erinevuse korral on kohtutäitur raskes situatsioonis – tuleb valida, milline esitatud nimekiri võtta pärandvara nimekirja koostamise aluseks.

Dilemmat on kerge lahendada juhul, kui kohtutäituri poolt vara ülevaatamise käigus selgub, et ühte nimekirja kantud, kuid teises nimekirjas puuduolevad esemed reaalselt eksisteerivad ning kohtutäituri poolt uue PärS § 139 lg 1 teise lause alusel antud tähtaja jooksul teise nimekirja esitaja täiendab oma nimekirja. Mis saab aga juhul, kui pärijad ei ole üksmeelel, kas loetlemata jäänud vara kuulub pärandvarasse või mitte?

Kui kohtutäitur asuks vaidlust sisuliselt lahendama, siis oleks ta täiendav õigustmõistev organ.¹²¹ Põhiseaduse¹²² § 146 kohaselt on aga õiguse mõistmine ainult kohtu pädevuses. Seega minu arvates ei ole kohtutäituril õigust pärijatevahelist vaidlust ise lahendada, mistõttu on tema võimalused pärijate esitatud andmete kontrollimiseks piiratud. Lisaks ei ole kohtutäituril ühtegi seadusest tulenevat alust, mis võimaldaks tal keelduda pärandvara

¹²¹ A. Alekand (viide 71), lk 48.

¹²² Eesti Vabariigi Põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.

nimekirja koostamisest ning suunata pärijad kohtusse oma vaidlust lahendama. Seevastu kirjeldatud olukorda saaks lahendada rahuldavalt juhul, kui inventuuri viiks läbi notar.

Tõestamisseadus¹²³ (edaspidi nimetatud TõS) § 4 kohaselt saab notar keelduda tõestamistoimingu tegemisest, kui taotletava toimingu eesmärgid on vastuolus seaduse, muu õigusakti või heade kommetega, või on ilmselt lubamatud ja ebaausad. Riigikohtu halduskolleegium on lahendis nr 3-3-1-24-06 öelnud, et TõS § 4 annab sellisel juhul notarile õiguse ja paneb samas ka kohustuse keelduda tõestamistoimingu tegemisest.¹²⁴

Raul Joametsa arvates on taotletava toimingu eesmärgi ilmne lubamatus või ebaausus keeldumisalusena avardanud notarite võimalusi toimingu tegemisest keelduda. Tema sõnul esineb notarite praktikas tihti juhtumeid, kus teostatav toiming on formaalselt seadusega kooskõlas, kuid isikute õiguste kaitse huvides oleks põhjendatud toimingu tegemisest keeldumine. Näiteks toob ta juhtumid, kus taotletava toimingu eesmärk on ilmselt maksupettuse või muu kolmandate isikute õiguste või huvide rikkumine. Keeldumisel on määravaks ka muud notarile teadaolevad asjaolud ja suhted ning vahet ei saa teha notari kutsealasel ja eraviisilisel teadmisel.¹²⁵

Sarnane kord kehtib ka Saksamaal, kus notaril on õigus keelduda toimingu tegemisest, millega järgitakse lubamatuid või ebaausaid eesmäärke. Kui tegemist on BGB §-s 138 sätestatud heade kommete vastaste piiride ületamisega, siis peaks notar toimingu tegemisest keelduma, et mitte anda oma tõestamistegevusega kahtlastele kokkulepetele kehtiva lepingu näivust.¹²⁶

Kui Eestis on kohtutäitur kohustatud koostama pärandvara nimekirja vaidlustest hoolimata notari määratud tähtaja jooksul, siis notar saaks TõS § 4 alusel inventuuri tegijana keelduda pärandvara nimekirja koostamisest seni, kuni küsimus esemete pärandvara hulka kuulumise osas on lahendatud. Seaduse eesmärk ei ole kanda pärandvara nimekirja pärandajale mittekuuluvaid esemeid.

Eelneva põhjal jõudsin järeldusele, et adekvaatse pärandvara nimekirja koostamiseks on vaja seadusandjal täpselt reguleerida, millistest asjaoludest peab inventuuri tegija pärija esitatud andmete kontrollimisel lähtuma. Samuti on vaja seaduses täpsustada, millises mahus on kohtutäituril pärijatevahelise vaidluse korral õigus otsustada, kelle andmeid pärandvara

¹²³ Tõestamisseadus. – RT I 2001, 93, 564 ... RT I 2010, 38, 231.

¹²⁴ RKHKo 3-3-1-24-06, punkt 18.

¹²⁵ R. Joamets. Tõestamisest tõestamisseaduses. – Juridica, 2001, nr 10, lk 682.

¹²⁶ W. Waldner. Tõestamisõigus notariaalpraktikas. Tallinn: Kirjastus Juura, 2008, lk 38-39.

nimekirja koostamisel kasutada. Ühe lahendusena võiks kaaluda uude pärimisseadusesse sellise sätte lisamist, mis annaks inventuuri tegijale õiguse (mitte kohustuse), pärijate vaidluse korral pärandvara koosseisu üle, keelduda pärandvara nimekirja koostamisest ning suunata pärijad kohtusse.

3.2.2. Inventuuri tegijale võlausaldajate poolt esitatud andmete kontrollimine

Praktikas esineb olukordi, kus kohtutäituril tekib kahtlus, et võlausaldaja on esitanud üleskutsemenetluses nõude, millel puudub õiguslik alus ja mida pärandvara nimekirja kandma ei peaks. Praegu kehtivas õiguses puudub säte, mis reguleeriks kohtutäituri pädevust kontrollida võlausaldaja esitatud andmeid, kuigi vajadus selle järele on olemas.

Näiteks puutusin kohtutäituri büroos töötades kokku juhtumiga, kus pärandajaks oli piiratud teovõimega isik, kellele kohus oli määranud eestkostja. Pärandaja ainsaks varaks oli Tartu linnas Tammelinna linnaosas asuv 2-korruseline maja koos kõrvalhoonega vallasasjadena. Kohtutäiturile esitas 1,2 miljoni krooni suuruse nõude võlausaldaja, kelle nõue põhines pärandaja nimel eestkostjaga sõlmitud laenulepingul. (Laenulepingu kohaselt kinnitas pärandaja eestkostja, et võlausaldaja andis talle sularahas üle 600 000.- krooni.) Kohtutäitur tuvastas, et esitatud laenuleping on tühine, kuna eestkostjal puudus tehingu tegemiseks vajalik eestkostetasutuse nõusolek, mis oli vajalik lepingu sõlmimise ajal kehtinud perekonnaseaduse redaktsiooni kohalt. Lisaks oli kahtlus, et tegemist on näilise tehinguga, kuna mitmetes pärandaja võlausaldaja suhtes läbiviidavates täitemenetlustes kohtutäiturile teatavaks saanud andmete kohaselt puudusid võlausaldajal varalised vahendid, mis oleks võimaldanud laenata pärandajale laenulepingus näidatud rahasummat.

Toodud näites lähtus kohtutäitur formaliseerituse printsiibist ning kandis võlausaldaja nõude pärandvara nimekirja. Sellele lisati märkus, et nõude aluseks olev laenuleping on tühine. Samas ei tõlgenda kõik kohtutäiturid seadust ühtemoodi, mistõttu on kohtusse jõudnud ka vastupidine näide.

Tallinna Ringkonnakohtu menetluses oli juhtum, kus võlausaldaja palus tunnistada õigusvastaseks kohtutäituri tegevus, millega keelduti kaebaja esindajal pärandvara inventuuriaktiga tutvumast. Lisaks ei olnud avaldaja rahul, et kohtutäitur jättis pärandvara nimekirja märkimata kõik nõuded, mille olemasolule võlausaldaja tähelepanu juhtis ning

andis inventuuriakti kantud nõudele hinnangu, märkides, et nõue põhineb võltsitud dokumentidel.¹²⁷

Arvan, et seaduse tasandil peaks olema selgelt reguleeritud inventuuri tegijale esitatud andmete kontrollimise kord, sest hetkel on tekkinud kohtutäiturite seas erinev praktika. Lisaks vajab vastust küsimus, kas pärandvara nimekirja kantud andmete õigsust kinnitab kohtutäitur või notar.

Analüüsides eelpool toodud näidetes kohtutäiturite tegevust, arvan, et kumbki kohtutäitur ei eksinud olukorra lahendamisel, sest seaduses vastav regulatsioon puudub ning mõlemad kohtutäiturid on seaduse tõlgendamisel arvestanud nii inventuuri eesmärki kui ka pärijate huve. Samas olen seisukohal, et kui kohtutäitur otsustab talle esitatud andmeid mitte kontrollida, siis kindlasti ei saa ta oma tegevust põhjendada formaliseerituse printsiibiga, mille olemust on Riigikohus oma lahendis nr 3-2-1-119-02 selgitanud järgmiselt.

Täitemenetluses kehtiva formaliseerituse printsiibi kohaselt peab kohtutäitur kontrollima, kas täitmiseks esitatud dokument vastab seaduse nõuetele või mitte. Kohtutäituril ei ole õigust kontrollida täitedokumendi sisu õiguspärasust.¹²⁸

Inventuuri läbiviimise näol ei ole tegemist täitemenetlusega, seetõttu ei saa lähtuda formaliseerituse printsiibist. Täitemenetluse printsiipide eeskujuks võtmine inventuuris ei ole põhjendatud ka seetõttu, et võlausaldajate nõuded ei ole oma olemuselt sarnased täitedokumendiga. Esitatud nõuete alusel koostatakse üksnes pärandvara nimikiri, mitte ei täideta nõuet.

Uue PärS § 141 lõike 1 sõnastus ei näe kohtutäiturile ette kohustust kontrollida võlausaldajate esitatud nõudeid, kuid inventuuri eesmärki arvestades peaks seda tegema. Seega ei ole vaja kahtluse korral kanda pärandvara nimekirja absoluutselt kõiki kohtutäiturile esitatud nõuded, vaid kohtutäitur peaks nõudeavalduse saamisel kahtluse korral selle põhistamist hindama ning jätma kõrvale nõuded, mis ei ole seadusega kooskõlas. Nimetatud seisukohta kinnitab ka uue PärS § 139 lõike 5 sõnastus, kuna räägitakse ainult olemasolevatest kohustustest, mitte kõikidest esitatud nõuetest (sh alusetud nõuded). Andmete kontrollimiseks vajalikke dokumente saab kohtutäitur võlausaldajalt nõuda kohtutäiturimäärustik § 26³ lg 3 teise lause alusel.

¹²⁷ TlnRnKm 23.03.2010, 2-09-30120. (Koopia autori valduses)

¹²⁸ RKTko 3-2-1-119-02, punkt 8.

Kui eeldada, et inventuuri tegijal ei ole volitusi talle võlausaldajate poolt esitatud andmete kontrollimiseks, peaks pärandvara nimekirja kantud andmete õigsust kinnitama notar oma siseveendumuse alusel. Seda eelkõige põhjusel, et pärandvara nimekiri esitatakse notarile kinnitamiseks ning temal on ka kontrollimise kohustus. Kohtutäituri vabastaks andmete õigsuse kinnitamisest asjaolu, et ta pole võlausaldajate nõudeid ja nende alusdokumente analüüsinud, vaid on jätnud selle notari hoolde. Selline olukord kinnitab käesoleva töö teise osa hüpoteesi, mille kohaselt otsus, et inventuuri tegijaks on kohtutäitur, pole õnnestunud lahendus, vaid parem oleks, kui inventuuri viiks läbi notar. Kui kohtutäituri roll pärandvara nimekirja koostamisel seisneb ainult notarile vajalike dokumentide kogumises, ilma, et kohtutäitur ise nende sisuga tutvuma peaks, siis pole minu arvates tema kaasamine inventuuri tegemise protsessi õigustatud. Jättes pärandvara nimekirja kantud andmete õigsuse kinnitamise ainult notari pädevusse, siis võib notar olla ise inventuuri tegijaks – sellisel juhul ei ole olulist vahet, kas võlausaldajate esitatud nõuded võtab vastu notari sekretär või kohtutäitur.

Millised tagajärjed võivad olla pärijatele ja võlausaldajatele, kui kohtutäitur kontrollib talle võlausaldajate poolt esitatud andmeid ning ei kanna tema arvates ebaõigeid võlausaldajate nõudeid pärandvara nimekirja?

Pärija seisukohalt oleks ideaalne, kui pärandvara nimekirja kantud andmed on võimalikult täpsed, st seal ei kajastu kohustused, mida pärandajal tegelikult ei olnud. Sellisel juhul on pärijal lihtsam langetada otsus, kas esitada avaldus pärandvara pankroti väljakuulutamiseks või mitte. Praktikas on seda eesmärki raske realiseerida, sest kui kohtutäitur eksib ja ei kanna omaarust mitteeksisteerivaid nõudeid pärandvara nimekirja, ei ole välistatud, et kohtutäiturile õigeaegselt nõude esitanud, kuid nimekirja kandmata võlausaldaja nõuab kohtu kaudu oma nõude täitmist ning kohus veendub nõude aluse seaduslikkuses.

Tallinna Ringkonnakohus on oma määruses rõhutanud, et pärandvara nimekiri ei ole õigustloova tähendusega.¹²⁹ Pärandaja kohustuste täitmisel ei saa pärija tugineda võlausaldaja nõude täitmisest keeldumisel üksnes asjaolule, et seda ei ole kantud pärandvara nimekirja. Uue PärS § 143 lõike 1 kohaselt on pärast inventuuri tegemist pärija vastutuse ulatus seotud pärandvara tegeliku väärtusega, mitte pärandvara nimekirja kantud kohustustega.

Seega võib esmapilgul tunduda, et kui kohtutäitur kontrolliks kõiki talle võlausaldajate poolt esitatud andmeid ja jätaks seejärel pettusele viitavad nõuded nimekirja kandmata, siis

¹²⁹ TlnRnKm (viide 127), lk 2.

kahjustab ta võlausaldajate huve. Tegelikult on olukord vastupidine ja nõuete kontrollimise kohustus võib kahjustada hoopis pärija huve. Seda põhjusel, et kui pärija võtab nõuete rahuldamise aluseks kohtutäituri poolt koostatud pärandvara nimekirja, siis ta ei pruugi teada, et ülekutsemenetluses esitati ka teisi nõudeid, mida pärandvara nimekirja ei kandud. Jättes pärandvara nimekirja kandmata nõuded rahuldamata, riskib pärija sellega, et ta vastutab hiljem uue PärS § 142 lõike 4 alusel võlausaldajale tekitatud kahju eest. Uue PärS § 143 lg 3 tema isiklikku vastutust ei piira, sest võlausaldaja on oma nõude üleskutsemenetluses tähtaegselt esitanud. Asjaolu, et pärija pärandvara nimekirja kandmata nõudest teadlik ei olnud, ei vabasta teda nõude täitmisest. Samas tekib sellises olukorras küsimus kohtutäituri vastutusest, mida on edaspidi põhjalikumalt käsitletud.

Eelneva põhjal võib järeldada, et uus pärimisseadus peaks kindlasti reguleerima, millises mahus on inventuuri tegijal õigus talle võlausaldaja poolt esitatud andmeid kontrollida ning kuidas peaks käituma võlausaldaja poolt esitatavate andmete mitteõiguspärasusele viitavate asjaolude ilmnemisel. Seega tuleks sõnaselgelt sätestada, kas kohtutäitur on kohustatud pärandvara nimekirja kandma vastuvaidlematult kõik esitatud nõuded või mitte ning kas kahtluse tekkimisel peaks kohtutäitur tegema nimekirja kantud nõude juurde vastava märkuse.

Olen seisukohal, et pärija õigusi kaitseb paremini, kui kohtutäitur kannaks kõik võlausaldajate esitatud nõuded pärandvara nimekirja, kuid lisaks ebaselgetel alustel põhineva nõude juurde märkuse tehingu võimaliku tühisuse kohta. Sellisel juhul saab pärija ise otsustada, kas keeldub nõuete täitmisest või mitte. Keeldumise korral teab pärija seejuures ka arvestada võimalike tagajärgedega ning olla valmis kohtuvaidluseks.

3.2.3. Kohtutäituri vastutus

Kohtutäiturile esitatud andmete kontrollimise kohustuse mittenõuetekohase täitmisega võib tekkida olukord, kus pärandvara nimekirja kantud andmed on ebaõiged. Tekib küsimus kohtutäituri kui pärandvara nimekirja koostaja vastutusest.

Vana PärS § 138¹ seostas inventuuri tegija vastutuse ebaõigete andmetega koostatud pärandvara nimekirja eest ainult tegijapoolse tahtlusega.

Uue pärimisseaduse eelnõu koostajate arvates oli ainult tahtluse korral vastutamisega antud inventuuri tegijale põhjendamatult liiga ulatuslik vastutusprivileeg. Leiti, et kui inventuuri

tegija peab kinni inventuuri tegemiseks seadusega kehtestatud formaalsetest reeglitest, siis ei saa ta oma hoolsuskohustust rikkuda.¹³⁰

Nõustun nimetatud seisukohaga, kuna kohtutäitur kogenud ametiisikuna peaks vastutama ka oma hooletuse, mitte ainult tahtluse korral. Seega kohtutäituri süü tuvastamiseks peaks vaatama süü vorme võlaõigusseadus¹³¹ § 104 lõikest 2, mille kohaselt toob vastutuse kaasa ka hooletus ja raske hooletus.

Käibes nõutav hool nõuab vastaval majandus- või kutsealal tegutsemisel kehtivate standardite järgimist. Iga spetsialist peab järgima oma kutseala kitsamaid reegleid ja näitama üles vastaval kutsealal tegutsemisel tavaliselt oodatavat hoolikust.¹³²

Kohtutäituri vastutuse küsimuses ei saaks lähtuda ainult tahtlusest, sest kogenud ametikandjana peaks ta hoolikalt järgima seaduses sätestatud, mistõttu oodatakse temalt hoolsat ametikohustuste täitmist. Seetõttu on õigustatud inventuuri tegija vastutuse ulatuse laiendamine ja vastutuse sidumine süüga.

Uue PärS §-i 145 kohaselt vastutab inventuuri tegija tekitatud kahju eest kohtutäituriseaduse alusel juhul, kui ta süüliselt ei kanna pärandvara nimekirja pärandi hulka kuuluvat asja või õigust või kannab pärandvara nimekirja olematu kohustuse selleks, et kahjustada võlausaldaja või teiste pärandist kasu saama õigustatud isikute huve. Kohtutäituri vastutuse aluseks on KTS § 9 lg 1, mille kohaselt vastutab kohtutäitur oma ametitegevuse käigus süüliselt tekitatud kahju eest riigivastutuse seaduses¹³³ (edaspidi nimetatud RVastS) sätestatud alustel ja ulatuses.

Anneli Alekand on seisukohal, et ettekujutus riigi vastutusest on petlik, kuna RvastS § 12 lõikest 3 ja KTS § 9 lõikest 6 tuleneb erand, millega sätestatakse kohtutäituri isiklik vastutus. Riik vastutab ainult sekundaarselt selles osas, mis jääb hüvitamata kohtutäituri, kutseühenduse või muu kahju tekitanud isiku poolt.¹³⁴

Ene Andresen on selgitanud, et isiklik vastutus on vaba elukutse esindaja tunnus, mis on vajalik kohtutäituri sõltumatuse põhimõtte kindlustamiseks. Kui riik vastutaks kohtutäituri poolt tekitatud kahju eest, siis tekiks täitevvõimul võimalus otsustada kohtutäituri

¹³⁰ Seletuskiri eelnõule 56 SE I (viide 32), lk 28.

¹³¹ Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 08.07.2011, 21.

¹³² P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Komm vlj. Tallinn: Juura, 2006, lk 332.

¹³³ Riigivastutuse seadus. – RT I 2001, 47, 260 ... RT I, 13.09.2011, 11.

¹³⁴ A. Alekand (viide 71), lk 29.

ametitegevuse õiguspärasuse üle, kahjustades kohtutäiturite õigust tõlgendada ja rakendada õigust oma parima arusaamise järgi.¹³⁵

Kohtutäituri poolt kahju hüvitamisega seotud vaidlused vaadatakse läbi KTS § 9 lõike 8 kohaselt maakohtus. Kahjuhüvitise hageja peab tõendama järgmised kohtutäituri vastutuse eeldused:

- 1) isikule suunatud ametikohustuste rikkumine, see tähendab, et kohustuse eesmärgiks oli isiku õiguste kaitse;
- 2) tekkinud kahju;
- 3) põhjuslik seos ametikohustuste rikkumise ja kahju tekkimise vahel;
- 4) ametikandja süü ja
- 5) muu subsidiaarse õiguskaitsevahendi puudumine või esmaste kohustuslike õiguskaitsevahendite ammendumine.¹³⁶

Pärandaja võlausaldajal oleks maakohtule kahjuhüvitise nõude eeldused täidetud näiteks juhul, kui kohtutäitur ei ole avaldanud üleskutsemenetluse teadet, mille tulemusel ei saanud võlausaldaja nõude esitamise kohustusest teada; kohtutäitur ei ole võlausaldaja nõudest ka muul viisil teada saanud; nõue ei kajastunud pärandvara nimekirjas ning pärija ei vastuta nõude täitmise eest, kuna pärandvara ei ole enam säilinud.

Lisaks teostab kohtutäiturite tegevuse üle KTS § 54 lõike 1 kohaselt kontrolli Justiitsministeerium. Kohtutäiturimäärustik § 65 lõike 1 kohaselt toimub järelevalve korralise kontrolli, erakorralise kontrolli ja järelkontrollina ning isiku avalduse, kaebuse või muu dokumendi või teabe alusel.

Justiitsministeeriumi kontrolli pädevuse piirid on põhjustanud vaidlusi, mille tulemusel on Riigikohus avaldanud oma seisukoha. Nimelt ei ole justiitsministril õigust sekkuda kohtutäituri ametikohustuste täitmisse küsimustes, mis tuleb lahendada TMS § 217 ja § 218 kohaselt kaebemenetluses või TMS § 223 järgi hagimenetluses.¹³⁷

Inventuuri tegemise näol ei ole tegemist täitemenetlusega ning seetõttu ei kohaldu ka vastavad täitemenetluse sätted, mille järgi esitatakse kohtutäituri tegevuse või tegevusetuse peale TMS § 217 ja § 218 alusel esmalt kaebus kohtutäiturile endale ning seejärel saab vaidlustada kaebuse kohta tehtud otsuse maakohtus. Ebaõige pärandvara nimekirja vaidlustamiseks pärijal

¹³⁵ E. Andresen. Riigivastutus ilma riigi vastutusest: notari, kohtutäituri ja vandetõlgi isiklik ametivastutus Euroopa õiguse ja riigivastutuse vaatepunktist. – Juridica, 2006, nr 9, lk 603-604.

¹³⁶ A. Alekand (viide 71), lk 31.

¹³⁷ RKTko 3-2-1-144-10, punkt 11.

ja võlausaldajal kohtutäiturile kaebuse esitamise õigus puudub. Riigikohtu eelpool nimetatud seisukohta arvestades on sellisel juhul võimalik esitada kaebus Justiitsministeeriumile, kuna KTS § 55 lg 1 punkti 4 järgi on Justiitsministeeriumil järeelvalve käigus muuhulgas õigus kontrollida ka õigusaktidest tulenevate nõuete, kohustuste ja tähtaegade järgimist.

Taavi Annus on seisukohal, et kui avalikku võimu teostatakse erasektoris, siis peavad avaliku võimu teostamisega seonduvad reeglid olema eriti põhjalikult läbi mõeldud.¹³⁸ Samuti peavad riigil olema võimalused erasektoris tegutsejaid rikkumiste puhul korrale kutsuda ning õigus teostada funktsiooni täitmise üle järeelvalvet.¹³⁹ Nimetatud põhimõtteid saaks kasutada ka kohtutäiturite tegevuse kontrollimisel pärandi inventuuri tegemisel, kuna kohtutäitur avalik-õigusliku ametikandjana vastutab selle eest, et inventuur oleks läbi viidud kõiki seaduses sätestatud reeglite kohaselt. Seega on Justiitsministeeriumi pädevus inventuuri tegemise kontrollimiseks vajalik, et riik ei peaks jääma pealtvaatajaks olukorras, kus kohtutäitur rikub selgelt sätestatud ja üheselt mõistetavaid õigusnorme.

Eelnevat arvestades vastutab kohtutäitur ebaõige pärandvara nimekirja koostamise eest isiklikult. Maakohtule kahjuhüvitise nõude esitamiseks tuleb kontrollida, kas kõik kohtutäituri vastutuse eeldused on täidetud. Lisaks on pärijal ja võlausaldajal võimalik esitada kaebus Justiitsministeeriumile, kui kohtutäitur on oma ametikohustuste täitmist seoses inventuuri läbiviimisega rikkunud.

3.3. Inventuuri läbiviimisega seotud kulud

Iga menetluse läbiviimisega kaasnevad kulud, ka pärandi inventuur ei ole selles osas erand. Inventuuri nõude esitamisel tuleb pärijal arvestada nii nõude vorminõudest, st notariaalsest tõestamisest, tuleneva notari tasuga, kui ka inventuuri enda läbiviimise eest kohtutäituri tasu ja inventuuri läbiviimisega kaasnevate lisakulutustega. Inventuuri läbiviimisega seotud kulude kandmise kord on minu arvates seadusandja poolt vastuoluliselt lahendatud, sest uue pärimisseaduse vastuvõtmisel ei ole seadusandja arvestanud kohtutäituritele inventuuri tegemise õiguse andmisel kohtutäituriseadusest tulenevaid erisusi, mis mõjutavad inventuuri kulude hüvitamise korda.

Vana PärS § 137 lõike 7 kohaselt hüvitati inventuuri tegemise kulud pärandvara arvel. Õiguskirjanduse kohaselt oli inventuuri tegijal õigus nõuda inventuuri tegemise kulutuste

¹³⁸ T. Annus. Riigi funktsioonide delegeerimine eraõiguslikele isikutele kohtutäiturite näitel. – *Juridica*, 2001, nr 4, lk 228.

¹³⁹ R. H. DeHoog. Legal issues in contracting for Public Services: When Business Does Government. – P.J Cooper (toim). *Handbook of Public Law and Administration*. San Francisco: Jossey-Bass, 1997, lk 539-541.

hüvitamist.¹⁴⁰ Samas on märgitud, et inventuuri tegemise kulu all tuleb mõista ka vastava eksperdi (kes viib inventuure läbi kutsetööna) töötasu.¹⁴¹ Nimetatud seisukohaga tuleb nõustuda, sest eraldi inventuuri tegemise eest konkreetset tasu seadusega ette ei nähtud.

Sarnaselt on reguleeritud inventuuri tegemise kulutuste hüvitamine ka Austrias. Sealse õiguse kohaselt tuleb inventuuriga seotud tähtsamad kulud (kohtulõiv, kohtuvoliniku tasu, kohtulikult sertifitseeritud eksperdi kaasamise kulud) kanda pärandvara arvelt.¹⁴²

Kuigi Eestis on uue PärS § 139 lõike 8 sõnastus täpselt sama, mis oli kirjas vana PärS § 137 lõikes 7, ei saa enam uuele sättele anda seda sisu, mis oli vanal. Seda põhjusel, et kui inventuuri tegijaks on kohtutäitur, siis ei saa tugineda ainult uue PärS-i § 139 lõikele 8, vaid peab arvestama ka kohtutäituriseadusest tulenevaid erisusi. Viimases kehtib kohtutäiturile makstava tasu osas põhimõte, et kohtutäituril on õigus võtta ametitoimingute eest tasu ja nõuda sellega seotud kulude hüvitamist ainult kohtutäituriseaduses sätestatud juhtudel, ulatuses ja korras. Uue PärS § 139 lõikele 8, kui inventuuri tasu ja kulude sissenõudmise alusele, kohtutäituriseadus ei viita.

Seega olen seisukohal, et kohtutäitur saab pärijatele esitada vaid inventuuri tegemise eest ette nähtud kohtutäituri tasu nõude, kuid lisakulude sissenõudmiseks (nt hindamisel eksperdi kaasamine, sõidukulud pärandaja elukohta jne) tal õigust ei ole. Seda järgmistel põhjustel.

Inventuuri tegemise eest eraldi kohtutäituri tasu sätestab KTS § 49, mille kohaselt on tasu suurus 0,1% pärandvara nimekirja kantud vara hulka kuuluvate õiguste koguväärtusest, kuid mitte vähem kui 35 eurot ja mitte rohkem kui 3336 eurot. KTS § 49 lõike 1 kohaselt on pärandi inventuuri tegemisel kohtutäituri tasu maksmiseks kohustatud isik pärija ning kaaspärijad vastutavad tasu maksmise eest solidaarselt.

Anneli Alekand on selgitanud kohtutäituri põhitasu eemärki. Selle kohaselt peaks ka kohtutäiturile makstav inventuuri tasu katma menetluse peamised kulud, milleks on nii kohtutäituri büroo majandamise kulud kui ka täituri enda töötasu.¹⁴³

Kohtutäituri tasu võib KTS § 29 lõike 1 kohaselt koosneda ka täitetoimingu lisatasust ning praktikas kasutavadki paljud kohtutäiturid inventuuriga seotud lisakulude sissenõudmiseks just nimetatud alust. Arvan, et selline seaduse tõlgendamine ei ole õige, kuna inventuuri läbiviimine ei ole täitemenetlus, mille raames tehakse täitetoiminguid ning seega ei saa

¹⁴⁰ T. Mikk (viide 13), lk 66; E. Silvet, I. Mahhov (viide 7), lk 64.

¹⁴¹ E. Silvet, I. Mahhov (viide 7), lk 64.

¹⁴² F. Haunschmidt (viide 54), lk 1124.

¹⁴³ A. Alekand (viide 71), lk 182.

kohaldada KTS § 29 lõiget 1. Ka Anneli Alekand on märkinud, et täitemenulud on täitemenetluse käigus täitetoimingute tegemisega kaasnevad kulutused.¹⁴⁴

Kohtutäituriseaduses on teatud juhtudeks ette nähtud kohtutäituri lisatasu, mis üldpõhimõttena on mõeldud tehniliselt või õiguslikult keerukate või ajaliselt kulukate toimingute tegemiseks.¹⁴⁵ Kuigi näiteks pärandaja elukohta sõitmine ja seal pärandvara esemete pärandvara nimekirja kandmine on tegevus, mis võib nõuda palju aega ja kütusekulu, siis KTS § 43 lõike 1 kohaselt ei ole see siiski aluseks kohtutäituri lisatasu väljamõistmisele. Seda jälle põhjusel, et pärandi inventuuri tegemine toimub väljaspool täitemenetlust.

Asjaolu, et inventuuri tegemisel saa tasude määramisel kasutada täitemenetluse jaoks ette nähtud sätteid, kinnitab ka KTS § 6 lg 1, mis liigitab kohtutäituri ametitoimingud neljaks:

- 1) täitemenetluse läbiviimine täitemenetluse seadustiku alusel;
- 2) dokumentide kättetoimetamine kohtumenetlusseaduste alusel;
- 3) pärandi inventuuri tegemine ja pärandvara valitsemine pärimisseaduse alusel;
- 4) seaduses ettenähtud juhtudel ja korras kohtu või haldusorgani taotlusel enampakkumise läbiviimine väljaspool täitemenetlust.

Seega on inventuuri läbiviimine ja KTS § 6 lg 1 punktis 2 nimetatud menetlusedokumentide kättetoimetamine kohtutäituri jaoks samasuguse tähendusega ametitoimingud, sest mõlemad tuleb teha täitemenetluse väliselt ning nende eest on kohtutäituriseaduses ette nähtud eraldi tasu, milles juba sisaldub tasu tehtud kulutuste hüvitamiseks.

Asjaolu, et tehtud kulutused tuleb katta kohtutäituri tasust, kinnitab ka Justiitsministeeriumi plaan muuta tasustamise süsteem menetlusedokumentide kättetoimetamise eest kohtutäiturite jaoks motiveerivamaks, kuna hetkel ei kata kohtutäituri tasu menetlusedokumentide kättetoimetamiseks tehtud kulutusi ning seetõttu ei ole kohtutäiturid huvitatud nimetatud ülesande täitmisest.¹⁴⁶

Eelnevat arvestades olen seisukohal, et kuna kohtutäituritele inventuuri tegemise õiguse andmise tõttu peab arvestama ka kohtutäituriseaduse sätetega, mis reguleerivad kohtutäituri tasustamise korda, siis on kohtutäituril võimalik pärijalt nõuda üksnes inventuuri tasu, mitte lisakulutuste hüvitamist. Selline regulatsioon ei ole aga kõige õnnestunud, sest inventuuri tasu miinimummäärad on liiga väikesed ja tihti peale ei kata inventuuri tasu kohtutäituri poolt

¹⁴⁴ A. Alekand (viide 71), lk 188.

¹⁴⁵ A. Alekand (viide 71), lk 183.

¹⁴⁶ Riigilõivuseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (206 SE I) algataja seletuskiri. Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee (11.04.2012)

tehtud kulutusi. Seda eriti olukorras, kus notar määrab inventuuri tegijaks kohtutäituri, kelle tööpiirkonnas pärand ei avanenud ning seetõttu tuleb kohtutäituril pärandaja viimasesse elukohta sõitmiseks kulutada rohkem aega ja raha. Arvan, et olukorra lahendamiseks ei pea kindlasti inventuuri tasu miinimummäära tõstma, vaid kohtutäituri seadusesse tuleks lisada säte, mille kohaselt oleks kohtutäituril võimalus nõuda pärijalt lisakulude hüvitamist uue PärS § 139 lõike 8 alusel. Samuti peaks pärijal olema õigus nõuda kohtutäiturilt lisakulude kohta dokumentaalseid tõendeid.

Kohtutäiturite kaasamine inventuuri läbiviimisele on toonud kaasa ka teise suure probleemi, mida seadusandja ei ole kas märganud või pidanud vajalikuks reguleerida. Nimelt tekib nõuete täitmisel uues pärimisseaduses sätestatust erinev olukord juhul, kui pärandajal ei olnud piisavalt vara, mis võimaldaks pärijal pärast inventuuri tegemist täita pärandvaraga seotud esimese järjekorra kohustused.

Uue PärS § 142 lõike 1 kohaselt on inventuuri tegemise kulud samal järjekohal pärandaja matuse, tema perekonnaliikmete ülalpidamise ning pärandvara valitsemise kuludega. Lisaks määrab uue PärS § 142 lg 3 kindlaks, et kui ühe järjekorra kohustuste täitmiseks ei jätku pärandvara, siis täidetakse need pärandvara arvel võrdeliselt nende suurusega.

Kui pärija ei maksa inventuuri tegemise tasu kohtutäituri poolt määratud tähtaja jooksul, siis on kohtutäituril õigus alata pärija suhtes TMS § 2 lg 1 punkti 16 järgi alusel täitemenetlus. See seab kohtutäituri eelistatud seisuga võrreldes teiste isikutega, kelle nõuded tuleb samuti täita esimeses järjekorras, kuid kellel kehtiva täitedokumendi puudumise tõttu ei ole sundtäitmise algamise õigust. Seega on kohtutäituril sellises olukorras võimalus sundtäitmist kasutades rahuldada oma nõue suuremas ulatuses, kui uue PärS § 142 lg 3 selle ette on näinud. Viimast muidugi ainult olukorras, kui pärija ei täida oma kohustust ning ei esita uue PärS § 142 lõike 6 kohaselt avaldust pärandvara pankroti väljakuulutamiseks – sellisel juhul peab kohtutäitur PankrS § 37 lõike 1 alusel esitama oma nõude pankrotihaldurile.

Eelpool kirjeldatud probleemi ei lahendaks asjaolu, kui inventuuri viiks läbi notar – TMS § 2 lg 1 punkti 17 kohaselt saab pärija suhtes alata täitemenetluse ka notari tasu arve alusel.

Ühest küljest ei tohiks inventuuri tasu sissenõudmise osas sundtäitmise alustamise võimalust täielikult välistada, kuna KTS § 28 lõikes 1 on selgelt öeldud, et kohtutäituri ametitoiming on tasuline. Sellest põhimõttest lähtudes ei tohiks tekkida olukordi, kus kohtutäitur on kohustatud tasuta tööd tegema.

Teisest küljest peaks kohtutäituri tasu inventuuri tegemise eest saama sisse nõuda ainult pärandvara arvelt, nii nagu uue PärS-i § 139 lg 8 ja § 142 lg 1 p 1 selle ette näevad. Ka Urve Liin on avaldanud arvamust, et see on pärija suhtes teatud mõttes õiglane, kuna ta ei saa ju võlgadega ülekoormatud pärandist ise mingit kasu.¹⁴⁷

Arvan, et vastuolu lahendaks seaduse muutmine. Ühe võimalusena võiks kaaluda sarnaselt pankrotiseadusega kohtutäiturile miinimumsummas inventuuri tasu hüvitamist riigi vahenditest. PankrS § 23 lõige 4 sätestab, et kui võlgniku avalduse alusel alustatud menetlus lõpetatakse raugemisega pankrotti välja kuulutamata ja võlgniku varast ei jätku vajalikeks väljamakseteks, siis mõistab kohus ajutise halduri tasu ja hüvitatavad kulutused välja võlgnikult, kuid võib määrata nende hüvitamise riigi vahenditest. Riigi vahenditest hüvitamisel on piirmäär kuni 397 eurot.

Teise võimaliku lahendusena võiks eeskujuks võtta pärandaja matusekulude tasumise korra. Uue PärS § 131 lõige 1 sätestab, et kui pärandvarast ei piisa pärandaja matuse kuludeks, siis kannab pärija need kulud oma arvel. Ivo Mahhov on märkinud, et isegi pärandi vastuvõtmine inventuuriõigusega ei vabasta pärijat kohustusest kanda matusekuludest seda osa, mis ületab pärandvara väärtuse.¹⁴⁸

Saksamaal eelpool kirjeldatud probleemi ei ole. Saksa õiguskirjanduse kohaselt kuuluvad inventuuri tegemiseks pädeva ametiisiku või notari nimetamisega kaasnevad kulud samaaegselt nii pärandvaraga seotud võlakohustuste kui ka pärija isiklike võlakohustuste hulka.¹⁴⁹

Arvestades, et inventuuri tegemine on eelkõige pärija huvides, siis pole minu arvates riigi vahendite kasutamine põhjendatud. Seega peaks eelistama pärandaja matusekulude tasumise korda eeskujuks võtvat lahendust ning lisama hetkel kehtivasse pärimisseadusesse sätte, mis kohustaks pärijat pärandvara ebapiisavuse korral tasuma inventuuri tasu oma vara arvel.

3.4. Notari vastutus

Hetkel ei ole inventuuri menetluse keerulisuse tõttu selge, kes peaks inventuuri korrektse läbiviimise eest vastutama. Kas inventuuri korraldaja ja pärandvara nimekirja vastuvõtjana notar, omades hiljem regressiõigust kohtutäituri vastu, kohtutäitur ja notar solidaarselt või on notar hoopiski vastutusest vabastatud? Nimetatud küsimustele oleks lihtsam vastust leida, kui

¹⁴⁷ U. Liin (viide 59), lk 37.

¹⁴⁸ E. Silvet, I. Mahhov (viide 7), lk 65.

¹⁴⁹ U. Gottwald. Rechtliche Stellung des Erben. – J. Damrau (Hrsg.). Praxiskommentar Erbrecht. 2. Aufl. Damrau-Bonn: Zerbst, 2011, lk 392.

kogu inventuuri viiks läbi notar – sellisel juhul on ainult notar inventuuri tegijaks ja ainult tema ka vastutab.

Kehtiva õiguse kohaselt viib sisuliselt pärandi inventuuri läbi küll kohtutäitur, kuid pärandi inventuuri raames on pandud erinevate toimingute tegemise kohustus ka notarile.

Näiteks inventuuri käigus kohtutäituri poolt koostatud pärandvara nimekiri tuleb esitada notarile kinnitamiseks ja alles pärast notariaaltoimingu tegemist loetakse inventuur toimunuks.¹⁵⁰

Kohtutäiturimäärustiku §-ga 26⁵ on antud notarile võimalus tagastada kohtutäiturile pärandvara nimekiri puuduste kõrvaldamiseks. Selle alusel võiks eeldada notari kohustust kontrollida kohtutäituri poolt tehtud tööd. Notari rolli tähtsust inventuuri lõpptulemusel näitab ka asjaolu, et notar otsustab, kas ta kinnitab pärandvara nimekirja või mitte.

Samas on notaril kontrollifunktsiooni keeruline täita, kuna talle ei ole antud võimalust kõiki puudusi avastada. Nimelt ei esitata notarile kohtutäituri valduses olevat inventuuri läbiviimiseks avatud kogu toimikut, vaid selle sisu ainult valikuliselt. Kohtutäiturimäärustiku § 26³ lõike 3 kohaselt lisatakse pärandvara nimekirjale nõudeavaldused ja võlausaldaja nõude aluseks olevate dokumentide ära kirjad. Seega puuduvad notaril materjalid, mille alusel kontrollida näiteks asjaolu, kas kohtutäitur on pärandvara nimekirja kandnud kõik õigused ja kohustused, mis sisaldasid pärija poolt kohtutäiturile esitatud nimekirjas.

Ene Andresen on seisukohal, et notari isikliku vastutuse põhimõte on lisaks tema sõltumatuse põhimõttele seotud ka notari tasustamise korraldusega. Notar ei saa riigilt palka, vaid võtab ametitoimingute tegemise eest tasu seadusega sätestatud ulatuses ja korras, kusjuures tasu katab ka võimalikust vastutusest tulenevat riisikut.¹⁵¹

NotTS tasu pärandvara nimekirja kinnitamise eest ette ei näe, mistõttu oleks põhjendamatult panna notar vastutama ka kohtutäituri tegevuse eest.

See aga ei välista notari vastutust tema enda kohustuste rikkumise tagajärjel tekkinud kahju eest (näiteks kui notar jätab põhjendamatult pärandvara nimekirja kinnitamata või teeb seda olulise viivitusega). Ametikohustuste süülisest rikkumisest tekkinud kahju eest vastutab ta

¹⁵⁰ Seletuskiri eelnõule 56 SE I (viide 32), lk 140.

¹⁵¹ E. Andresen (viide 135), lk 604.

NotS § 14 lõike 1 alusel isiklikult. Sarnaselt kohtutäituri vastutusega, mida on põhjalikumalt käsitletud eelpool,¹⁵² on riigi vastutus notari ametikohustuse rikkumise korral sekundaarne.

Eelnevat arvestades jõudsin järeldusele, et notar vastutab ainult enda kohustuste rikkumise korral. Pärandvara nimekirja vastuvõtmise ja kinnitamise kohustuse tõttu ei saa notarile panna kogu inventuuriga seotud vastutust, sealhulgas ka kohtutäituri tegevusest või tegevusetusest tingitud rikkumiste eest.

¹⁵² *Supra*, lk 52.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida pärandi inventuuri läbiviimisega seotud korralduslikku poolt ja pärandvara nimekirja koostamisel esile kerkivaid probleeme.

Uue pärimisseaduse jõustumisega toimunud muudatused inventuuri läbiviimise ja inventuuri tegija osas on väga olulised nii pärijatele, võlausaldajatele kui ka inventuuri tegijale. Inventuur on pärija vastutuse piiramise vahend ning peab olema selge, millises ulatuses pärija pärandaja võlgade eest vastutab ja milliste toimingute tegemist korrektne inventuur nõuab.

Uurimise alguses püstitatud hüpotees, et pärandi inventuuriga seotud korralduslik pool on hetkel puudulikult reguleeritud, leidis täiel määral kinnitust. Varasemas õiguses olnud puudused, inventuuri tegija kandidaadi sobivuse hindamise, samuti inventuuri tegija huvide konflikti kohta, said uue pärimisseaduse jõustumisega parandatud, kuna vana pärimisseadus vajab inventuuri tegija osas muudatusi ning uue pärimisseaduse kohaselt on inventuuri tegijaks üksnes kohtutäitur. Samas selgus, et uue pärimisseaduse jõustumisega kaasnevad omad puudused, mis on tänaseni lahendamata ning millele olen käesolevas töös pakkunud omapoolseid lahendusi. Neist olulisemad seonduvad inventuuri tegija isiku ja inventuuri läbiviimise eeskirjadega.

Esimene suurem probleem on seotud inventuuri tegija isiku ja talle esitavate nõuetega. Analüüsi tulemusel selgus, et vana pärimisseaduse kehtimise ajal tekkinud praktika, kus inventuuri sai läbi viia põhimõtteliselt iga isik, keda notar vähegi usaldas, vajab kindlasti muutmist. Samas tulenevad muudatusest omakorda uued probleemid, kuna seadusandja ei ole analüüsinud, milline ametiisik on inventuuri tegemiseks kõige sobivam. Jõudsin järeldusele, et notar on inventuuri tegemiseks pädevam ametiisik kui kohtutäitur ning et inventuuri tegijana kohtutäituri kasutamine muudab inventuuri läbiviimise menetluse kõigi osapoolte jaoks liialt keeruliseks. Eelnevat arvestades teen ettepaneku, et inventuuri läbiviimine võiks olla notarite ainupädevuses.

Teine suurem probleem on seotud pärandi inventuuri läbiviimist reguleerivate eeskirjadega, mis hetkel on puudulikult reguleeritud ja ei võimalda koostada võimalikult adekvaatset pärandvara nimekirja. Selgus, et inventuuris osalevatele isikutele on ilma otsese vajaduseta pandud seadusega kohustusi, mille täitmine peaks oleks ainult inventuuri tegija ülesanne. Jõudsin järeldusele, et kui inventuuri tegija on kohtutäitur, kellel on oma ametist tulenevalt õigus ja võimalus vastavaid päringuid teha, siis ei ole õige panna seadusega notarile kohustust teha pärandajale kuulunud vara kohta järelepärimisi mitte alati, kui notari juures on

pärimismenetlus alustatud, vaid ainult juhul, kui pärima õigustatud isik talle selleks eraldi vastava nõude esitab. Probleemid laheneks samuti juhul, kui inventuuri tegija oleks notar.

Hetkel ei ole uues pärimisseaduses ja ka kohtutäiturimäärustikus selgesõnaliselt sätestatud, milliseid toiminguid tehes peab inventuuri tegija pärandajale kuulunud vara kindlaks tegema ja see on suur probleem. Jõudsin järeldusele, et inventuuri tegija peab pärandajale kuulunud vara kindlasti üle vaatama ning tal ei tohi olla seadusest tulenevalt võimalust koostada pärandvara nimekirja büroost lahkumata. Seetõttu teen ettepaneku lisada uude pärimisseadusesse paragrahv, mis võiks olla sõnastatud järgmiselt: “Pärandajale kuulunud vara kindlakstegemiseks ja pärija esitatud pärandvaraga seotud andmete kontrollimiseks on inventuuri tegija kohustatud pärandajale kuulunud vara kahe manuka juuresolekul üle vaatama.”.

Võimalikult täpsete andmetega pärandvara nimekirja koostamist takistavad ka üleskutsemenetlust reguleerivad sätted, mis lisati uude pärimisseadusesse ülla eesmärgiga kõikidest pärandaja võlgadest teada saada. Jõudsin järeldusele, et tegelikult ei kaitse üleskutsemenetlus võlausaldajate huve ning pärandaja võlausaldajad on oma nõuete esitamise kohustusest teadasaamiseks vaid väike võimalus, kuna ainult Ametlikes Teadaannetes teate avaldamine ei ole piisav. Teen ettepaneku muuta uues pärimisseaduses ette nähtud üleskutsemenetluse korda. Kindlasti tuleks pikendada võlausaldajatele nõuete esitamiseks sätestatud ühekuulist tähtaega ja võimaldada neil nõuded esitada vähemalt 3-4 kuu jooksul. Lisaks tuleb taastada inventuuri tegija kohustus avaldada üleskutsemenetluse teade vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes.

Seaduses ei ole inventuuri tegija andmete kontrollimise õigust ja ulatust selgelt reguleeritud ning seega ei ole üheselt selge, kas ja millises ulatuses, on inventuuri tegijal õigus talle pärijate ja pärandaja võlausaldajate poolt esitatud andmeid kontrollida. Kontrollimise kohustuse ja vastutuse ebaõigete andmetega pärandvara nimekirja koostamisel muudab keeruliseks just asjaolu, et inventuuri tegijaks on kohtutäitur. Töö tehtud analüüsi tulemusel selgus, et kohtutäitur peab üleskutsemenetluses esitatud võlausaldajate nõuete seaduslikku alust ise kontrollima ja ei saa lükata seda kohustust notari õlgadele. Samas ei ole vale (ja on isegi pärija huvides), kui inventuuri tegija kannab pärandvara nimekirja ka üleskutsemenetluses tähtaegselt esitatud, kuid pettusele viitavad nõuded ning lisab juurde märkuse, miks nõude täitmine on tema arvates seadusega vastuolus. Pärandvara nimekirja õigsust peaks kinnitama nimekirja koostaja, mitte vastuvõtja. Sellest tulenevalt vastutab kohtutäitur ebaõige pärandvara nimekirja koostamise eest isiklikult ning notar vastutab ainult

enda kohustuste rikkumisel. Olukorra lihtsustamiseks teen taas ettepaneku, et inventuuri tegija võiks olla notar – sellisel juhul teeb notar ise inventuuri, kontrollib talle esitatud andmeid, koostab pärandvara nimekirja, kinnitab ise pärandvara nimekirja õigsust ja vastutab isiklikult ebaõige pärandvara nimekirja koostamise eest. Kui aga inventuuri tegijaks jääb edaspidigi kohtutäitur, siis tuleb uude pärimisseadusesse lisada kindlasti sätteid, mis reguleerivad, millises ulatuses on inventuuri tegijal õigus talle esitatud andmeid kontrollida ja kuidas peab käituma olukorras, kus võlausaldaja on üleskutsemenetluses esitanud pettusele viitava nõude. Lisaks teen ettepaneku lisada uude pärimisseadusesse säte, mille kohaselt on inventuuri tegijal õigus keelduda pärijate vahelise vaidluse korral pärandvara koosseisu puudutavas küsimuses pärandvara nimekirja koostamisest ning suunata pärijad oma vaidlust kohtusse lahendama.

Kolmas suurem probleem seisneb pärimisõiguse normide liigitamises materiaal- või menetlusõiguslikuks. Jõudsin järeldusele, et inventuuri läbiviimise korda ja inventuuri tegija määramist reguleerivatele õigusnormidele ei ole võimalik omistada materiaalõiguslikku tähendust. Teen ettepaneku lisada uue pärimisseaduse rakendussätetesse täiendavad paragrahvid, millest tuleneks selgelt, et pärandi hoiumeetmete rakendamine, inventuuri tegija määramine ja inventuuri läbiviimine on menetlusõiguslikud normid ning uut pärimisseadust tuleb rakendada ka juhul, kui pärand on avanenud enne 01.01.2009.a.

Hetkel kehtiva õiguse kohaselt on vastuolu inventuuriga seotud kulutuste hüvitamisel, kuna seadusandja ei ole arvestanud kohtutäituritele inventuuri tegemise õiguse andmisel kohtutäituri seadusest tulenevate erisustega. Jõudsin järeldusele, et inventuuri tegija saab pärijalt nõuda vaid inventuuri tasu, mitte sellega kaasnevate lisakulude hüvitamist ning kui pärija jätab inventuuri tasu kohtutäiturile õigeaegselt tasumata, siis on kohtutäituril õigus alustada tema suhtes täitemenetlust ning rahuldada oma nõue suuremas ulatuses, kui uus pärimisseadus seda ette näeb. Kuna inventuuri tegemise eest seadusega ette nähtud miinimumtasu 35 eurot ei kata alati kõiki kohtutäituri poolt tehtud kulutusi, siis oleks vaja seadusi muuta. Teen järgmised ettepanekud: 1) kohtutäituri seadusesse tuleks lisada säte, mille kohaselt oleks kohtutäituril võimalus nõuda pärijalt lisakulude hüvitamist uue pärimisseaduse alusel; 2) uude pärimisseadusesse tuleks lisada sätte, mis annab pärijale õiguse nõuda inventuuri tegijalt lisakulude kohta dokumentaalseid tõendeid; 3) uude pärimisseadusesse tuleks lisada säte, mille kohaselt oleks pärandi inventuuri tegemise kulud sama olulised, kui pärandaja matuse kulud, ning pärija peaks tasuma need oma vara arvel ka pärandvara ebapiisavuse korral.

INVENTORY OF THE ESTATE. SUMMARY

The main purpose of this thesis was to investigate how inventory of the estate is conducted, and what are the main problems occurring while making an inventory of the estate.

When the new Law of Succession Act took effect, the changes, regarding making of an inventory of the estate, and regarding the person who carries out the inventory, are very important to the successors, creditors, and also to the maker of the inventory. Inventory of an estate is a means to limit the liability of the successor, and therefore it has to be clear, in which extent the successor is liable of the bequeather's debts, and what are the actions that must be taken to conduct a proper inventory.

I have used comparative-analytical study method to solve the problems under study, using theoretical materials together with empirical analysis of the judicial practice.

The hypothesis posed in the beginning of the study, that the making of an inventory of the estate is defectively regulated, was fully affirmed. The previous omissions, regarding evaluating the eligibility of the candidates making the inventory, and also regarding the inventory maker's conflict of interests, were corrected in the new Law of Succession Act, since in the new Law of Succession act only the bailiff can make an inventory of the estate. However, in the new Law of Succession Act several other omissions still occur, to which I have herein offered possible solutions. The most important ones are related to the person appointed to make an inventory of an estate, regulations for making the inventory, and the fees for making the inventory.

The first major problem is about the maker of the inventory, and the requirements for him. I based on the hypothesis, that the decision to appoint a bailiff as a maker of an inventory of the estate is not thoroughly thought through and well reasoned. To find a solution, I compared the notary's and the bailiff's competence for doing different acts, based on their experience, legal knowledge, and the circumstance that including the bailiff may complicate the succession procedure as a whole. Taken into consideration that during the old Law of Succession Act in practice the inventory of the estate could have been carried out by anyone whom the notary confided even a little bit, the legislators wish that the inventory of the estate will be made by experienced official, was justified. In the legal orders (in Austria and Germany) compared in this thesis, the successor also can not make an inventory of the estate on his own. On the other hand the regulator has not analysed which official is the most appropriate to conduct the inventory, and there are no arguments for why the making of the inventory must be solely in

the competence of the bailiffs. Comparing bailiff's and notary's competence in preparation of the list of assets, conducting a calling procedure and checking the data given to the maker of the inventory, I concluded that the notary is more competent official to make an inventory of the estate than the bailiff. Foremost because all the notaries holding office today must have an higher education in law, but the bailiffs don't. In addition, solving the matters of the succession have been the notary's task for a long time, and therefore compared to notaries, the bailiffs don't have enough experience in the law of succession, which is extremely important in making the inventory. If there is more than one successor, and more than one list of assets is presented to the bailiff then in the case of dispute between the successors concerning the composition of the estate, the bailiff doesn't have the right to refuse to make the list of assets until the successors have solved their dispute in court. But pursuant to law the notary would have such a right.

I concluded that notary should be preferred as a maker of the inventory also because including the bailiff has changed making an inventory of the estate procedure excessively complicated. It would be easier for the successors, if they could present all the documents and applications regarding the succession while communicating with only one official. Also they would understand better the arrangements for payment of the fee for the inventory because right now they are confused as the fee paid for succession procedure must be paid to notary and the fee paid for making an inventory of the estate must be paid to bailiff.

While analysing the tasks given to different people related to the inventory, I found out that legislator has created a strange situation where the bailiff and the notary have to cross-check one another – the bailiff has to check whether the notary has received answers to all his enquiries and the notary is obliged to check the list of assets of the estate submitted by the bailiff. According to the new Law of Succession Act notary has the necessity to do the enquiries to find out the bequeather's assets only when the successor submits a corresponding claim. The law obliges the notary to do the enquiries anyway, even if the successor has not asked the data about the estate from the notary. Therefore I reached a conclusion that if the maker of the inventory is the bailiff who has the legal right and opportunity to make all the necessary enquiries, the notary should not always make the enquiries about the assets of the bequeather, but only when the successor claims it.

Excessively complicated procedure of making the inventory and the competence of the maker of the inventory are inseparably connected to another major problem in this thesis. The rules for making the adequate list of assets of the estate are regulated insufficiently. Taking into

consideration the aim of the inventory of the estate, the maker of the inventory should not base solely on the data given by the successors, but should definitely go to the bequeather's last residence and inspect the bequeather's estate. In the currently valid legislation this obligation is not clearly provided, and therefore it is possible to make the inventory of the estate without leaving the office. Therefore, I propose to add to the new Law of Succession Act an article, which could be formulated as follows: „To ascertain the assets belonging to the bequeather and to check the list of assets of the estate presented by the successor, the maker of the inventory is obliged to inspect the bequeather's assets and properties in the presence of two impartial observer of investigative activities.“.

The necessity for the inventory maker to check the data presented by the successors and the creditors of the bequeather supervenes on the making an adequate list of assets of the estate, but in the law the right and extent of the checking is not clearly regulated. If taken into consideration the aim of the inventory, I reached a conclusion that the bailiff has to check the legal basis of the claims that are presented to him by the creditors during the calling procedure, and he can not leave that duty for the notary. Also it is not wrong, if the maker of the inventory enters into the list of assets also the claims that have been presented within deadline of the calling procedure, but refer to a fraud and the maker of the inventory adds a notation why the claim is contrary to the laws in his opinion. In this case the successor can decide himself, if he executes these claims that are referring to a fraud or not, and can be prepared for the court dispute. By virtue of the right to check the data, I concluded that the list of assets of the estate should be verified by the maker of inventory, the bailiff. The Notary has the obligation to check the list of the assets of the estate submitted by the bailiff, but verifying the list can not be assumed from the notary because he has not been given the opportunity to access all the documents in the inventory of an estate file. Therefore, the bailiff is personally responsible for the inaccurate list of assets of the estate and the notary is responsible only for violation of his own obligations. The situation would be easier, if the maker of the inventory, was the notary – in that case the notary makes the inventory, checks the data submitted to him, makes the list of assets of the estate, confirms himself the accuracy of the list, and is personally responsible for making an inaccurate list of assets of the estate.

The calling procedure's regulatory provisions, which were included to the new Law of Succession Act with the noble cause to find out all the debts of the bequeather, are obstructing drawing up the list of assets of the estate with the most detailed data. In reality the calling procedure does not protect the interests of the creditors because, like stated in the Civil Code, the creditors have to actively follow whether the debtor is still alive, even if the claim is not

yet due. The opportunity that the creditors of the bequeather find out the obligation to submit their claim is small, because the calling procedure must be published only in the official publication *Ametlikud Teadaanded*. Therefore, if the creditors best interests are taken into consideration, the one-month deadline for submitting the claims in the new Law of Succession Act should be extended, and also add the obligation for the maker of the inventory to publish the calling procedure at least in one national daily newspaper. In the legal orders compared here, the calling procedure has the same consequences in Germany as in Estonia, and in there, the court has the right to extend the deadline up to six months to submit the claims.

While analysing the legal effect of an inventory of the estate, I came across the third major problem analysed in this thesis, which is classifying the norms of the right of succession under substantive law or under procedural law. Here the legislator has tried, with the new Law of succession Act, to correct the implementing provisions, but unsuccessfully. It is not possible to give substantive meaning to the legal provisions that regulate the order of making the inventory of an estate, and the appointing of the maker of the inventory. To the implementing provisions of the new Law of Succession Act should be added additional articles, from which would derive clearly that application of management measures of the estate, appointing the maker of the inventory and conducting the inventory are norms of procedural law and the new Law of Succession Act must be implemented even when the opening of succession was before 01.01.2009.

According to the currently valid law there is a contradiction related the compensation for expenses of the inventory. Like in the old Law of Succession Act, also according to the new Law of Succession Act, the expenses related to the inventory of the estate must be paid out of the estate on the first ranking. While giving bailiffs' the right to make the inventory, the legislator has not taken into consideration the specifications coming from the Bailiffs Act and according to Bailiffs Act the maker of the inventory can claim from the successor only the fee for the inventory not the reimbursement of the additional expenses. Since the minimum fee for making the inventory, does not always cover all the expenses made by the bailiff, the law should be changed. It does not necessarily mean that the minimum fee should be raised, but a provision should be added to the Bailiffs Act, according to what the bailiff would have the opportunity to claim reimbursement of the additional expenses from the successor based on the new Law of Succession Act. And the successors should have a legal right to demand documentary proof from the bailiff about the additional expenses.

In case the bequeather did not have sufficient estate so that the successor could pay for all the first rank obligations after the inventory of the estate was made, including the bailiffs into making an inventory of the estate creates a different situation in the execution of the claims, than provided in the new Law of Succession Act. If the successor does not pay the fee for inventory on time, the bailiff has the right to start enforcement procedure and collect his claim in a bigger proportion than the new Law of Succession Act provides. In addition the compulsory enforcement is carried out at the expense of the successor, even though after the inventory of the estate his liability is limited with the value of the bequeather's estate. Therefore I propose to change the Law of Succession Act so that the expenses of making an inventory of the estate would be as important as the funeral expenses of bequeather and if the estate is insufficient, the successor shall bear these expenses on the successor's own account.

07.05.2012.a.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. A. Alekand. Formaliseerituse printsiibi sisu ja ulatus täitemenetluses. – Juridica, 2003, nr 5.
2. A. Alekand. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura 2010.
3. J. Ananjeva, P. Kask, E. Laasik (toim). Eesti NSV Tsiviilkoodeks. Komm vlj. Tallinn: „Eesti Raamat“ 1969.
4. E. Andresen. Riigivastutus ilma riigi vastutuseeta: notari, kohtutäituri ja vandetõlgi isiklik ametivastutus Euroopa õiguse ja riigivastutuse vaatepunktist. – Juridica, 2006, nr 9.
5. T. Annus. Riigi funktsioonide delegeerimine eraõiguslikele isikutele kohtutäiturite näitel. – Juridica, 2002, nr 4.
6. M. Bonefeld, L. Kroiss, M. Tanck. Der Erbprozess. 2. Aufl. Angelbachtal: Zerb 2005.
7. H. Brox, W.D. Walker. Erbrecht. 23. Aufl. Köln: Carl Heymanns 2009.
8. J. Damrau (Hrsg). Praxiskommentar Erbrecht. 2. Aufl. Damrau-Bonn: Zerb 2011.
9. R. H. DeHoog. Legal issues in contracting for Public Services: When Business Does Government. – P.J Cooper (toim). Handbook of Public Law and Administration. San Francisco. Jossey-Bass, 1997. (Viidatud: T. Annus. Riigi funktsioonide delegeerimine eraõiguslikele isikutele kohtutäiturite näitel. – Juridica, 2002, nr 4.)
10. C. T. Ebenroth. Erbrecht. München: Beck 1992.
11. M. Gruber, S. Kalss, K. Müller, M. Schauer. Erbrecht und Vermögensnachfolge. Wien: Springer-Verlag 2010.
12. E. Grünberg. Pärandi vastuvõtmine ja selle vormistamine. – Juridica, 2001, nr 10.
13. F. Haunschmidt. Österreich. – R. Süß (Hrsg). Erbrecht in Europa. 2. Aufl. Angelbachtal: Zerb 2008.
14. R. Hausmann, G. Hohloch (Hrsg). Handbuch des Erbrechts. Berlin: Erich Schmidt 2008.
15. E. Ilus. Rooma eraõiguse alused. Toim. H. Pisuke. Tallinn: AS Kirjastus Ilo 2001.
16. R. Joamets. Tõestamisest tõestamisseaduses. – Juridica, 2001, nr 10.
17. H. Lange, K. Kuchinke. Lehrbuch des Erbrechts. 4. Aufl. München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1995.
18. D. Leipold. Erbrecht: Ein Lehrbuch mit Fällen und Kontrollfragen. 17. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck 2009.
19. U. Liin. Pärandi üleminek pärijale: vastuvõtusüsteem versus loobumissüsteem. – Juridica, 2003, nr 1.
20. U. Liin. Pärimisõigus. Tallinn: Kirjastus Ilo 2005.
21. U. Liin. Uus pärimismenetlus – kuidas edasi? – Juridica, 2009, nr 1.

22. M. Loewenthal, F. Schwank. Austria. – L. Garb, J. Wood (koost.). International Succession. 3rd ed. Oxford: University Press 2010.
23. I. Mahhov. Notari koht uuenevas pärimismenetluses. – Juridica, 2008, nr 7.
24. I. Mahhov. Pärimise käik uues pärimisseaduse eelõus. – Juridica, 1995, nr 7.
25. T. Mikk. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2004.
26. I. Nurmela, L. Allmann, B. Punison jt. Rahvusvaheline eraõigus. Tallinn: Juura 2008.
27. H. Pevkur. Pärandit ei ole vaja karta. – MaksuMaksja, 2008, nr 2. Arvutivõrgus: www.maksumaksjad.ee. 17.02.2012.
28. H. Rohlfig. Erbrecht in der anwaltlichen Praxis. 2. Aufl. Bonn: Deutscher Anwaltverlag 1999.
29. S. Scherer (Hrsg.). Münchener Anwaltshandbuch Erbrecht, 3. Aufl. 2010. Arvutivõrgus: www.beck-online.de. 17.02.2012.
30. G. Schlichting (Redakteur). Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 9 Erbrecht. 5. Aufl. München: C. H. Beck 2010. Arvutivõrgus: www.beck-online.de. 17.02.2012.
31. W. Schlüter. Erbrecht. 14. Aufl. München: C. H. Beck 2000.
32. E. Silvet. Pärimisseaduse eelnõu põhijoontest. – Juridica, 1995, nr 7.
33. E. Silvet, I. Mahhov. Kuidas pärida ja pärandada. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS 1997.
34. J. Sootak. Karistusseaduse mõistest: omad, manulised ja lapulised. – Juridica, 2011, nr 1.
35. L. Vahtre. Eesti notariaadi ajalugu 1918-2003. Tallinn: Juura 2008.
36. P. Varul. Nõuetest pankrotimenetluses. – Juridica, 2004, nr 2.
37. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Komm vlj. Tallinn: Juura 2006.
38. W. Waldner. Tõestamisõigus notariaalpraktikas. Tallinn: Juura 2008.
39. W. Zimmermann. Erbschein und Erbscheinsverfahren. Berlin: Erich Schmidt 2004.

KASUTATUD NORMATIIVMATERJAL

40. Außerstreitgesetz. (BGBl. I Nr. 111/2003). Viimati muudetud BGBl. I Nr. 111/2010. Arvutivõrgus www.jusline.at. 01.05.2012.
41. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). In der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002. (BGBl. I s. 42, 2909, 2003 I s. 738). Viimati muudetud 15.03.2012.a. Arvutivõrgus www.gesetze-im-internet.de. 01.05.2012.
42. Eesti NSV seadus „Riikliku notariaadi kohta“. Ametlik tekst seisuga 25.05.1979.a. Notari käsiraamat, normatiivaktide kogumik. 2. tr. Tallinn: „Eesti Raamat“ 1986.
43. Eesti NSV Tsiviilkoodeks. Ametlik tekst seisuga 01.01.1988.a. Tallinn, „Eesti Raamat“ 1988.

44. Eesti Vabariigi haridusseadus. – RT 1992, 12, 192 ... RT I 2010, 41, 240
45. Eesti Vabariigi Põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2
46. Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit. Vom 17.12.2008 (BGBl I S. 2586, 2587). Viimati muudetud 15.03.2012.a. Arvutivõrgus www.gesetze-im-internet.de. 01.05.2012.
47. Insolvenzordnung. Vom 5. Oktober 1994. (BGBl. I s. 2866). Viimati muudetud 20.12.2011.a. Arvutivõrgus www.gesetze-im-internet.de. 08.04.2012.
48. Juhend notariaaltoimingute teostamise korra kohta riiklikes notariaalkontorites. Ametlik tekst seisuga 21.04.1976.a. Notari käsiraamat. Normatiivaktide kogumik. 2. tr. Tallinn: „Eesti Raamat“ 1986.
49. Kohtute seadus. – RT I 2002, 64, 390... RT I, 28.12.2011, 48.
50. Kohtutäituri seadus. – RT I 2009, 68, 463 ... RT I, 21.03.2011, 16
51. Kohtutäiturimäärustik. – RTL 2009, 98, 1456 ... RT I 17, 01, 2012, 9
52. Notari tasu seadus. RT I 1996, 23, 456 ... RT I, 14.03.2011, 47
53. Notariaadiseadus. – RT I 2000, 104, 684... RT I, 30.12.2010, 8
54. Pankrotiseadus. – RT I 1992, 31, 403 ... RT I 2002, 44, 284
55. Pankrotiseadus. RT I 2003, 17, 95 ... RT I, 29.06.2011, 14
56. Pärimisseadusest tulenevate notariaaltoiminute tegemise kord (Justiitsministri 20.12.1996.a määrus nr 34). RT 97, 10, 68.
57. Pärimisseaduses tulenevate notari ametitoimingute tegemise kord ja pärimisregistri kannete vorm. – RTL 2002, 19, 244 ... RTL 2007, 10, 163.
58. Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise ja pärimisregistri pidamise kord. RTL 2008, 101, 1435 ... RT I 2010, 53, 341
59. Pärimisseadus. – RT I 1996, 38, 752 ... RT I 2007, 67, 413
60. Pärimisseadus. – RT I 2008, 7, 52 ... RT I 2010, 38, 231
61. Rahvusvahelise eraõiguse seadus. – RT I 2002, 35, 217 ... RT I 2009, 59, 385.
62. Riigivastutuse seadus. – RT I 2001, 47, 260 ... RT I, 13.09.2011, 11.
63. Tõestamise seadus. – RT I 2001, 93, 564 ... RT I 2010, 38, 231.
64. Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005, 27, 198 ... RT I, 21.03.2011, 35.
65. Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 08.07.2011, 21.

KASUTATUD KOHTULAHENDID

66. RKTkm 3-2-1-119-02
67. RKHko 3-3-1-24-06
68. RKTkm 3-2-1-144-10

69. TlnRnKo 2-04-1823
70. TlnRnKm 23.03.2010, 2-09-30120 (Koopia autori valduses)
71. TMKo 05.07.2006, 2-05-2207
72. VMKm 09.03.2009, 2-08-72726
73. TMKm 17.04.2009, 2-09-4454
74. VMKm 08.05.2009, 2-08-52256
75. VMKm 29.10.2009, 2-09-10873
76. VMKm 19.11.2009, 2-09-48808
77. PMKm 30.04.2010, 2-10-15600
78. HMKm 18.06.2010, 2-10-9245
79. VMKm 22.06.2010, 2-10-25018
80. VMKm 07.09.2010, 2-09-56968
81. VMKm 01.11.2010, 2-10-24977
82. VMKm 08.11.2010, 2-10/50148
83. VMKm 29.11.2010, 2-08-10090
84. VMKm 06.12.2010, 2-10-52733
85. VMKm 30.05.2011, 2-11-21055
86. VMKm 14.02.2011, 2-10-12654
87. VMKm 21.02.2011, 2-10-5322
88. VMKm 21.02.2011, 2-10-21375
89. TMKm 04.03.2011, 2-10-44351
90. HMKm 16.03.2011, 2-11-485
91. VMKm 07.04.2011, 2-11-13250
92. VMKm 13.04.2011, 2-10-49682
93. VMKm 19.04.2011, 2-10-52723
94. HMKm 10.05.2011, 2-10-49417
95. VMKm 31.05.2011, 2-10-65754
96. VMKm 05.07.2011, 2-10-52729
97. VMKm 22.08.2011, 2-10-65248
98. VMKm 23.08.2011, 2-11-33300
99. HMKm 19.10.2011, 2-11-35672
100. HMKm 25.10.2011, 2-11-36243

KASUTATUD MUU MATERJAL

101. Justiitsministeeriumi 2010.a järelevalve aruanne. Tallinn, Justiitsministeerium, 2011.
Arvutivõrgus: www.just.ee/52227. 07.02.2012.
102. Kinnistusraamatuseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (725 SE III) seletuskiri koos lisadega. Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee. 23.01.2012.
103. Pärimisregistri juhataja Laine Varendi 09.04.2012.a e-mail vastusena autori teabenõudele (autori valduses).
104. Pärimisseaduse eelnõu (56 SE I) seletuskiri. Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee. 18.12.2011.
105. Riigilõivuseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (206 SE I) algataja seletuskiri. Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee. 11.04.2012.
106. Seletuskiri pankrotiseaduse eelnõule (1085 SE I). Arvutivõrgus www.riigikogu.ee. 08.04.2012.
107. Riigikogu õiguskomisjoni 04.12.2007.a istungi protokoll nr 32. Arvutivõrgus: www.riigikogu.ee. 18.12.2011.
108. Vabade õiguselukutsete ja maksejõuetusõiguse ekspertnõukogu foorum. Arvutivõrgus: <http://ekspertkogu.just.ee/foorum/index.php?topic=90.0>. 02.02.2012.
109. 1940.a tsiviilseadustiku eelnõu seletuskiri. Vabariigi Valitsuse ettepanek 11. XII 1939 (prot. nr. 108, p. III-¹). *Sine loco*. (Kättesaadav Tartu Ülikooli Raamatukogus).

LISAD

Lisa 1. Pärandi inventuuride statistika perioodil 01.01.2011-31.03.2012

Koostatud autori poolt Ametlikes Teadaannetes ilmunud üleskutsemenetluse teadete põhjal.

01.01.2011-31.12.2011													01.01.2012-31.03.2012				
01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	01	02	03			
Tallinn																	
Kristiina Feinmann	1	3	1	0	3	1	5	2	1	1	1	1	20	3	1	2	6
Veiko Kaasik	0	0	1	0	3	0	0	1	2	0	2	0	9	2	2	1	5
Mati Kadak	5	3	3	2	2	2	0	7	2	4	5	2	37	3	6	2	11
Hille Kudu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kairi Kumm	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	4	0	0	0	0
Marek Laanemets	0	0	0	0	2	0	0	1	0	0	2	0	5	1	0	0	1
Priit Petter	0	1	0	1	0	0	2	0	1	0	1	0	6	0	1	1	2
Arvi Pink	0	0	0	2	0	1	0	1	1	0	1	0	6	0	0	1	1
Kaire Põlts	0	2	3	0	3	1	1	2	1	1	4	1	19	0	0	3	3
Mati Roodes	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0
Kersti Seisler	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2	1	0	3
Risto Sepp	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	4	1	0	0	1
Terje Tšapis	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Urmas Tärno	0	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0
Katrin Vellet	0	0	1	1	1	0	1	0	0	0	0	2	6	0	0	0	0
Elin Vilippus	4	6	12	11	6	3	2	4	14	6	5	5	78	9	8	10	27
Pärnu																	
Rocki Albert	0	0	1	0	0	0	0	0	3	0	1	0	5	1	5	0	6
Kersti Kaljula	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Enno Kermik	0	1	0	0	0	0	1	1	4	0	0	0	7	0	0	0	0
Rannar Liitmaa	1	0	0	0	0	0	1	0	4	1	0	1	8	2	1	1	4
Eha Nikker	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Õnne Pajur	1	0	0	0	0	2	1	0	1	2	0	2	9	1	4	0	5
Igor Prigoda	0	0	3	0	0	1	1	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0
Svetlana Põld	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	2	1	0	0	1
Tarvi Söömer	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0
Heimo Vilpuu	0	0	2	0	0	0	0	0	0	1	0	0	3	0	0	0	0
Virge Vält	1	0	0	0	0	0	2	0	0	3	0	0	6	0	1	0	1
Tartu																	
Anne Böckler	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	1	0	5	0	0	0	0
Ivi Kalmet	3	2	3	1	1	0	0	0	0	0	1	0	11	0	0	0	0
Aive Kolsar	6	0	3	1	3	2	1	5	3	2	3	1	30	1	2	4	7
Oksana Kutšmei	0	4	5	4	1	0	3	2	4	1	3	3	30	1	0	1	2
Rita Lohu	0	0	2	1	0	0	1	0	1	0	0	0	5	1	0	1	2
Jaanika Pajuste	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	2	0	0	0	0
Taive Peedosaar	0	0	4	0	1	0	0	0	0	0	0	0	5	1	2	4	7
Janek Pool	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	2	1	7	0	2	0	2
Reet Rosenthal	0	1	2	0	1	0	1	0	2	0	0	1	8	0	0	1	1
Jane Rumjantseva	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	2	0	2	0	2
Oleg Sirotin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2
Sirje Tael									0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ida-Virumaa																	
Krista Järvet	1	2	0	2	0	0	0	1	0	4	0	1	11	3	0	3	6
Andrei Krek	0	1	11	2	4	4	0	3	1	2	0	0	28	2	1	1	4
Risto Kütt	4	1	17	1	0	2	0	7	0	3	2	0	37	0	0	2	2
Kairi Laiõun	2	0	5	1	1	0	0	3	0	2	0	0	14	0	0	0	0
Kristel Maalman	5	0	1	1	0	1	0	0	0	1	1	2	12	1	0	1	2
Natalja Malahhova	3	0	2	2	1	3	0	0	6	0	3	4	24	0	1	3	4
Raigo Pärs	2	0	0	3	2	1	0	2	2	2	1	2	17	0	0	2	2
Terje Tšapis	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	2	0	0	0	0
Kersti Vilbo	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
KOKKU	41	28	90	36	38	25	28	45	56	38	42	31	498	38	41	44	123

Lisa 2. Kohtulahendid pärandvara hoiumeetmete rakendamise kohta

Käesolevas lisas on toodud loetelu elektroonilises Riigi Teatajas avaldatud kohtulahenditest, millele on viidatud käesoleva töö leheküljel 18. Kohus lahendas järgmistes tsiviilasjades pärandvara hoiumeetmete rakendamise küsimust enne 01.01.2009.a avanenud pärandi suhtes. Kohtulahendid on kronoloogilises järjekorras ning tabelist nähtub, kas kohus lähtus otsuse tegemist uuest või vanast pärimisseadusest.

Kohtulahend	Uus PärS	Vana PärS
VMKm 09.03.2009, 2-08-72726	+	
TMKm 17.04.2009, 2-09-4454	+	
VMKm 08.05.2009, 2-08-52256	+	
VMKm 29.10.2009, 2-09-10873		+
VMKm 19.11.2009, 2-09-48808	+	
PMKm 30.04.2010, 2-10-15600	+	
HMKm 18.06.2010, 2-10-9245	+	
VMKm 22.06.2010, 2-10-25018	+	
VMKm 07.09.2010, 2-09-56968	+	
VMKm 01.11.2010, 2-10-24977	+	
VMKm 08.11.2010, 2-10/50148	+	
VMKm 29.11.2010, 2-08-10090	+	
VMKm 06.12.2010, 2-10-52733	+	
VMKm 30.05.2011, 2-11-21055	+	
VMKm 14.02.2011, 2-10-12654	+	
VMKm 21.02.2011, 2-10-5322	+	
VMKm 21.02.2011, 2-10-21375	+	
TMKm 04.03.2011, 2-10-44351	+	
HMKm 16.03.2011, 2-11-485	+	
VMKm 07.04.2011, 2-11-13250	+	
VMKm 13.04.2011, 2-10-49682	+	
VMKm 19.04.2011, 2-10-52723	+	
VMKm 31.05.2011, 2-10-65754	+	
VMKm 05.07.2011, 2-10-52729	+	
VMKm 22.08.2011, 2-10-65248	+	
VMKm 23.08.2011, 2-11-33300	+	
HMKm 19.10.2011, 2-11-35672	+	
HMKm 25.10.2011, 2-11-36243	+	

Lisa 3. Inventuuri tegija määramise otsuse näidis



TARTU NOTAR _____

Büroo asukoht Tartus, _____

PÄRANDVARA INVENTUURI MÄÄRAMISE OTSUS

kahekümne kaheksandal märtsil kahe tuhande üheteistkümnendal aastal (28.03.2011)

R. M'i ja D. M'i, keda esindab nende ema K. F (aadress Tartumaa _____, e-posti aadress _____, telefon _____) avalduse kohaselt ja pärimisseaduse § 138 alusel määran:

1. teha 11.03.2011.a surnud **A. F'i**, isikukood _____, pärandvara inventuur;
2. inventuuri tegijaks on **Tartumaa kohtutäitur** _____, büroo asukoht Tartu linn _____, e-posti aadress _____, telefon _____;
3. inventuuri tähtjaks ja pärimisseaduse § 139 lg 5 nõuetele vastava pärandvara nimekirja esitamiseks pärimismenetlust läbiviivale notarile on **31.05.2011.a.**

Pärimisseaduse § 139 lg 1 kohaselt esitab inventuuri nõude esitaja inventuuri tegijale nimekirja talle teada olevast pärandvarast ja pärandvaraga seotud kohustustest. Inventuuri tegija võib anda inventuuri nõude esitajale tähtaja esitatud nimekirja täiendamiseks.

Pärimisseaduse § 139 lg 3 kohaselt on isikul, kellele notar on teinud ülesandeks inventuuri tegemise, õigus saada pärandvara kohta teavet pärijalt, krediitiasutustelt, samuti muult isikult, kelle valduses on pärandvara või kellel on pärandvara kohta andmeid.

Inventuuri tegemiseks vajalikud andmed:

Pärandaja nimi:	A. F
Pärandaja surma aeg:	11.03.2011.a.
Pärandaja sünniaeg:	27.01.1980.a.
Pärandaja isikukood:	_____
Andmed pärandaja perekonnaseisu kohta	Pärandaja oli vallaline
Pärandvara	<ol style="list-style-type: none">1. Korteriomand, asukohaga Tartumaa _____ (registriosa _____);2. sõiduk BMW 316I, registreerimismärgiga _____;3. kohustusliku kogumispensioni fondiosakud;4. pärija andmetel rahasummad pärandaja nimele avatud pangakontol Swedbank'is ja SEB Pangas;5. pärija andmetel võimalikud krediidisaaaja õigused ja kohustused, mis tulenevad pärandaja ja Swedbank AS'i vahel sõlmitud krediidilepingutest;6. pärija andmetel kahju hüvitamise kohustus Eesti Vabariigi ees.
Lisad	E-notari elektroonilise andmebaasi kaudu pärandaja kohta tehtud päringud ja koopia Keskkonnainspektsiooni teatisest.

Tartu notar _____

/allkirjastatud digitaalselt/

Lisa 4. Pärandvara nimekirja näidis

A. F'i PÄRANDVARA INVENTUUR

Tartus, 30.05.2011

Tartu notar ____ 28.03.2011.a pärandvara inventuuri määramise otsusega on määratud 11.03.2011.a surnud A.F'i (isikukood ____) pärandvara inventuuri tegijaks kohtutäitur ____.

Inventuuri käigus selgunud pärandvara:

AKTIVA

1. Korteriomand, asukohaga Tartumaa ____, mille reaalosaks on eluruum nr ____ (Tartu Maakohu kinnistusosakonna Tartu maakonna kinnistusjaoskonna registriosa nr ____). 2-toaline korter asub 5-korruselise maja esimesel korrusel. Üldpind on 45,50 m², elamispind 26,70 m². Korteri on keskmises seisukorras.
Kohtutäitur hindab korteriomandi hinnaks **31 315 EUR**.
2. Vallasasjad:
 - Makk/raadio JVC (RC-x740), võimalik kuulata CD-d ja kassette;
 - Paromeeter;
 - Külmkapp Zerowatt (sügavkülmaga);
 - Köögikombain Genius 2000 (Moulinex);
 - Pliit Electrolux EK 5260 (keraamiline, 4 rauaga);
 - Televiisor Panasonic 21 system;
 - DVD mängija Lenco DVD-431;
 - 3 digiboksi (väidetavalt 2 neist ei tööta);
 - Videomakk Panasonic NV-J40 HQ;
 - Elutoa laud puidust raami ja klaasist plaadiga;
 - 6 riiulitait raamatuid;Kohtutäitur hindab vallasasjade hinnaks kogumis **700 EUR**.
3. Sõiduk BMW 316I, registreerimismärgiga ____.
Kohtutäitur hindab sõiduki väärtuseks **1700 EUR**.
4. Swedbank AS arvelduskonto nr ____, saldo **0.49 EUR**.
5. Swedbank AS kogumispensionikonto nr ____, turuväärtus **338.02 EUR**.

Aktiva väärtus kokku: 34053,51 EUR.

PASSIVA

1. Tasumata maamaks Maksu- ja Tolliametile summas 16,61 EUR, arvestuslik intress seisuga 11.03.2011.a 15,85 EUR, kokku võlgnevus summas **32.46 EUR**.
Kontaktandmed: Maksu- ja Tolliameti Lõuna maksu- ja tollikeskus. Aadress ____, telefon ____, e-mail ____.
2. Võlgnevus KÜ ____ (registrikood ____) ees seisuga 11.03.2011.a **320.75 EUR**
Kontaktandmed: KÜ _____. Aadress ____, telefon ____, e-mail ____.
3. Tartu kohtutäitur ____ nõue täiteasjas nr ____ kahjuhüvitise summas 67.11 EUR, täitemenetluse alustamise tasu summas 19.17 EUR ja kohtutäituri põhitasu summas 46.02 EUR nõudes, kokku summas **132.30 EUR**.
4. Kohtutäituri arve pärandvara inventuuri tegemise eest **42 EUR** (sh. käibemaks 20%) (alus: pärimisseadus § 139 lg 8 ja kohtutäituri seadus § 49 lg 2).

Passiva väärtus kokku: 527,51 EUR.

Tartu kohtutäitur ____
/digitaalne allkiri/